

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Filip Laušman

**Neúčinnost právních úkonů a odpůrčí žaloby dle
insolvenčního zákona**

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Miroslav Sedláček, LL. M., Ph. D.

Katedra: Katedra občanského práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 25.6.2024

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracoval samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 163 029 znaků včetně mezer.

Filip Laušman

V Praze dne 25.6.2024

Tímto bych rád poděkoval vedoucímu mé diplomové práce, JUDr. Miroslavu Sedláčkovi, LL.M., Ph.D., a to za cenné rady a nasměrování v momentech, kdy jsem si s prací připadal ve slepé uličce, dále zejména za rychlou a efektivní komunikaci v souvislosti s touto diplomovou prací a obecně vzato času, který mé práci věnoval. V neposlední řadě bych rád poděkoval své rodině za nekonečnou podporu v náročných letech mého studia.

Obsah

ÚVOD	1
1. HISTORIE INSTITUTU ODPOROVATELNOSTI V ČESKÉ PRÁVNÍ ÚPRAVĚ	4
1.1. INSTITUT ODPOROVATELNOSTI PŘED ROKEM 1918	4
1.2. INSTITUT ODPOROVATELNOSTI PO ROCE 1918	6
1.3. INSTITUT ODPOROVATELNOST V OBDOBÍ SOCIALISMU	7
1.4. ZÁKON Č. 40/1964 SB., OBČANSKÝ ZÁKONÍK	8
1.5. ZÁKON Č. 328/1991 SB., O KONKURSU A VYROVNÁNÍ	11
1.5.1. <i>Neúčinnost právních úkonů dlužníka (§ 15 ZKV)</i>	14
1.5.2. <i>Právo odporovat právním úkonům (§ 16 ZKV)</i>	17
1.6. DÍLČÍ ZÁVĚR	18
2. INSTITUT ODPOROVATELNOSTI DLE ZÁKONA Č. 89/2012 SB., OBČANSKÉHO ZÁKONÍKU	20
2.1. POJEM A ÚČEL	20
2.2. SKUTKOVÉ PODSTATY RELATIVNÍ NEÚČINNOSTI	21
2.3. ODPŮRČÍ ŽALOBA	23
2.3.1. <i>Aktivní a pasivní legitimace</i>	23
2.3.2. <i>Žalobní petit</i>	24
3. INSTITUT ODPOROVATELNOSTI DLE INSOLVENČNÍHO ZÁKONA	26
3.1. POJEM A ÚČEL	26
3.2. SKUTKOVÉ PODSTATY NEÚČINNÝCH PRÁVNÍCH ÚKONŮ DLE UST. § 240 AŽ 242 INSOLVENČNÍHO ZÁKONA	28
3.2.1. <i>Neúčinnost právních úkonů bez přiměřeného protiplnění (§ 240 IZ)</i>	30
3.2.1.1. Vymezení podmínek neúčinnosti	30
3.2.1.2. Protiplnění a jeho přiměřenost	33
3.2.1.3. Liberační důvody	35
3.2.2. <i>Neúčinnost zvýhodňujících právních úkonů (§ 241 IZ)</i>	38
3.2.2.1. Vymezení podmínek neúčinnosti	38
3.2.2.2. Posouzení zvýhodnění a výše uspokojení	39
3.2.2.3. Liberační důvody	41
3.2.3. <i>Neúčinnost úmyslně zkracujících úkonů (§ 242 IZ)</i>	42
3.2.3.1. Vymezení podmínek neúčinnosti	42
3.2.3.2. Úmysl	43
3.3. ODPŮRČÍ ŽALOBA	44
3.3.1. <i>Aktivní a pasivní legitimace</i>	45
3.3.2. <i>Žalobní petit</i>	46
3.3.3. <i>Řízení o odpůrčí žalobě</i>	47
4. VYBRANÉ SPECIFICKÉ PRVKY PŘI PROKAZOVÁNÍ NEÚČINNOSTI PRÁVNÍCH ÚKONŮ	50
4.1. OSOBA BLÍZKÁ	50
4.1.1. <i>Modelový příklad – vyslovená neúčinnosti právního úkonu dlužníka</i>	51
4.1.2. <i>Modelový příklad – nevyslovená neúčinnosti právního úkonu dlužníka</i>	54
4.1.3. <i>Dílčí závěr</i>	56
4.2. PRÁVNÍ TITUL NAPADANÉHO ÚKONU	57
4.2.1. <i>Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 2. 2014, sp. zn. 29 Cdo 677/2011</i>	58
4.2.2. <i>Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 26.11.2018, č.j.: 104 VSPH 643/2018-111</i>	59
4.2.3. <i>Dílčí závěr</i>	61
5. DALŠÍ FORMY NEÚČINNOSTI DLE INSOLVENČNÍHO ZÁKONA	63
5.1. NEÚČINNOST DLE UST. § 111 Odst. 3 IZ	63
5.1.1. <i>Vymezení podmínek neúčinnosti</i>	63

5.1.2.	<i>Výjimky z působnosti</i>	65
5.2.	NEÚČINNOST DLE UST. § 246 ODST. 2 IZ.....	67
ZÁVĚR	.....	69

Úvod

Ačkoliv se nejedná o samostatné či zvlášť významné právní odvětví, odpůrcí právo je v určité formě součástí práva již od raných počátků jeho samotné existence. Již starověcí Římané si uvědomili nutnost úpravy problematiky zkracování věřitelů svými zadluženými spoluobčany a dali tak základ úpravě, která dala základ úpravě moderní.

Svým způsobem nutnost existence institutu odporovatelnosti v našem právním systému vyvěrá ze samotné lidské přirozenosti. Každý má dle mého v sobě zakořeněnou tendenci chránit to co je jeho, ať už hovoříme o sociální rovině, či rovině majetkové. Není tedy divu, že se dlužníci téměř v každém období civilizační existence snažili různými způsoby „oklamat“ své věřitele tak, aby na jejich majetek za účelem uspokojení svých pohledávek nedosáhli. Z tohoto také vyplynula nutnost zakotvení právní úpravy, která měla věřitele před tímto negativním společenským jevem chránit.

Principy odpůrcího práva jsou poměrně rigidní, s ohledem na jejich praktickou funkčnost se jeho právní úpravě nedostalo mu v průběhu jeho existence zásadních změn. Samozřejmě s ohledem na technologický a s tím spojený vývoj společenský doznala právní úprava institutu odporovatelnosti změn, zrcadlících novou životní realitu, avšak od konce 19. století se jádro této úpravy, minimálně na našem území výrazněji nezměnilo. Institut odporovatelnosti však v dnešním kontextu představuje důležitý právní instrument, a to ať už jak v rámci práva občanského, tak především práva insolvenčního, jehož *lex specialis* úprava je hlavním meritem této diplomové práce.

Téma jsem si vybral především z toho důvodu, že v průběhu mého studia jsem po několik let čerpal zkušenosti jako právní asistent v kancelářích řady insolvenčních správců a při přemýšlení jaké téma bych mohl v tomto ohledu zpracovat byl institut odporovatelnosti jasnou volbou, neboť se jedná o téma komplexní, se kterým jsem jakožto autor řady odpůrcích žalob přišel do styku, včetně spolupráce na samotném vedení incidenčního sporu. Jak již bylo nastíněno v předchozím odstavci, základní mechanika institutu odporovatelnosti v kontextu úpadku dlužníka a na ní navázaná úprava je časem otestovaná a nijak zásadně se v průběhu let nezměnila, jedním z cílů této práce je tak popsat co nejdůvěrněji, jakým způsobem institut odporovatelnosti v moderní úpravě funguje a jakým způsobem se v průběhu historie

vyvinul do nynější podoby. Dalším cílem je však také klást důraz i na praktickou stránku věci, právě s ohledem na to, jaké zkušenosti jsem v souvislosti s tématem načerpal.

V první kapitole této diplomové práce je v rámci několika podkapitol nastíněna historie vývoje institutu odporovatelnosti od jeho kořenů, tedy úpravě vzniklé v období starověkého Říma, přes jeho vývoj za vlády Habsburské monarchie na našem území. Dále bude popsána jeho podoba v období první republiky, kdy se objevovala snaha o kodifikaci insolvenčního práva jako celku, až po období socialismu, které bylo vzhledem k režimu a jeho hospodářským konsekvencím obdobím insolvenčně hluchým. Kapitola je uzavřena popisem jeho úpravy po pádu komunistického režimu na našem území, tedy úpravy, která byla platná i v České republice, před přijetím nového insolvenčního zákona.

Ve druhé kapitole bude stručně nastíněna mechanika institutu odporovatelnosti tak, jak ji zná nový občanský zákoník. Jedná se úprava obecnou, k níž je úprava insolvenční v poměru speciality, přičemž v této kapitole budou jednak vymezeny podmínky neúčinnosti, jednak rozebrán procesní prostředek, jímž se může věřitel proti neúčinnému úkonu dlužníka bránit, a tedy odpůřčí žaloba. Neúčinnost totiž v tomto případě nenastává ze zákona, nýbrž se jí jakožto neúčinnosti relativní je třeba domoci prostřednictvím sporného řízení.

V kapitole třetí je prostřednictvím metody analytické a metody syntetické popsán institut odporovatelnosti ve světle insolvenčního zákona, a to především skutkové podstaty neúčinnosti právních úkonů, kterých se dlužník dopustil v období před počátkem jeho insolvenčního řízení, přičemž v každé z podkapitol, věnujících se jednotlivým skutkovým podstatám, jsou nejprve vymezeny podmínky neúčinnosti, načež budou podrobněji rozebrány jednotlivé prvky, které mají na jejich posouzení vliv, popř. které neúčinnost vylučují. Kapitola taktéž obsahuje výklad o instrumentu, jehož prostřednictvím se insolvenční správce domáhá vyslovení neúčinnosti a vymáhá tak prostředky pro majetkovou podstatu, tedy odpůřčí žalobě, která je počátkem incidenčního sporu o určení neúčinnosti právního úkonu dlužníka.

Obsah čtvrté kapitoly je převážně praktický, jsou v ní popsány specifické prvky prokazování neúčinnosti právních úkonů, se kterými jsem se v rámci své praxe setkal. V kapitole se budu snažit popsat konkrétní problémy, na které jsem v souvislosti s řešením incidenčních sporů na straně insolvenčního správce narazil, včetně *de lege ferenda* polemiky na zvolená témata. Pro tyto účely jsem vybral problematiku související s prokazováním statutu osoby blízké, a to

včetně popsání konkrétních případů, které byly v této věci insolvenčními soudy řešeny. Druhým zvoleným tématem v této oblasti je podkapitola o právním titulu napadaného právního úkonu, tedy o tom, jaký má jeho (ne)prokázání vliv na úspěch žalobce v incidenčním sporu.

Poslední, tedy pátá kapitola této diplomové práce obsahuje popis úpravy neúčinných právních úkonů, které nebyly učiněny před počátkem insolvenčního řízení, nýbrž až v jeho průběhu, a to způsobem obdobným jako v kapitole třetí.

Cílem této práce tak je, aby po jejím přečtení čtenář disponoval konkrétní znalostí institutu odporovatelnosti jak v rámci insolvenčního práva, tak v rámci úpravy obecné.

1. Historie institutu odporovatelnosti v české právní úpravě

1.1. Institut odporovatelnosti před rokem 1918

Kořeny institutu odporovatelnosti a samotného insolvenčního práva sahají až do období starověkého Říma. Ačkoliv římské právo z počátku nerozlišovalo mezi konkursem a majetkovou exekucí, v mnohých tehdejších prvcích či zásadách nalezlo moderní insolvenční právo inspiraci i pro úpravu, která je na našem území aplikována k dnešnímu dni. Jedním z takových prvků je například zpeněžení dlužníkovy majetku veřejnou dražbou za podmínek určených věřiteli, kteří se do řízení se svými pohledávkami přihlašovali u praetora či místodržitele, tedy osoby, které de facto plnili funkci dnešního insolvenčního správce. Věřitelé si ze svého okruhu volili tzv. jednatele (*magister bonorum*), který zodpovídal za zpeněžení dlužníkovy majetku (nabízí se srovnání s dnešním zástupcem věřitelů). Obecně platnou zásadu již tehdy představovala zásada *pari passu*, tedy zásada poměrného uspokojení přihlášených věřitelů, jejichž nárok se odvíjel od jejich podílu na celkové dlužné částce a výši zpeněžení dlužníkovy majetku.¹

Situace nebyla odlišná i u samotného institutu odporovatelnosti, přičemž prapůvodcem dnešní odpůrcí žaloby byla tzv. *Actio per manus iniectio*, která představovala prostředek výkonu rozhodnutí a věřiteli, v případě, že byl se svou žalobou úspěšný, umožňovala uspokojit svoji pohledávku prostřednictvím prodeje dlužníka a jeho rodiny do otroctví, popř. dokonce dlužníka zabít.² Ačkoliv tehdy mohly být následky prohraného řízení o odpůrcí žalobě pro dlužníka mnohem dalekosáhlejší, tato žaloba položila základ pro další vývoj právního institutu odporovatelnosti. Ve 2. století př. n. l. se pak za praetora Pauluse institut odporovatelnosti transformoval do více závazkověprávní povahy, kdy bylo věřiteli umožněno odporovat právním úkonům dlužníka, které činil s úmyslem poškození věřitele. V později publikovaných Digestech Iustiniani pak byla obsažena modernější podoba odpůrcí žaloby – *Actio Pauliana*, která svojí aplikací a vývojem postupně začala reflektovat prvky, které mají vliv na posouzení tvrzení věřitele o neúčinnosti právního úkonu dlužníka. Především se pak jedná o *alienatio* (zcizení), *eventus fraudis* (škoda), *fraus* (klamání) nebo *participatio fraudis*

---

¹ SCHELLEOVÁ, Ilona. Konkurs a vyrovnání. 3. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2005, s. 62-63

² SKŘEJPEK, Michal. Římské soukromé právo: systém a instituce. 2. upravené vydání. Vysokoškolské učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016., str. 57.

(vědomí klamání), přičemž využití obdobných prvků můžeme nalézt i v moderní úpravě odporovatelnosti (viz např. úmysl).³

Institut odporovatelnosti ve formě, kterou světu dali starověcí Římané, byl ve své podstatě na našem území využíván jakožto obecná úprava až do počátku 19. století, kdy vešel v účinnost Všeobecný občanský zákoník (dále také „ABGB“). V jeho rámci nebyla upravena *Actio Pauliana*, či jiná obdobná žaloba, jejímž prostřednictvím by bylo možné využít institutu odporovatelnosti. Možnost věřitelů bránit se prostřednictvím ABGB vůči zkracujícímu jednání tak byla za jeho účinnosti značně omezena. Jedním z takových institutů bylo např. odvolání daru obsažené v ust. § 953 ABGB, jehož prostřednictvím věřitel mohl odporovat jednání dlužníka, který obdaroval jiného, aby tím omezil možnost věřitele uspokojit se z jeho majetku.⁴ Pro účely obsahu následujících kapitol této práce je zde na místě poznamenat, že i v případě citovaného ustanovení zde hrála roli vědomost obdarovaného o úmyslu dlužníka zkrátit svého věřitele⁵, avšak pouze v případě, že jeho pohledávka vznikla až po samotném obdarování.

Legislativní prázdno související s institutem odporovatelnosti pak bylo částečně zaplněno až s vydáním Konkursního řádu roku 1868, dle něhož bylo možné odporovat právnímu jednání, kterým dlužník zkrátil své věřitele před počátkem konkursu tzv. „za příčinou lstivého srozumění“ (pozn. s úmyslem), a to dle pravidel obecného práva občanského. Kdo byl k odporu aktivně legitimován ze samotného zákona nevyplývá, nicméně vzhledem k poměrně stručnému obsahu citovaného ustanovení mám za to, že se jednalo buď o věřitele nebo o tzv. „konkursního komisaře“⁶, tedy osobu v pozici obdobné dnešnímu insolvenčnímu správci.

První komplexnější kodifikací institutu odporovatelnosti pak byl zákon ze dne 16. března 1884, č. 36 ř. z., o odporu proti právním činům, jinak nazývaný zákonem odpůřcím. Tento

---

³ Stanovisko generálního advokáta Dámasa Ruiz-Jaraba Colomera přednesené dne 16. října 2008, Bod 24-25, ECLI:EU:C:2008:575, In: EUR-lex [právní informační systém]. Úřad pro publikace Evropské unie [cit. 20. 2.2024]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=CELEX:62007CC0339>.

⁴ TAUBEROVÁ, Andrea. Relativní neúčinnost právního jednání. Diplomová práce, vedoucí Dvořák, Jan. Univerzita Karlova, Právnická fakulta, Katedra občanského práva, 2016., str. 24-25

⁵ srov. ust. § 242 odst. 2 IZ – vyvratitelná domněnka vědomosti osoby blízké o úmyslu dlužníka.

⁶ Rakousko-Uhersko. Řád konkursní ze dne 25. prosince 1868 s řízením odporovacím podle zákona ze dne 16. března 1884: doplněný zákony, dekrety dvorskými i komorními, ministerskými nařízeními, výnosy a patenty do oboru jeho spadajícími, § 67 odst. 3 [online]. V Praze: Jindř. Mercy, 1887. vii, 146 s. Dostupné z: <https://ndk.cz/view/uuid:a5af46d0-bd16-11dc-ae7b-000d606f5dc6?page=uuid:7b02eea0-a0b3-11e8-83a5-5ef3fc9ae867>.

obsahoval poměrně široký výčet právních jednání dlužníka, kterým mohl správce konkursní podstaty odporovat. Mezi tato jednání patřilo např. úmyslně zkracující jednání dlužníka učiněné v posledních 10 letech před prohlášením konkursu či bezúplatné plnění (či zastřené darování) v posledním roce před prohlášením konkursu.⁷ Jedná se o poměrně explicitní a široký katalog odporovatelných jednání, formulovaný v některých ohledech v širším rozsahu, než je tomu v úpravě novodobé. Odporovat šlo dokonce i explicitně vyjmenovaným omisivním jednáním dlužníka, u kterých nebyl vyžadován jeho úmysl (např. nepřihlášení se k dědictví), v čemž můžeme nalézt další srovnání s úpravou moderní, ať už jde o odporovatelnost v občanském právu⁸ či v právu insolvenčním⁹.

Ačkoliv Konkursní řád z roku 1868 znamenal výrazný posun v oblasti insolvenčního práva, byl pro mnohé dílčí problémy podroben značné kritice, především pro svoji nepraktičnost a (ne)aplikaci zásady *pari passu*, kdy v praxi docházelo takřkajíc ke kastování věřitelů, kdy byli někteří ne úkor ostatních věřitelů, disponujících nárokem na přednostní uspokojení, často opomenuti. Vzhledem k nepříliš úspěšné aplikační praxi tak po vypuknutí první světové války došlo k novelizaci tohoto řádu, a to vydáním císařského nařízení č. 337/1914 ř. z.¹⁰

1.2. Institut odporovatelnosti po roce 1918

Císařským nařízením č. 337/1914 ř. z., došlo k funkčnímu rozdělení odpůrčího práva, odporovat právnímu jednání bylo opět možné jak v rámci konkursu, tak mimo něj, avšak oba tyto instituty byly obsaženy v odlišném předpisu. Odporovatelnost v rámci konkursu byla upravena řádem konkursním, č. 337/1914/I Ř.z. I, přičemž odporování právním jednání mimo konkurs bylo obsaženo do samostatného odpůrčího řádu, č. 337/1914/III Ř.z. III. Základ úpravy obou předpisů však byl formulován téměř totožně. Oba předpisy obsahovaly již v dřívější úpravě popsaná a zažitá odporovatelná jednání dlužníků, jako úmyslně zkracující právní jednání, vyvádění majetku skrze osoby blízké či zjevné mrhání majetkem. Výčet odporovatelných jednání v konkursním řádu však byl širší a explicitnější. Došlo zároveň k rozdělení působnosti předpisů v Předlitavsku a Zalitavsku, kdy pro Slovensko a

---

⁷ OTT, E. Řízení úpadkové (konkursní) se zřetelem na zákon odpůrčí ze 16. března 1884 č. 36 ř. z. a řád exekuční. Praha: Všeherd, 1903, s. 44-50.

⁸ Viz ust. § 592 OZ

⁹ Viz ust. § 235 odst. 1 in fine IZ, popř. ust. § 246 odst. 4 IZ, přičemž odmítnutí dědictví je stíženo neplatností.

¹⁰ SCHELLEOVÁ, Ilona. Konkurs a vyrovnání. 3. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2005, s. 74-75.

Podkarpatskou Rus byla odporovatelnost uzákoněna v konkurzném zákoně z roku 1881. Odpůrčí právo mimokonkursní však upraveno nebylo vůbec.^{11 12}

Po vzniku samostatného Československa byla účinná rakouská právní úprava konkursu, včetně řádu odpůrčího, zákonodárcem kompletně převzata do československého právního řádu, a to recepčním zákonem č. 11/1918 Sb., přičemž tato byla platná až do počátku 30. let, kdy byl vydán již od poloviny 20. let plánovaný zákon č. 64/1931 Sb., kterým se vydávají řády konkursní, vyrovnávací a odpůrčí.¹³

Jak konkursní řád, obsažený v čl. I tohoto zákona, tak odpůrčí řád, obsažený v čl. III, znatelně čerpaly z předchozí rakouské právní úpravy. Jednak struktura zákonů, jednak skutkové podstaty odporovatelných právních jednání dlužníka, zákonné definice osob blízkých pro účely obou předpisů, či aktivní legitimace k podání odporu (nakonec de facto zásadní většina všech v zákoně obsažených institutů) jsou velmi podobné předchozí právní úpravě. Jedná se tedy nikterak o významný novátorský posun na poli odpůrčího práva, nýbrž se i přesto jedná o významný právní předpis, neboť se pro své kvalitní zpracování stal předobrazem pro zákon o konkursu a vyrovnání z roku 1991¹⁴, který byl, po pro insolvenční právo hluchým období socialismu na našem území, prvním předpisem insolvenčního práva, který byl účinný v samostatné České republice.

1.3. Institut odporovatelnost v období socialismu

Období po převzetí moci komunisty v roce 1948 bylo v insolvenčním odvětví obdobím nevýznamným. Vzhledem k absolutnímu zániku soukromého vlastnictví a zavedení vlastnictví socialistického, pozbyla doposud platná úprava svého účelu. Prvorepublikový Odpůrčí řád byl zrušen zákonem č. 142/1950 Sb., občanským soudním řádem¹⁵, a odpůrčí právo, tedy bylo z důvodu změny modely ekonomického fungování státu považováno za nadbytečné.

---

¹¹ Řád odpůrčí, č. 337/1914/III. ř. z. III., §§ 1, 2, [online], Dostupné z: <https://www.epravo.cz/vyhledavani-asp/?Id=754&Section=1&IdPara=1&ParaC=2>.

¹² VOSKA, Jaroslav. Konkursní, vyrovnávací a odpůrčí řády, Praha, 1931, s. 169.

¹³ SCHELLEOVÁ, Ilona. Konkurs a vyrovnání. 3. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2005, s. 75-76.

¹⁴ KOTOUČOVÁ, Jiřina a RABAN, Přemysl. Konkurs a vyrovnání. Knihovnička Orac 98. Praha: Orac, 1999, s. 11

¹⁵ SCHELLEOVÁ, I., Op. cit., s. 77.

1.4. Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník

Jak již bylo uvedeno výše, institut odporovatelnosti byl v ekonomickém modelu soukromého vlastnictví takřka bezúčelný, tudíž byl z právního řádu efektivně vynechán. Jak však naznačuje nadpis této podkapitoly, tento byl nakonec obsažen i v socialistickém zákonodárstvím vytvořeném zákoně č. 40/1964 Sb., občanském zákoníku (dále také „SOZ“), nicméně až po pádu režimu v roce 1989.

Institut odporovatelnosti byl do starého občanského zákoníku pojat v rámci jeho rozsáhlé novelizace, představované zákonem č. 509/1991 Sb. Nejednalo se fakticky o premiéru institutu odporovatelnosti v nově vznikajícím právním řádu svobodného Československa, neboť ještě před předmětnou novelou došlo k přijetí zákona č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání (dále také „ZKV“), který již právo odporovat neúčinnosti právního jednání dlužníka obsahoval. Znění normy upravující odporovatelnost v SOZ¹⁶ přitom doslovně odpovídalo již platnému ustanovení upravující odporovatelnost v zákoně o konkursu a vyrovnání¹⁷. Jak vyplývá z důvodové zprávy k ZKV: „Protože právní úkony dlužníka jsou za podmínek stanovených zákonem odporovatelné, upravuje zákon odporovatelnost právních úkonů, dosud v našem právním řádu neupravenou, v ustanovení § 15 obecně a v § 16 se zřetelem ke konkursnímu řízení.“¹⁸

Lze se tedy domnívat, že úmyslem zákonodárce bylo vztáhnout úpravu obsaženou v ZKV i na případy, které systematicky nespádají pod konkursní či vyrovnávací řízení, a to do doby, než měla být přijata výše zmíněná novela SOZ. Ta byla totiž Federálním shromážděním schválena až téměř půl roku po ZKV, a to dne 5.11.1991 s účinností až k začátku roku 1992, přičemž ZKV byl účinný již od 1.10.1991. Dle mého názoru se jedná v zásadě o nesystematický krok, kterým měla být zhojena situace, kdy nedošlo k dostatečně rychlému schválení SOZ a institut odporovatelnosti by nebyl právním řádem nijak upraven. V důsledku tedy byla vztažena úprava zákona, obsahujícího insolvenční úpravu (tj. úpravu speciální), i na případy obecné. Prakticky se sice jednalo pouze o 2 měsíce (tj. doba mezi účinností ZKV a SOZ), nicméně je důvodným se domnívat, že zákonodárce kladl velký důraz na to, aby byl institut odporovatelnosti do právního řádu pojat a nabyl účinnosti co nejdříve.

---

¹⁶ Viz ust. § 42a SOZ.

¹⁷ Viz ust. § 15 ZKV.

¹⁸ Důvodová zpráva k zákonu č. 94/1996 Sb.

Samotné znění ustanovení § 42a SOZ pak ve svém prvním odstavci zakládalo věřitelovo právo domáhat se prostřednictvím odpůřčí žaloby určení, že právní úkon jeho dlužníka (v případech naplnění skutkové podstaty obsažené ve druhém odstavci ustanovení) je vůči němu právně neúčinný. Pojem neúčinnosti je pak nutno důsledně rozlišovat od pojmu neplatnosti, tedy stavem, kdy k právnímu úkonu došlo a tento se považuje za existující, nicméně pro své vady nemá žádné právní účinky.¹⁹ Oproti tomu neúčinnost, v kontextu výše uvedeného ustanovení, platnost onoho právního úkonu dlužníka nijak neovlivňuje (a takové jednání tedy zůstává vůči třetím osobám v platnosti), nicméně v případě, že soud rozhodne v řízení o odpůřčí žalobě ve prospěch žalobce (věřitele), je vůči němu předmětné právní jednání neúčinné, a to od počátku.²⁰ V důsledku pak platí, že pokud je právní jednání označeno za neplatné, nelze se prostřednictvím odpůřčí žaloby domáhat jeho neúčinnosti, neboť jeho účinek nikdy nenastal.²¹

Aktivně legitimovaným k podání odpůřčí žaloby byl věřitel, jehož uspokojení bylo ohroženo (či vyloučeno) právním jednáním dlužníka. Věřitel musel zároveň disponovat pohledávkou, která již byla vymahatelná. K tomuto je třeba dále poznamenat, že vymahatelná pohledávka není totéž, co pohledávka vykonatelná, dle doktora Bezoušky je vymahatelná taková pohledávka: „...*kteřou lze úspěšně vymáhat před soudem v nalézacím řízení..., která již dospěla, která co do své povahy není pohledávkou naturální a která ovšem ani nezanikla, ať již splněním, kompenzací, preklusí, či z jiného právního důvodu.*“²² Na věřiteli v pozici žalobce pak leželo důkazní břemeno, kdy musel prokázat jednak, že je jeho pohledávka vymahatelná, jednak že právní úkon dlužníka zkrátil jeho uspokojení.²³

Pasivní legitimací však nedisponoval dlužník, který se měl dopustit neúčinného právního jednání, nicméně pak ve smyslu ustanovení § 42a odst. 3 SOZ osoba, v jejíž prospěch bylo

---

¹⁹ FIALA, Josef. Neplatnost právního úkonu. In: HENDRYCH, Dušan a kol. Právní slovník. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009.

²⁰ ŠVESTKA, Jiří. § 42a [Odporovatelnost]. In: ŠVESTKA, Jiří, SPÁČIL, Jiří, ŠKÁROVÁ, Marta, HULMÁK, Milan a kol. Občanský zákoník I, II. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 386.

²¹ srov. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14.11.2002, sp. zn. 30 Cdo 1262/2002; Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 3.10.2007, sp. zn.: 30 Cdo 2684/2007.

²² BEZOUŠKA, P. § 42a. In: FIALA, J., KINDL, M. a kol. [Zrušeno] Občanský zákoník: Komentář. In: Systém ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer [cit. 2024-3-2].

²³ ŠVESTKA, J., Op. cit., s. 388.

jednání učiněno, popř. která měla z onoho jednání prospěch (a to i nepřímo – např. spoludědic dlužníka v případě, že tento dědictví odmítne).

Ustanovení § 42a odst. 2 SOZ pak uvádí, kterým právním úkonům dlužníka šlo odporovat a v jaké lhůtě tak učinit (tj. skutkové podstaty neúčinnosti). První skutkovou podstatou bylo právní jednání dlužníka, které učinil v posledních třech letech před podáním odpůrcí žaloby, a to za předpokladu, že s tímto úmyslem byla druhá strana srozuměna. Pro naplnění této skutkové podstaty však nebylo nutné, aby k faktickému zkrácení věřitele došlo, věřiteli totiž stačilo prokázat pouze to, že onen úkon byl (za výše uvedených podmínek) způsobilý k tomu, aby k jeho zkrácení mohlo dojít²⁴.

Druhou skutkovou podstatu pak představovalo jednání dlužníka, jímž došlo k faktickému zkrácení věřitele prostřednictvím úkonu, ke kterému došlo mezi dlužníkem a jeho osobami blízkými²⁵, popř. v jejich prospěch, a to taktéž v posledních třech letech před podáním odpůrcí žaloby. Výjimku pak tvořila situace, kdy druhá strana (osoba blízká) dlužníkům úmysl zkrátit věřitele i při náležitě pečlivosti nemohla poznat. Vzhledem k tomu, že u osoby blízké se vědomost blízké osoby o úmyslu dlužníka zkrátit věřitele presumovala, důkazní břemeno ve vyvrácení této domněnky leželo právě na této osobě, jakožto recipienta plnění.²⁶ Otázkou definice samotného pojmu vynaložení náležitě pečlivosti se pak zabývala soudní praxe, přičemž Nejvyšší soud ve svém rozhodnutí uzavřel, že: „*Zákonný požadavek náležitě pečlivosti ve smyslu § 42a odst. 2 ObčZ znamená, že dlužníkovi blízká osoba se při právních úkonech s dlužníkem nebo při právních úkonech, které dlužník učinil v její prospěch, musí přesvědčit, že právní úkon nezkracuje věřitele dlužníka, a nesmí činit právní úkony (přijímat podle nich plnění) na újmu práv věřitele dlužníka; v případě, že se tak nezachová, musí být srozuměna s tím, že věřitel může požadovat uspokojení své pohledávky také z majetku, který na základě takového právního úkonu od dlužníka nabyla.*“²⁷ Napadnutelným v tomto ohledu

---

²⁴ Pozn. autora: viz jazykový výklad ustanovení § 42a odst. 2 SOZ, kdy podmínku zkrácení věřitele obsahuje až druhá skutková podstata – „...*právním úkonům, kterými byli věřitelé dlužníka zkráceni...*“

²⁵ Viz ust. § 116 a 117 SOZ – příbuzný v řadě přímé, sourozenec, manžel a partner, popř. jiné osoby, jestliže by újmu, kterou utrpěla jedna z nich, druhá důvodně pociťovala jako újmu vlastní.

²⁶ ŠVESTKA, Jiří. § 42a [Odporovatelnost]. In: ŠVESTKA, Jiří, SPÁČIL, Jiří, ŠKÁROVÁ, Marta, HULMÁK, Milan a kol. Občanský zákoník I, II. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 389.

²⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. 1. 2002, sp. zn. 21 Cdo 313/2001

bylo i takové jednání dlužníka, kterým plnil svoji právní či morální povinnost (např. z dědické dohody), nikoliv však plnění zákonné vyživovací povinnosti.²⁸

Poslední odstavec probíraného ustanovení pak stanovilo, jaké jsou faktické důsledky rozhodnutí vyslovení neúčinnosti, pokud byl v řízení úspěšný právě věřitel, jakožto žalobce. Ten pak mohl požadovat, aby byla jeho pohledávka uspokojena z toho, co z majetku dlužníka ušlo prostřednictvím neúčinného právního úkonu, popř. požadovat náhradu od toho, kdo měl z onoho úkonu prospěch, není-li první varianta možná (např. protože majetek již není majetkem žalovaného nebo pokud onen majetek zanikl nebo byl upotřeben).

1.5. Zákon č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání

Po pádu socialismu na území dnešní České republiky bylo, vzhledem k restrukturalizaci fungování právního státu, a s tím spojeným přechodem na ekonomický model tržního hospodářství, nutno rekonstruovat dosavadní právní řád, který na rozdíl od první republiky neuznával soukromé vlastnictví, nýbrž pouze vlastnictví socialistické. Ona nová ekonomická realita byla ve svém důsledku způsobilá generovat větší množství dlužníků (resp. osob, které se mohly dostat do finančních obtíží) než doposud, a to především v souvislosti se zásadním rozšířením okruhu lidských práv a svobod a důrazu kladenému na jejich garanci ze strany státu.

Dne 9. ledna 1991 vydalo Federální shromáždění České a Slovenské Federativní Republiky ústavní zákon č. 23/1991 Sb., kterým se uvozuje Listina základních práv a svobod jako ústavní zákon a která byla následně opětovně vyhlášena jako součást ústavního pořádku v prosinci roku 1992 jako Ústavní zákon č. 2/1993 Sb. (dále také „LZPS“). Součástí tohoto moderního katalogu lidských práv bylo mj. formulováno právo vlastnit majetek²⁹ nebo byla vyčtena konkrétní hospodářská práva, jako právo podnikat a provozovat hospodářskou činnost³⁰. Současně se vznikem podnikatelských subjektů různých forem s různým zaměřením pak docházelo ke vzniku subjektů, jejichž účelem bylo podnikatelské poskytování úvěrů a zápůjček a další tržní subjekty, které tyto služby naopak mohly čerpat. Kromě vzniku

---

²⁸ ŠVESTKA, Jiří. § 42a [Odporovatelnost]. In: ŠVESTKA, Jiří, SPÁČIL, Jiří, ŠKÁROVÁ, Marta, HULMÁK, Milan a kol. Občanský zákoník I, II. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 389.

²⁹ Viz čl. 11 LZPS.

³⁰ Viz čl. 26 LZPS.

podnikatelského odvětví, jehož výdělečná činnost spočívala právě v poskytování úvěrů a zápůjček (které jsou dle mého, s ohledem na zažitou praxi, k dnešnímu dni stále nejčastějším přihlašovaným nárokem v jednotlivých insolvenčních řízeních), došlo samotnou změnou ekonomického modelu k mnohem vyšší cirkulaci finančních prostředků mezi subjekty volného trhu, což mělo v důsledku za následek i mnohem vyšší množství osob, které se mohly dostat do finančních obtíží, popř. až do úpadku. Souhlasně se k nutnosti kodifikace insolvenčního práva staví taktéž doktorka Kotoučová, která ve své publikaci konstatuje, že: „Poté, co došlo ke změně politické a ekonomické orientace našeho státu, kdy bylo třeba zasadit nový směr vývoje i do odpovídajícího právního rámce“, přičemž dodává, že: „...zároveň se ozývaly hlasy, že je třeba přijmout i zákon, který by umožňoval očistit naše hospodářství od neprosperujících subjektů.“³¹ Tento stav reflektoval právě zákon č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání (dále také „ZKV“), který byl přijat dne 11. srpna 1991 Federálním shromážděním České a Slovenské Federativní Republiky, představující první předpis insolvenčního práva, jako samostatného právního odvětví, po pádu komunistického režimu. Východiskem pro tento nově přijatý zákon byla právě úprava prvorepubliková, která byla obecně vzato považována za velmi kvalitně zpracovanou.³²

Přijetí ZKV se neobešlo bez porodních bolestí. Účinnost zákona byla, např. s ohledem na probíhající privatizaci, nejprve omezena pouze na okleštěnou formu konkursního řízení (pozn. po určitou dobu bylo přípustné pouze pro předlužení, nikoliv pro platební neschopnost), přičemž zcela účinným se tento stal až po vzniku samostatné České republiky. První znění již obsahovalo ustanovení upravující popis odporovatelných úkonů³³ a právo odporovat právním úkonům³⁴, nicméně neobsahovalo speciální úpravu neúčinnosti. Důsledkem pak byla situace, kdy k neúčinnosti právního jednání dlužníka mohlo dojít pouze v důsledku odporovatelnosti (tedy podáním odpůrčí žaloby), nikoliv přímo ze zákona.³⁵ Ke změně situace došlo až o několik let později, kdy vzhledem k nově načerpaným zkušenostem s fungováním ZKV a novému judikatornímu výkladu, byla v roce 1996 přijata jedna z nejvýznamnějších novel

---

³¹ KOTOUČOVÁ, Jiřina a RABAN, Přemysl. Konkurs a vyrovnání. Knihovnička Orac 98. Praha: Orac, 1999, s. 11.

³² Ibidem, s. 12.

³³ Pozn. autora: Jak již bylo zmíněno výše, jednalo se o znění, které doslovně odpovídalo úpravě odporovatelnosti v SOZ.

³⁴ Viz § 15 a 16 ZKV, ve znění účinném od 1.10.1991 do 31.5.1996.

³⁵ Důvodová zpráva k zákonu č. 182/2006 Sb. o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), č. 182/2006 Dz.

ZKV, a to ve formě zákona č. 94/1996 Sb. Tato kromě zpřesnění pojmu „předlužení“ či zavedení ochranné lhůty přinesla vedle tehdy existující úpravy odporovatelnosti také pojem neúčinnosti, který nepoznal zásadních změn až do zrušení zákona v roce 2007³⁶. Na rozdíl od odporovatelnosti, která měla v aplikační praxi formu obdoby dnešního incidenčního sporu a v níž musely být prokázány okolnosti neúčinného právního úkonu a úmysl dlužníka, tato nastává narozdíl od předešlé úpravy, přímo ze zákona.³⁷

Záměr zákonodárce pro zavedení institutu neúčinnosti lze ilustrovat citací z důvodové zprávy k zákonu č. 94/1996 Sb., ve které je mj. uvedeno, že: *„Podle platné právní úpravy je základním prostředkem sloužícím k tomuto cíli (pozn. autora – zabránit majetkovým převodům, jimiž se snižuje rozsah majetku potenciálně spadajícího do konkursní podstaty) tzv. odporovatelnost (§ 42a obč. zák., dosavadní § 15 zákona č. 328/1991 Sb.), jejímž prostřednictvím lze dosáhnout toho, že úkony zkracující věřitele jsou vůči nim prohlášeny za neúčinné. Odporovatelnost má poměrně široké použití, ale jejím nedostatkem je, že ve většině případů musí být prokázána subjektivní stránka, tj. dlužníkův úmysl zkrátit věřitele a vědomí druhé strany o něm. Její prokazování vede ke komplikovaným a zdoluhavým sporům, které krajně znesnadňují doplnění konkursní podstaty doplnění o předmět plnění odporovatelného úkonu.“*³⁸

Zákon o konkursu a vyrovnání na rozdíl od novodobé úpravy insolvenčního zákona znal pouze dva způsoby řešení úpadku, a to formu likvidační, tedy konkursní řízení a formu sanační, tedy vyrovnávací řízení. Institut odporovatelnosti ve své finální podobě (tedy po novele prostřednictvím zákona č. 94/1996 Sb.), byl pak upraven v rámci druhé části ZKV, konkrétně v ustanoveních § 15 a 16, přičemž byl vztažen pouze na řízení konkursní. Následující podkapitoly tato ustanovení podrobněji rozeberou právě v podobě účinné od 1.6.1996.

---

³⁶ Pozn. autora: V průběhu existence onoho ustanovení však došlo k jeho rozšíření, např. o neúčinnost převodu práv, resp. zúžení, jímž byla vyloučena neúčinnost právních jednání v souvislosti s podnikáním na kapitálovém trhu či poskytnutí a realizací finančního zajištění, viz níže.

³⁷ KOTOUČOVÁ, Jiřina a RABAN, Přemysl. Konkurs a vyrovnání. Knihovnička Orac 98. Praha: Orac, 1999, s. 13-14.

³⁸ Důvodová zpráva k zákonu č. 94/1996 Sb.

1.5.1. Neúčinnost právních úkonů dlužníka (§ 15 ZKV)

Vzhledem ke koncepci, která byla pro Zákon o konkursu a vyrovnání zákonodárcem zvolena (*numerus clausus* forem úpadku – tj. konkurs a vyrovnání), jeho ustanovení § 15 bylo aplikovatelné pouze na konkurs, jako jednu z forem řešení úpadku. Tomu také odpovídá znění ustanovení, jenž mj. vyzdvihuje konkrétní situace obchodněprávního charakteru, ke kterým mohlo před prohlášením konkursu dojít.

Základní hypotézou pro uplatnění jednotlivých skutkových podstat neúčinnosti právních úkonů dlužníka bylo uskutečnění tohoto jednání v šesti měsících před podáním návrhu na prohlášení konkursu. Za zásadní považuji zmínit, že na rozdíl od novodobé úpravy zde nehrál roli fakt, zda byl dlužník v předmětné době v úpadku či nikoliv. Prvky, které byly v posouzení případné neúčinnosti jednání dlužníka rozhodné, tak představovalo jednak splnění výše popsaného časového hlediska, jednak naplnění skutkových podstat v prvním odstavci tohoto ustanovení. Plnění, které bylo předmětem neúčinného právního úkonu dlužníka pak mohlo být (v případě, že je naplněna některá z vyjmenovaných skutkových podstat) konkursním správcem pojato do konkursní podstaty bez dalšího, neboť dlužníkův úkon se stal neúčinným již samotným prohlášením konkursu, a to od jeho počátku.³⁹ Širokou pravomoc konkursního správce sepsat majetek do podstaty, aniž by byl reálně v dispozici dlužníka, ilustruje i výklad Nejvyššího soudu, který rozsah oprávnění zkoumal právě s ohledem na obsah majetkové podstaty. Ve stanovisku, v němž se zabýval výkladem ustanovení ZKV, například uvedl, že: „*Není vyloučeno, aby majetek konkursní podstaty (majetek, na který bude prohlášen konkurs), tvořily jen věci ve vlastnictví třetích osob, které patří do podstaty v důsledku neúčinných úkonů dlužníka (úpadce).*“⁴⁰

Pro úplnost je třeba dále uvést, že v mantinelech probíraného ustanovení hovoříme pouze o neúčinnosti ve vztahu ke konkursním věřitelům dlužníka. Majetek vyvedený z dispozice dlužníka tedy formálně zůstával ve vlastnictví osoby, které byl převeden, nicméně tato v pozbyla právo s majetkem disponovat, jelikož prohlášením konkursu přešlo dispoziční oprávnění k majetku dlužníku výlučně na konkursního správce⁴¹. Jakmile byl tento majetek zároveň pojat do soupisu konkursní podstaty, mohla s ním vyjma konkursního správce

³⁹ ZELEŇKA, Jaroslav. Zákon o konkursu a vyrovnání a předpisy souvisící: komentář: podle stavu k 1.2.2002. 2., podstatně přeprac. a dopl. vyd. Zákony s poznámkami (Linde). Praha: Linde, 2002, s. 456.

⁴⁰ Stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 17. 6. 1998, sp. zn. CpjN 19/98.

⁴¹ Viz ust. § 14 odst. 1 písm. a) ZKV.

nakládat pouze osoba, již k tomu dal souhlas právě oprávněný konkursní správce⁴². V případě, že s majetkem neoprávněná osoba nakládala i bez onoho souhlasu, jednalo se o jednání *contra legem*, a tedy neplatné ve smyslu ust. § 39 SOZ.⁴³

Mezi konkrétní skutkové podstaty neúčinnosti právních úkonů dlužníka dle ust. § 15 odst. 1 ZKV pak byla řazena jednání, kterými se dlužník podílel na založení právnické osoby nebo jimiž právnickou osobu sám založil. Smyslem onoho ustanovení pak bylo především zabránit dlužníku v převodu svého majetku do nově založené dceřiné společnosti, čímž by sledoval znemožnění postižení onoho majetku konkursním správcem a jeho zapsání do konkursní podstaty.⁴⁴

Neúčinnými byly i právní úkony, jimiž dlužník nabýval účast v obchodní společnosti (např. nakupováním akcií nad obvyklou cenou), družstvu, popřípadě se účastnil na podnikání jiné osoby (např. tiché společenství).⁴⁵ V praxi se jednalo především o nakupování akcií nad cenou, popř. tiché společenství, kdy protihodnota za takové plnění měla obvykle symbolickou hodnotu (nabízí se přirovnání k ustanovení § 240 IZ).⁴⁶

Další skutková podstata popisovala jednání dlužníka⁴⁷, které je dle mého názoru nejbližší dnešní formulaci neúčinných právních úkonů v insolvenčním zákoně. Tím bylo jednání dlužníka, jímž docházelo k převodu věci, práva či jiné majetkové hodnoty z majetku dlužníka, a to bezplatně nebo za nápadně nevýhodných podmínek, s výjimkou přiměřených darů osobám blízkým, při obvyklých příležitostech. Nápadně nevýhodné podmínky pak byly posuzovány v kontextu ustanovení SOZ, upravujícího uzavření smlouvy v tísní.⁴⁸ Dle profesora Švestky se pak jedná o zjevný nepoměr vzájemně poskytnutých plnění, resp. o očividnou nevýhodnost dalších podmínek, kdy je třeba zároveň třeba přihlídnout ke

---

⁴² Viz ust. 18 odst. 3 ZKV.

⁴³ ZELENKA, Jaroslav. Zákon o konkursu a vyrovnání a předpisy souvisejí: komentář: podle stavu k 1.2.2002. 2., podstatně přeprac. a dopl. vyd. Zákony s poznámkami (Linde). Praha: Linde, 2002, s. 457.

⁴⁴ Viz ust. § 15 odst. 1 písm. a) ZKV.

⁴⁵ Viz ust. § 15 odst. 1 písm. b) ZKV.

⁴⁶ ZELENKA, J., Op. cit, s. 459-460.

⁴⁷ Viz ust. § 15 odst. 1 písm. c) ZKV.

⁴⁸ Viz ust. § 49 SOZ: „Účastník, který uzavřel smlouvu v tísní za nápadně nevýhodných podmínek, má právo od smlouvy odstoupit.“

konkrétním okolnostem daného případu⁴⁹⁵⁰. Na tomto základě lze dle mého uzavřít, že pro posouzení nápadně nevýhodných podmínek neexistuje objektivní hledisko.

Neúčinným právním jednáním bylo taktéž přejímání nepřiměřených závazků vzhledem ke svému majetku nepřiměřených⁵¹, kdy se jednalo zejména o ručení za závazky jiných osob, uznávání promlčených závazků nebo sjednávání nepřiměřeně vysokých smluvních pokut či úroků.⁵²

Postiženo relativní neúčinností bylo taktéž odmítnutí dědictví nebo daru bez závažného důvodu⁵³, a to zpravidla pokud k tomuto došlo s ohledem na dlužníkovu majetkovou situaci. Takové odmítnutí mělo v důsledku různé účinky. Závažným důvodem pro odmítnutí dědictví bylo zejména jeho předlužení, pokud však toto předluženo nebylo, v rámci dědictvého řízení se k odmítnutí zkrátka nemělo přihlížet. V případě, že dědictví již bylo projednáno, mohl být dědictvý podíl dlužníka vymáhán jako bezdůvodné obohacení, a to včetně užitek.⁵⁴ V kontextu odmítnutí dědictví se nabízí srovnání s úpravou obsaženou v insolvenčním zákoně, v níž není takový úkon není sankcionován relativní neúčinností, nýbrž přímo neplatností.⁵⁵

Poslední skutkovou podstatou pak bylo uzavírání smluv o nájmu nebo o výpůjčce dlužníkovu majetku, popř. zřízení věcného břemena k němu za nápadně nevýhodných podmínek.⁵⁶ Smlouvy o nájmu a výpůjčce pak byly neúčinné bez ohledu na postavení dlužníka *inter partes* (tj. zda byl pronajímatel či nájemce), přičemž prospěch z těchto smluv mohl být na třetích osobách vymáhán do konkursní podstaty (dle ustanovení SOZ o bezdůvodném obohacení). Co se týče věcných břemen, ochrana věřitelů byla v rámci ZKV de facto dvojnásobná, kromě neúčinnosti jeho zřízení za nápadně nevýhodných podmínek zanikala věcná břemena *de iure*⁵⁷

---

⁴⁹ Srov. Rozsudek Vrchního soudu v Praze z 5. 3.1993, sp. zn.: 3 Cdo 47/92.

⁵⁰ ŠVESTKA, Jiří. § 49 [Uzavření smlouvy v tísni za nápadně nevýhodných podmínek]. In: ŠVESTKA, Jiří, SPÁČIL, Jiří, ŠKÁROVÁ, Marta, HULMÁK, Milan a kol. Občanský zákoník I, II. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 431, marg. č. 3.

⁵¹ Viz ust. § 15 odst. 1 písm. d) ZKV.

⁵² ZELENKA, Jaroslav. Zákon o konkursu a vyrovnání a předpisy souvisící: komentář: podle stavu k 1.2.2002. 2., podstatně přeprac. a dopl. vyd. Zákony s poznámkami (Linde). Praha: Linde, 2002. ISBN 80-7201-323-8, s. 461.

⁵³ Viz ust. § 15 odst. 1 písm. e) ZKV.

⁵⁴ ZELENKA, J., Op. cit., s. 461-462.

⁵⁵ Viz ust. § 246 odst. 4 IZ.

⁵⁶ Viz ust. § 15 odst. 1 písm. f) ZKV.

⁵⁷ Viz ust. § 14 odst. 1, písm. j) ZKV.

již prohlášením konkursu taktéž za situace, kdy k němu došlo v posledních 2 měsících před prohlášením konkursu.⁵⁸

Druhý odstavec předmětného ustanovení pak stanovil povinnost vydání plnění z neúčinného právního úkonu nebo případné náhrady za něj do konkursní podstaty. Zároveň jím byla přiznána pravomoc k jeho vymáhání, a to konkursnímu správci a věřitelům. Paradoxním je, že většího využití toto ustanovení nepoznalo, především proto, že cesta odpůrcí žaloby byla pro konkursní správce zbytečně komplikovaná. Obvyklým postupem v takové situaci bylo sepsání sporného majetku, který byl dle názoru konkursního správce vyveden z dispozice dlužníka neúčinným právním jednáním, do konkursní podstaty bez dalšího. Zákon o konkursu a vyrovnání pak osobě, která byla recipientem případného neúčinného právního úkonu, přiznával možnost obrany, a to formou tzv. excindační žaloby⁵⁹, jejímž prostřednictvím bylo možné domáhat se určení, že tento majetek být do konkursní podstaty pojat neměl (tj. že byl zapsán neprávem). Konkursní správce se tak mohl efektivně zbavit důkazního břemena a břemena tvrzení v prokázání neúčinnosti úkonu dlužníka, přičemž toto bylo obráceno na aktivně legitimovaného v excindační žalobě.⁶⁰

V posledních odstavcích došlo k rozšíření působnosti daného ustanovení i na právní nástupce dlužníka⁶¹ a naopak k vyloučení jeho použití na závěrečné vyrovnání dle předpisů upravujících podnikání na kapitálovém trhu⁶² a na poskytnutí a realizaci finančního zajištění⁶³.

1.5.2. Právo odporovat právním úkonům (§ 16 ZKV)

Předmětné ustanovení ve svém prvním odstavci přímo odkazuje na ust. § 42a SOZ, tedy na obecnou úpravu institutu odporovatelnosti ve starém občanském zákoníku. Samotné ustanovení pak bylo k SOZ v poměru speciality, a to právě s ohledem na konkursní řízení. Na rozdíl od ustanovení o neúčinnosti právních úkonů dlužníka, popsané v přechozí podkapitole,

---

⁵⁸ ZELENKA, Jaroslav. Zákon o konkursu a vyrovnání a předpisy související: komentář: podle stavu k 1.2.2002. 2., podstatně přeprac. a dopl. vyd. Zákony s poznámkami (Linde). Praha: Linde, 2002, s. 462-465.

⁵⁹ Viz ust. § 19 odst. 2 ZKV.

⁶⁰ ZELENKA, J., Op. cit., s. 465-467.

⁶¹ Viz ust. § 15 odst. 3 ZKV.

⁶² Viz ust. § 15 odst. 4 ZKV.

⁶³ Viz ust. § 15 odst. 5 ZKV.

pak nenastávala neúčinnost popsaných jednání přímo ze zákona, nýbrž prostřednictvím sporného řízení.

Aktivně legitimovaným k podání odpůrcí žaloby dle probíraného ustanovení byl správce podstaty nebo konkursní věřitel, přičemž lhůta k jejímu podání byla obdobně tříletá (po dlužníkovu jednání).⁶⁴ Právě na nich pak leží břemeno důkazní a břemeno tvrzení, spočívající v prokázání úmyslu dlužníka a vědomosti recipienta onoho jednání o takovém úmyslu. Vyvratitelná domněnka vědomosti druhé strany, pokud je touto osoba blízká dlužníku, platí taktéž obdobně.⁶⁵

V druhém odstavci onoho ustanovení pak byla přiznána pasivní legitimace nikoliv pouze osobám uvedeným v předchozím odstavci, nýbrž dlužníkovým právním nástupcům a třetím osobám, v případě, že jim byly známy okolnosti odůvodňující odporovatelnost právních úkonů proti jejich předchůdci. Ustanovení tak fakticky umožňuje, aby odpůrcí žaloba byla podána vůči komukoli, kdo měl z odporovatelného jednání prospěch.⁶⁶

V případě, že je žalobce v řízení o odpůrcí žalobě úspěšný pak musí být vše, co bylo předmětem neúčinného právního úkonu, navráceno do konkursní podstaty, a to ve své původní formě, popř. ve formě peněžní náhrady⁶⁷.

1.6. Dílčí závěr

Historie institutu odporovatelnosti je bezpochyby rozsáhlá, kdy se jedná o jeden z nejstarších právních institutů, který známe v rámci práva vůbec. Inspirační jádro, tedy úprava starořímská doznalo za jeho více než 2000letou historii řadu změn, nicméně principy v ní obsažené platí dodnes.

Základu své moderní podoby dosáhla úprava dle mého v průběhu 19. století, kdy docházelo napříč všemi prameny ke konkretizaci neúčinných právních úkonů a zároveň se objevily prvky, které mají do dnešního dne vliv na jejich posouzení. Jedná se především o status

---

⁶⁴ Viz ust. § 16 odst. 1 ZKV.

⁶⁵ ZELENKA, Jaroslav. Zákon o konkursu a vyrovnání a předpisy související: komentář: podle stavu k 1.2.2002. 2., podstatně přeprac. a dopl. vyd. Zákony s poznámkami (Linde). Praha: Linde, 2002. I, s. 472.

⁶⁶ ZELENKA, J. Op. cit, s. 472-473.

⁶⁷ Viz ust. § 16 odst. 4 ZKV.

osoby, se kterou dlužník jednal, popř. měla z potenciálně neúčinného úkonu prospěch (tj. o status osoby blízké) nebo o existenci úmyslu dlužníka vyvést majetek ze své dispozice a poškodit tak věřitele.

Rozdílné jsou naopak lhůty, ve kterých šla relativní neúčinnost namítat. V zákoně odpůrcím z roku 1884 hovoříme až o lhůtě desetileté, přičemž v moderní úpravě se pohybujeme v rozmezí 6 měsíců (např. ust. § 15 ZKV) až 5 let (např. ust. § 242 odst. 3 IZ). Rozdíl v délce těchto lhůt v průběhu času dle mého pramení v rozvoji technologií a globalizaci obecně. Dnešní věřitelé (či insolvenční správci v rámci insolvenčního řízení) disponují nesrovnatelně rozsáhlejšími prostředky, již jim umožňují o svá práva pečovat, a to i v případě namítání neúčinnosti. Díky moderním nástrojům a usnadněnému shromažďování informací o dlužnících a jejich majetku v praxi namítání a samotné projednání neúčinnosti právních úkonů dlužníka probíhá efektivněji. Úprava, respektive určení délky lhůty vzhledem k výše popsanému, pak přispívá k hladšímu a efektivnějšímu průběhu insolvenčního řízení, čímž v důsledku dochází k naplnění jedné ze základních zásad insolvenčního řízení – tedy zásady rychlosti a hospodárnosti.

Do jaké formy se institut odporovatelnosti po tisíciletích svého vývoje vyvinul, bude obsahem následujících kapitol, ve kterých bude rozebrána relativní neúčinnost jednak dle nového občanského zákoníku, jednak dle insolvenčního zákona.

2. Institut odporovatelnosti dle zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku

2.1. Pojem a účel

Institut odporovatelnosti již byl ve svém jádru popsán v předchozí kapitole této práce. Pro účely této kapitoly a kapitol následujících si však dovoluji tuto definici shrnout do jedné věty. Jedná o možnost věřitele napadat, prostřednictvím odpůrčí žaloby, jednání dlužníka, který ho některým ze zákonem popsaných způsobů zkrátil na uspokojení.

Zásadním rozdílem, který přináší ustanovení obsahující úpravu odporovatelnosti⁶⁸ v zákoně č. 89/2012 Sb., občanském zákoníku (dále také „OZ“), je bližší specifikace odporovatelného právního úkonu, který může být napadán pouze ze strany věřitele, který vůči dlužníku disponuje exekucním titulem. Musí se tedy jednat o pohledávku vykonatelnou nejpozději v momentě rozhodnutí soudu o odpůrčí žalobě. Případná snaha věřitele o přerušování řízení o jeho odpůrčí žalobě do skončení řízení o vymáhané pohledávce (tj. aby v řízení o odpůrčí žalobě disponoval exekucním titulem), pak není přípustná⁶⁹. Věřitel se dále může neúčinnosti právního domáhat i v případě, že dlužník v rámci svého neúčinného úkonu plnil třetí osobě, která k takovému plnění taktéž disponuje exekucním titulem. Svým způsobem se jedná o situaci, kdy se věřitel domáhá uspokojení své pohledávky, jakožto výše postavený v pořadí k uspokojení.

Vzhledem k podmínce vykonatelnosti pohledávky a relativně krátkým lhůtám k podání odpůrčí žaloby je věřiteli, který patřičně pečuje o svá práva umožněno vyslovit tzv. výhradu odporu.⁷⁰ Jejím prostřednictvím si věřitel, jehož pohledávka vůči dlužníku není vykonatelná, může vyhradit odpor proti dlužníku, a to prostřednictvím notáře, soudu nebo soudního exekutora (jejichž prostřednictvím musí být výhrada dlužníku doručena). Následkem takového úkonu je zastavení zákonem stanovených lhůt⁷¹ pro odporovatelnost, a to do chvíle, kdy je pohledávka věřitele již vykonatelná.

---

⁶⁸ Viz ust. § 589 a násl. OZ.

⁶⁹ Srov. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24.6.2021, sp. zn.: 24 Cdo 1413/2020.

⁷⁰ Viz ust. § 593 OZ.

⁷¹ Ve smyslu jednotlivých skutkových podstat obsažených ust. § 590 OZ.

2.2. Skutkové podstaty relativní neúčinnosti

Pozitivní výčet skutkových podstat relativní neúčinnosti nalezneme v ust. § 590 OZ a výčet negativní pak v ustanovení následujícím. Řadíme mezi ně právní úkony, se kterými jsme se v principu mohli setkat již v dříve popsané úpravě historické.

Společným prvkem pro všechny pozitivně vymezené skutkové podstaty relativní neúčinnosti je úmysl dlužníka, v případě úmyslného zkrácení ze strany dlužníka⁷² pak dle názoru doktorky Janouškové obsaženého v komentovaném ustanovení postačí úmysl nepřímý.⁷³ Dalším prvkem je jako obvykle prekluzivní lhůta, ve které musí být odpor ve formě žaloby vysloven. Tato se s rozdílnými skutkovými podstatami liší.

Odporovatelnými jsou pak úkony, které dlužník učinil v posledních 5 letech před podáním žaloby, a to v úmyslu zkrátit svého věřitele za současné vědomosti druhé strany o tomto úmyslu⁷⁴. Hypotéza ustanovení upravujícího relativní neúčinnost pak stanoví, že k jejímu naplnění musí být druhá strana pouze srozuměna s úmyslem dlužníka. V praxi pak nastává otázka, jakým způsobem by byla řešena situace, kdy by dlužník jednal s druhou stranou ve společném fradulózním úmyslu. Dle mého názoru by za takové situace bylo jednání už z principu relativně neplatné ve smyslu ust. § 586 OZ, přičemž v některých případech by se dalo hovořit i o neplatnosti absolutní ve smyslu ust. § 588 OZ, a to za podmínky, že by věřitel v takovém konkrétním případě unesl důkazní břemeno v tvrzení, že takové jednání bylo učiněno v rozporu s dobrými mravy. V obdobné věci se se již vyjádřil Nejvyšší soud, přičemž obdobný závěr vynesl v souvislosti s úpravou absolutní neplatnosti ve starém občanském zákoníku.⁷⁵

Dále mám za to, že vzhledem k formulaci prvních dvou skutkových podstat relativní neúčinnosti⁷⁶, by tato měla být způsobena již v případě, že jednání dlužníka je pouze způsobilé ke zkrácení dlužníka (tj. nemusí dojít ke zkrácení faktickému), a to analogicky k

---

⁷² Viz ust. § 590 odst. 1 písm. a) OZ.

⁷³ JANOUŠKOVÁ, Anežka. § 590 [Skutkové podstaty a lhůty]. In: PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír a kol. Občanský zákoník. 2. vydání (2. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2023, marg. č. 8.

⁷⁴ Viz § 590 odst. 1, písm. a) OZ.

⁷⁵ Viz Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30.5.2018, sp. zn.: 21 Cdo 3297/2017 – pozn. autora: Úprava absolutní neplatnosti je v SOZ obsažena v jeho ust. § 39.

⁷⁶ Viz ust. § 590 odst. 1 písm. a) a písm. b) OZ.

výkladu ustanovení o neúčinnosti ve starém občanském zákoníku⁷⁷. S uvedeným názorem však nesouhlasí autoři komentovaného ustanovení, v němž mají samotné zkrácení za obligatorní náležitost naplnění této skutkové podstaty.⁷⁸

Za odporovatelné označuje zákon i jednání, jímž dlužník v posledních 2 letech zkrátil své věřitele, a to za podmínky, že jeho úmysl zkrátit věřitele na uspokojení musel být druhé straně znám.⁷⁹ Oproti první skutkové podstatě není vyžadována přímá vědomost druhé strany o úmyslu věřitele, postačí, pokud jí tento úmysl vzhledem k jejímu postavení být znám měl. Jedná se tedy o situaci, kdy byl záměr dlužníka tak očividný, že by ho průměrná osoba měla s to rozpoznat (např. dlužník za plnění, které je předmětem neúčinného právního úkonu požaduje nižší než obvyklou cenu).

Třetí skutková podstata pak upravuje situaci, ve které dlužník jedná způsobem zkracujícím věřitele v uspokojení v posledních 2 letech, kdy je druhou stranou zároveň jeho osoba blízká.⁸⁰ Ustanovení obsahuje taktéž negativní formulaci relativní neúčinnosti, kdy je z odporovatelného právního jednání vyňaty právní úkony, u nichž této osobě blízké tento úmysl znám nebyl, ani být známý nemohl. Druhá zmíněná modulace má pak vliv na důkazní břemeno při prokazování relativní neúčinnosti, neboť vědomost osoby blízké o zkracujícím jednání dlužníka se obdobně jako v některých předchozích historických úpravách, presumuje (o tomto konkrétněji v následujících podkapitolách).

Poslední skutkovou podstatou je pak uzavření kupní nebo směnné smlouvy v posledním roce, kdy druhé straně muselo být zjevné dlužníkově mrhání majetkem (tj. dlužníkovi je lhostejné co za své plnění obdrží).⁸¹

Obsah dalšího ustanovení stanoví možnost odporovat bezúplatnému právnímu jednání dlužníka pokud k němu došlo v posledních dvou letech, přičemž zároveň obsahuje negativní

---

⁷⁷ Viz podkapitola 1.4

⁷⁸ JANOUŠKOVÁ, Anežka. § 590 [Skutkové podstaty a lhůty]. In: PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír a kol. Občanský zákoník. 2. vydání (2. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2023, marg. č. 8.

⁷⁹ Viz ust. § 590 odst. 1 písm. b) OZ.

⁸⁰ Viz ust. § 590 odst. 1 písm. c) OZ.

⁸¹ Viz ust. § 590 odst. 2 OZ.

výčet jednání, která neúčinnosti postižena nejsou.⁸² Jedná se o plnění zákonné povinnosti (např. plnění na výživném, hrazení povinného pojistného), obvyklé příležitostné dary, věnování v přiměřené výši na veřejně prospěšný účel či vyhovění mravnímu závazku nebo ohledům slušnosti.

Dále je stanoveno, že k naplnění výše jmenovaných skutkových podstat je způsobilé i jednání omisivní, tj. jednání, kterým dlužník pozbyl majetkové právo nebo kterým jiné osobě vůči sobě vznik, zachování nebo zajištění jejího práva majetkové povahy způsobil. Za takový omisivní úkon je taktéž označeno odmítnutí nepředluženého dědictví⁸³. K otázce odmítnutí dědictví se pak nabízí porovnání s přístupem insolvenčního zákona, kdy je takový právní úkon neplatný přímo ze zákona.⁸⁴

2.3. Odpůrcí žaloba

Odpůrcí žaloba je procesním nástrojem, jehož prostřednictvím je věřitel relativní neúčinnost jednání dlužníka namítána. Věcně příslušným k projednání věci v prvním stupni je pak ve smyslu zákona č. 99/1963, občanského soudního řádu (dále také „o.s.ř.“), soud okresní (či obvodní).⁸⁵ Co do náležitostí se jedná o standartní civilní žalobu⁸⁶, která musí být podána ve lhůtách stanovených jednotlivými skutkovými podstatami relativní neúčinnosti. Jelikož se jedná o lhůty hmotněprávní, žaloba musí být soudu doručena před jejich uplynutím.

2.3.1. Aktivní a pasivní legitimace

Jak již text ustanovení § 589 OZ napovídá, aktivně legitimovaným k podání žaloby je věřitel, který byl zkrácen na svém uspokojení jednáním dlužníka, naplňujícím některou z výše popsaných skutkových podstat neúčinných právních úkonů. Další (již výše nastíněnou) podmínkou, je vykonatelnost věřitelovy pohledávky.

Pasivně legitimovaným však není dlužník, nýbrž tzv. „odpůrci“. Ve smyslu ust. § 594 OZ se bezpodmínečně vždy jedná o osobu, s níž dlužník právně jednal (tedy kdo byl recipientem onoho úkonu) nebo osoba, která z dlužníkovy jednání měla prospěch (např. dědic, který

---

⁸² Viz ust. § 591 OZ.

⁸³ Viz ust. § 592 OZ.

⁸⁴ Srov. ust. § 246 odst. 4 IZ.

⁸⁵ Viz ust. § 9 odst. 1 o.s.ř.

⁸⁶ Pozn. autora: Musí tedy být splněny podmínky obsažené v ust. § 42 o.s.ř.

profitoval v důsledku dlužníkovy odmítnutí nepředluženého dědictví, popř. detentor dlužníkovy věci, kterého dlužník nežaloval a dopustil se tak omisivního jednání ve smyslu ust. § 592 OZ).

Téže ustanovení taktéž obsahuje podmínky, za nichž může být odporováno právnímu jednání vůči právnímu nástupci osoby recipienta právního jednání. Jedná se především o podmínku vědomosti právního nástupce o okolnostech, které mohly činit právní jednání dlužníka odporovatelným. Dále o případ, kdy tento právní nástupce nabyt z dlužníkovy neúčinného jednání přímý prospěch. Stanovenou alternativní podmínkou je pak případ, kdy právní nástupce bezúplatně nabude majetkový prospěch od osoby, která jej nabytla od dlužníka (např. darování nebo i výpůjčka). Poslední modulací je situace, kdy je právním nástupcem výše specifikované osoby jeho osoba blízká, avšak pouze za předpokladu, že ji v době nabytí práva musely být známy okolnosti, pro něž by se věřitel mohl dovolávat relativní neúčinnosti úkonu dlužníka. V takovém případě je pak na této osobě blízké, jako žalované v řízení o odpůřčí žalobě, aby prokázala, že ji tyto okolnosti známy nebyly.⁸⁷

2.3.2. Žalobní petit

Zmínku si v souvislosti s odpůřčí žalobou ve smyslu občanského zákoníku dle mého zaslouží polemika o správné formulaci žalobního návrhu a především jeho petitu. V této souvislosti je třeba zabřednout do teorie, a to konkrétně za určením, co je vlastně obsahem odpůřčího nároku.

Teorie totiž rozlišuje tři základní přístupy – teorii závazkovou, využívanou například v dnešním Německu, dle níž je právním následkem relativní neúčinnosti, závazek odpůřce vydat věc k věřiteli k uspokojení. Dále teorii ručební, jež vychází z předpokladu, že relativně neúčinným jednáním dlužníka dochází ke zmenšení jeho majetku, kterým zároveň ručí za splnění věřitelovi pohledávky, jako celku. Věřitel tedy odporem sleduje právě obnovu tohoto celku, jako prostředku ručení (o takovém jednání dlužníka pak hovoříme jako o „ručební neúčinnosti“). Konečně poslední teorií, která byla hojně využívána již od 19. století rakouským zákonodárstvím (a o kterém byla mimo jiné řeč v první kapitole této práce, je teorie věcného účinku. Ačkoliv se jedná o teorii původem právě v zemích rakouských a

---

⁸⁷ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník: Komentář, Svazek I, (§ 1-654)*. In: Systém ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer [cit. 2024-6-20].

využívané taktéž v Německu, obě země se od ní ve své moderní úpravě odchýlily, přičemž na našem území na ní bylo navázáno jak za první republiky, tak v aktuálně platné úpravě. Následkem odporovatelnosti je pak dle této teorie vyslovení neúčinnosti právního jednání dlužníka pouze vůči věřiteli, který se ho prostřednictvím odpůrčí žaloby domáhal. Takové vnímání odporovatelnosti má pak vliv i na určení pasivní legitimace, kdy žalovaným není dlužník, avšak odpůrce (jak již bylo popsáno v předchozí podkapitole).⁸⁸

Co se týče podoby žalobního petitu a následkům jeho nepřesné formulace, odkazují na podkapitolu obsaženou níže, která se zabývá obdobným tématem v insolvenčním kontextu, avšak je v občanskoprávním ohledu přílehlavá.⁸⁹

---

⁸⁸ PULKRÁBEK, Z., 2019. Obsah odpůrčího nároku dle občanského zákoníku. [online, cit. 2024-03-09]. Dostupné z: <https://www.advokatnidenik.cz/2019/05/22/obsah-odpurciho-naroku-podle-obcanskeho-zakoniku/>.

⁸⁹ Viz podkapitola 3.3.2

3. Institut odporovatelnosti dle Insolvenčního zákona

3.1. Pojem a účel

Po rekapitulaci historie institutu odporovatelnosti z hlediska jeho inspiračního jádra a mechanismu jeho fungování na našem území jak v průběhu času, tak v rámci platného občanského zákoníku, se dostáváme ke kapitolám, které jsou meritem samotné práce, a to podrobnému popisu jednotlivých skutkových podstat neúčinnosti právních úkonů tak, jak je popisuje nyní platný insolvenční zákon, účinný od ledna roku 2008.

Jako motivaci pro úpravu institutu odporovatelnosti v nově přijatém insolvenčním zákoně zákonodárce v jeho důvodové zprávě uvádí, že v platné právní úpravě (pozn. zákon o konkursu a vyrovnání) shledává zásadní nevýhodu v její přílišné stručnosti, která měla za následek, že dosažení neúčinnosti bylo chápáno pouze jako určitá možnost, které však není důsledně a náležitě využíváno. Nová kodifikace pak měla využít všechna pozitiva úpravy předchozí a současně měla překonat zmíněné nedostatky úpravy původní. Jádro a koncepce institutu odporovatelnosti tak mělo být zachováno, avšak zároveň rozvinuto a zpestřeno.⁹⁰

Ilustrací kontinuity materiálního jádra institutu odporovatelnosti, respektive neměnnosti některých principů, kterými se řídila původní úprava, je například definice samotného neúčinného právního úkonu, kdy se jedná o: „*právní úkony, kterými dlužník zkracuje možnost uspokojení věřitelů nebo zvýhodňuje některé věřitele na úkor jiných*“⁹¹.

Vyslovením neúčinnosti právního úkonu, obdobně s předchozí úpravou, není dotčena jeho platnost, nicméně v souladu s teorií věcného účinku je tato vyslovena pouze vůči věřiteli daného dlužníka. Významný rozdíl oproti předchozí úpravě naopak přinesla tzv. revizní novela⁹², kterou k lednu 2014 došlo k faktickému zrušení neúčinnosti ze zákona v rámci insolvenčního řízení⁹³. Nestanoví-li zákon jinak, je tak za účelem vyslovení neúčinnosti třeba podat odpůřčí žalobu, která představuje jediný prostředek, jímž lze neúčinnost napadnout⁹⁴.

---

⁹⁰ Důvodová zpráva k zákonu č. 182/2006 Sb. o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), č. 182/2006 Dz.

⁹¹ Viz ust. § 235 odst. 1 IZ.

⁹² Zákon č. 294/2013 Sb.

⁹³ Pozn. autora: Jediným případem neúčinnosti ze zákona je pak ust. § 246 odst. 2 IZ, jímž je zároveň vyloučeno ust. § 235 odst. 2 IZ.

⁹⁴ Viz ust. § 235 odst. 2 IZ.

Tím došlo (vyjma případu obsaženého v ustanovení § 246 odst. 2 IZ) k vyloučení dříve hojně využívaného postupu, kdy insolvenční správce pojal sporný majetek do majetkové podstaty bez dalšího a případný spor o to, zda majetek spadl do majetkové podstaty, byl veden prostřednictvím excindační žaloby, podané osobou v postavení odpůrce v řízení o odpůrčí žalobě (tj. osobě, která byla druhou stranou případného neúčinného právního úkonu, popř. z něj měla prospěch).⁹⁵

Samotný účel úpravy institutu odporovatelnosti v moderním insolvenčním právu má co do činění s elementární lidskou přirozeností. Jak věřitelé, tak dlužníci vstupují do insolvenčního řízení s určitými motivacemi, ze kterých vyplývá především snaha vymoci (resp. uchránit) pro sebe co nejvíce. Motivaci dlužníka vstupujícího do insolvenčního řízení, který zároveň disponuje majetkem, který by byl v jeho rámci logicky zpeněžen pro účely uspokojení jeho věřitelů, lze shledat právě v ochraně onoho majetku. Prostředkem k naplnění tohoto cíle by se tak zdálo být právě vyvedení majetku ze své dispozice, nejčastěji do dispozice svých blízkých osob, popř. osob, kterým dlužníci důvěřují a jeho následná správa a dispozice právě jejich prostřednictvím, čemuž institut odporovatelnosti efektivně brání.

Logickým závěrem ohledně motivace věřitelů v insolvenčním řízení, ke kterému bychom mohli správně dojít je pak fakt, že věřitel chce být na svoji pohledávku uspokojen v největší možné míře. Vzhledem k tomu, že se však insolvenční řízení v České republice se řídí zásadou *pari passu* (tj. zásadou poměrného a férového uspokojení všech přihlášených věřitelů), je věřitel ve svém uspokojení omezen ostatními věřiteli, resp. má nárok jen na zlomek výtěžku insolvence, odpovídající části pomyslného „koláče“, který představuje míru, jíž se věřitel na celkové dlužné částce podílí. Věřitel má v dnešní době k dispozici řadu nástrojů, které mu správu svých pohledávek usnadňují (ať už se jedná o programy sledující insolvenční rejstřík či centrální evidenci exekucí apod.) a je tudíž v jeho schopnostech zpozorovat signály, nasvědčující blížícímu se úpadku dlužníka. O motivaci věřitele si takříkajíc „ukousnout“ co největší část dlužníkovy majetku k uspokojení své pohledávky příznačně hovoří docent Richter, který uvádí, že: *„Vědomí skutečnosti, že v kolektivním řízení bude jejich pohledávka uspokojena poměrně s pohledávkami ostatních věřitelů, může působit jako velmi silná motivace pro to, aby se věřitelé při prvních signálech hrozícího úpadku*

---

⁹⁵ SPRINZ, Petr. Insolvenční zákon: komentář. Vydání první. Velké komentáře. [Praha]: C.H. Beck, [2019], s. 636.

pokusili účinkům kolektivního řízení vyhnout, tzn. získat uspokojení či zlepšit pořadí svých pohledávek ještě před tím, než bude kolektivní řízení řádně zahájeno“, přičemž dodává, že: „*Má-li být insolvenční právo životaschopné, musí obsahovat pravidla, je působit proti této motivaci věřitelů*“⁹⁶. Zmíněnými pravidly jsou pak právě ustanovení insolvenčního zákona upravující pravidla o odporovatelnosti dlužníkových jednání.

3.2. Skutkové podstaty neúčinných právních úkonů dle ust. § 240 až 242 Insolvenčního zákona

V nadepsané kapitole je obsažen rozbor tří ustanovení insolvenčního zákona, na jejichž základě lze v incidenčním sporu dle insolvenčního zákona namítat neúčinnost právního jednání dlužníka, které předcházelo rozhodnutí o jeho úpadku.

Mezi skutkové podstaty neúčinných právních úkonů pak řadíme: úkony bez přiměřeného protiplnění (jinak také *undervalues*) dle ust. § 240 IZ, zvýhodňující právní úkony (jinak také *preferences*) dle ust. § 241 IZ a úmyslně zkracující právní úkony (jinak také *fraudulent transfers*) dle ust. § 242 IZ.

Tyto skutkové podstaty, ačkoliv jediné normy obsahující hmotněprávní definici napadnutelných úkonů dlužníka před zahájením insolvenčního řízení, nemohou být při posuzování neúčinnosti aplikovány samostatně. Při jejich hodnocení totiž musí být naplněna jak jedna z výše uvedených skutkových podstat, tak jejich obecná definice obsažená v ustanovení § 235 IZ, tedy normě uvozující.⁹⁷ Ustanovení obsahuje obecnou, již několikrát v této práci zmíněnou definici neúčinného úkonu dlužníka, jimiž jsou právě takové právní úkony, kterými dlužník zkracuje možnost uspokojení věřitelů nebo zvýhodňuje některé věřitele na úkor jiných. Kromě samotné definice neúčinného právního úkonu ustanovení ve svém druhém odstavci vylučuje neúčinnost právních jednání přímo ze zákona, jak tomu bylo například u skutkových podstat obsažených v zákoně o konkursu a vyrovnání po novele, ke které došlo prostřednictvím zákona č. 94/1996 Sb. Neúčinnost právních úkonů ve smyslu popisovaných skutkových podstat totiž musí být vyslovena insolvenčním soudem na základě

---

⁹⁶ RICHTER, Tomáš. Insolvenční právo. 2., doplněné a upravené vydání. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR). Praha: Wolters Kluwer, 2017, s. 391.

⁹⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22.12.2015, sp. zn.: 29 ICdo 48/2013

odpůrčí žaloby podané jediným aktivně legitimovaným účastníkem, tedy insolvenčním správcem⁹⁸.

Insolvenční správce není při specifikaci svého žalobního návrhu omezen pouze na jednotlivou skutkovou podstatou, nýbrž může napadat neúčinnost právního úkonu dlužníka hned na základě několika skutkových podstat kumulativně. Typickým případem může být situace, kdy dlužník převede s vědomím své nepříznivé finanční situace a případného hrozícího úpadku bezúplatně svůj majetek, v úmyslu ochránit ho před zpeněžením v rámci insolvenčního řízení, na svého věřitele, kterým je zároveň osoba, se kterou tvoří koncern. Takové jednání by hypoteticky naplnilo všechny skutkové podstaty neúčinných právních úkonů, a to následujícím způsobem:

To, že k převodu majetku došlo bezúplatně, znamená, že došlo k naplnění hypotézy stanovené ustanovením § 240 odst. 1 IZ, zároveň byla splněna vyvratitelná domněnka úpadku dlužníka obsažená v následujícím odstavci téhož ustanovení, neboť obdarovaným je v daném případě osoba, která s dlužníkem tvoří koncern. Dlužník se tedy dopustil neúčinného právního úkonu bez přiměřeného protiplnění.

Vzhledem k tomu, že osoba, na kterou byl majetek převeden, byla kromě osoby spřízněné i věřitelem dlužníka, je splněna taktéž hypotéza upřednostnění věřitele dle ustanovení § 241 odst. 1 IZ a obdobně i vyvratitelná domněnka dlužníkovy úpadku v následujícím odstavci. Dlužník se tak dopustil neúčinně zvýhodňujícího právního úkonu.

Samotný úmysl dlužníka ochránit svůj majetek před účinky insolvenčního řízení naplňuje hypotézu úmyslně zkracujícího právního úkonu ve smyslu ustanovení § 242 odst. 1 IZ. Podmínka vědomosti osoby, které byl majetek převeden, je taktéž splněna vyvratitelnou právní domněnkou obsaženou v druhém odstavci téhož ustanovení. Dlužník se dopustil i tedy poslední ze skutkových podstat neúčinných právních úkonů.

Výše popsané jednání je tak způsobilé naplnit všechny tři skutkové podstaty neúčinných právních úkonů a v gesci insolvenčního správce je, na jakém základě neúčinnost namítne a prokáže. Podmínkou pro naplnění všech skutkových podstat je samozřejmě i naplnění časové

---

⁹⁸ Pozn. autora: O odpůrčí žalobě podrobněji v podkapitole 3.3

podmínky, která je obsažena ve všech výše specifikovaných normách, i o této bude řeč v následujících podkapitolách.

Skutkové podstaty specifikované insolvenčním zákonem pak můžeme dělit dle několika hledisek. Jedním je například dělení dle objektu ochrany. Skutkové podstaty obsažené v ustanoveních § 240 (právní úkony bez přiměřeného protiplnění) a 242 IZ (úmyslně zkracující právní úkony) svým prostřednictvím chrání veškeré dlužníkovy věřitele před zkrácením a dotýká se tak především vztahů mezi věřitelem a dlužníkem, zatímco skutková podstata obsažená v ustanovení § 241 IZ (zvýhodňující právní úkony) předpokládá právě upřednostnění jednoho či více konkrétních věřitelů oproti ostatním a dotýká se tak spíše vztahů mezi věřiteli navzájem (příčemž žalovaným v případě podání odpůrčí žaloby je právě upřednostněný věřitel či věřitelé).

Dalším dělicím prvkem je pak povaha zavinění dlužníka při napadaném právním jednání. Zatímco ustanovení § 240 a 241 IZ nevyžaduje při jednání dlužníka jeho úmysl a jsou tak objektivního charakteru, ustanovení § 242 IZ úmyslné jednání dlužníka vyžaduje. Přítomnost podmínky úmyslu v předmětném ustanovení, tedy zpřísněná subjektivní stránka dané skutkové podstaty, pak byla zákonodárcem vyvážena absencí požadavku úpadku dlužníka, tedy podmínkou, která je naopak významná při prokazování jednání naplňujících obě zbylé skutkové podstaty. Zákonodárce přitom vzhledem k závažnosti jednání dlužníka (tj. přítomnosti úmyslu) stanoví delší dobu pro uplatnění neúčinnosti onoho úkonu, a to dobu 5 let před prohlášením úpadku dlužníka.⁹⁹

3.2.1. Neúčinnost právních úkonů bez přiměřeného protiplnění (§ 240 IZ)

3.2.1.1. Vymezení podmínek neúčinnosti

V úvodu této podkapitoly je dle mého na místě specifikovat, která právní jednání vlastně představují právní jednání bez přiměřeného protiplnění. Ačkoliv by se na první pohled mohlo zdát, že se bude jednat především o peněžité plnění či o převod movitého či nemovitého majetku, takové právní jednání může svojí povahou představovat například i následující demonstrativní výčet možných dlužníkových úkonů, jako zatížení věci dlužníka věcnými právy, tj. právem zástavním či věcným břemenem; sjednání jiného práva souvisejícího s věcí

---

⁹⁹ SPRINZ, Petr. Insolvenční zákon: komentář. Vydání první. Velké komentáře. [Praha]: C.H. Beck, [2019], s. 638-639.

(např. nájmu); poskytnutí služeb; přistoupení k dluhu jiné osoby či zřízení zajištění za dluhy jiné osoby, aniž by za ně dlužník obdržel patřičné protiplnění.¹⁰⁰

Přesuneme-li se k samotnému obsahu normy, v ní prostřednictvím systematického a jazykového výkladu nalezneme základní podmínky, k jejichž naplnění musí dojít, aby byla skutková podstata neúčinnosti právního úkonu bez přiměřeného protiplnění naplněna.

První a již výše zmíněnou podmínkou je naplnění obecné definice neúčinného právního úkonu¹⁰¹. Odporovatelné právní jednání dle nadepsané skutkové podstaty musí především fakticky zkrátit možnost uspokojení věřitelů dlužníka, a to jak jednáním komisivním, tak jednáním omisivním.

Ono právní jednání musí být svou povahou vůči jeho nabyvateli bezúplatné, popř. nepřiměřené tomu, co poskytl dlužník. Přiměřenost takového protiplnění se posuzuje jednak z kvalitativního, jednak z kvantitativního hlediska, přičemž této problematice se budu v rámci této práce věnovat právě jedné z následujících podkapitol.

Důležitým předpokladem je pak splnění časového testu, kdy napadané právní jednání muselo být učiněno v zákonem stanovené lhůtě před zahájením insolvenčního řízení¹⁰², kterým je právě moment doručení insolvenčního návrhu věcně příslušnému soudu. V kontextu právních úkonů bez přiměřeného protiplnění konkrétně pracujeme s obecnou lhůtou jednoho roku před jeho zahájením insolvenčního řízení, respektive tří let v případě osob specifikovaných ve druhém odstavci, tedy tzv. osobami spřízněnými, kterými jsou jednak osoby blízké¹⁰³, jednak osoby tvořící s dlužníkem koncern¹⁰⁴. V předmětné lhůtě pak musí být splněny všechny v této kapitole popsané podmínky, které pro vyslovení neúčinnosti zákon ukládá.

Předmětem zkoumání soudní praxe pak byla otázka určení rozhodného dne, ke kterému mají být podmínky odporovatelnosti v rámci jejího posuzování zkoumány. Nejvyšší soud například

---

¹⁰⁰ SPRINZ, Petr. Insolvenční zákon: komentář. Vydání první. Velké komentáře. [Praha]: C.H. Beck, [2019], s. 658.

¹⁰¹ Viz ust. § 235 IZ.

¹⁰² Viz ust. § 97 odst. 1 IZ.

¹⁰³ Viz ust. § 22 OZ.

¹⁰⁴ Viz ust. § 79 a násl., zákona č. 90/2012 Sb., o obchodních korporacích.

uvedl, že podmínky odporovatelnosti se posuzují výhradně ke dni vzniku právního úkonu¹⁰⁵, přičemž pro účely samotného zjištění, zda byl úkon učiněn ve lhůtě, ve které lze právnímu jednání odporovat, hraje roli především moment, při kterém nastaly účinky samotného právního úkonu. V tentýž moment se pak opět posuzuje, zda měl dlužník dostatečný majetek k uspokojení svých věřitelů, tedy kvalitativní kritérium onoho právního úkonu.¹⁰⁶ Nejvyšší soud se následně věnoval obdobné otázce v kontextu neúčinného právního úkonu, který byl učiněn před zahájením insolvenčního řízení, nicméně jeho účinky nastaly až po jeho zahájení. Konkrétně se jednalo o specifickou situaci převodu vlastnického práva k nemovitosti, kdy k uzavření kupní smlouvy došlo před zahájením insolvenčního řízení a ke vkladu tohoto vlastnického práva do katastru nemovitostí, tedy k účinnosti převodu vlastnického práva, došlo právě po jeho zahájení. Nejvyšší soud v tomto ohledu uzavřel, že za popsáných okolností se neúčinnost v rámci incidenčního sporu neposuzuje dle ustanovení o neúčinnosti právních úkonů dle Hlavy VII, Dílu druhého Insolvenčního zákona¹⁰⁷, nýbrž ve smyslu ustanovení § 111 IZ.¹⁰⁸

V případě, že byl právní úkon, jenž je v rámci odpůrcí žaloby napadán, učiněn ve výše uvedených lhůtách, dalším podstatným prvkem, který musí být v rámci dokazování současně zjištěn, je existence úpadku dlužníka, popř. toho, že tento k úpadku dlužníka vedl. Rozhodným dnem pro posouzení faktoru úpadku je dle všeobecně platné a již v předchozím odstavci citované judikatury prokazován právě k datu uskutečnění právního úkonu.¹⁰⁹ Samotná podmínka úpadku dlužníka je součástí druhého odstavce popisovaného ustanovení, přičemž kromě jejího samotného stanovení je v něm obsažena i vyvratitelná domněnka dlužníkovu úpadku v případě, že je dlužníkovu právní jednání učiněno ve prospěch spřízněné osoby. Důsledkem takto formulovaného pravidla je obrácení důkazního břemene, kdy je na žalovaném, jakožto nabyvatelem plnění, prokázat, že dlužník nebyl při uskutečnění právního úkonu v úpadku¹¹⁰, a to oproti standartním poměrům, kdy důkazní břemeno k prokázání

---

¹⁰⁵ Pozn. autora: Jedná se především o existenci úpadku, přiměřenost protiplnění, dále zda měl dlužník v době učinění onoho úkonu dostatečný majetek k uspokojení svých věřitelů či existence spřízněnosti mezi subjekty právního úkonu.

¹⁰⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22.12.2015, sp. zn.: 29 ICdo 48/2013.

¹⁰⁷ Tj. ust. § 240 až 242 IZ.

¹⁰⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31.10.2017, sp. zn.: 26 ICdo 76/2015.

¹⁰⁹ Srov. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24.10.2018, sp. zn.: 29 ICdo 35/2017.

¹¹⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 9. 2015, sp. zn. 29 ICdo 17/2013.

úpadku dlužníka nese zásadně insolvenční správce, jakožto žalobce v incidenčním sporu o odpůrcí žalobě.

Poslední podmínkou při prokazování neúčinných právních úkonů popisovaných v této podkapitole pak je, aby toto nemělo povahu jednoho z plnění obsaženého v taxativním negativním výčtu ve čtvrtém odstavci, kterému bude taktéž věnována samostatná podkapitola níže.

3.2.1.2. Protiplnění a jeho přiměřenost

V úvodu této podkapitoly je třeba uvést, že ono protiplnění nemusí být nutně peněžitého charakteru. Pokud není, situace si vyžaduje ocenění takového majetku znaleckým posudkem nebo jiným odborným vyjádřením. Za neúčinný právní úkon pak není považována situace, kdy je mezi dlužníkem a druhým subjektem smluvního vztahu sjednáno protiplnění přiměřené, nicméně tímto subjektem není dlužníkovi plněno. V takovém případě není naplněna podmínka obsažená v prvním odstavci, tedy „poskytnutí plnění bezúplatného nebo za protiplnění, jehož obvyklá cena je podstatně nižší, než obvyklá cena plnění“. Ačkoliv se nejedná o neúčinný právní úkon, insolvenční správce je oprávněn¹¹¹ takové plnění do majetkové podstaty dlužníka vymáhat všemi obvyklými procesními prostředky.

Výše míry protiplnění, kterou dlužník obdržel za právní úkon, jenž je předmětem prokazování neúčinnosti, je stěžejním faktorem, na němž závisí případný úspěch či neúspěch insolvenčního správce v incidenčním sporu. Pokud se nejedná o plnění, které dlužník poskytl bezúplatně, posuzujeme míru druhou stranou poskytnutého protiplnění dle kritérií kvantitativních a kritérií kvalitativních.

Kvantitativní kritérium představuje poměr mezi hodnotou, kterou dlužník v rámci protiplnění skutečně obdržel a cenou obvyklou, kterou lze dle Vrchního soudu v Praze pro účely posuzování přiměřenosti dlužníkovy plnění považovat: „...*cenu, za kterou by je (pozn. autora – plnění) bylo možné prodat nebo jinak zpeněžit v době dlužníkovy právního úkonu s dodržením případných cenových předpisů.*“¹¹². Cena obvyklá se posuzuje ke dni uskutečnění právního úkonu, přičemž jak již bylo zmíněno v předchozích odstavcích, její posouzení závisí

---

¹¹¹ Pozn. autora: Ve smyslu ust. § 249 odst. 1 IZ.

¹¹² Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 25.10.2017, č.j.: 103 VSPH 843/2016-205.

na odborném posouzení. Zákonná formulace je ve vztahu k posouzení nepřiměřenosti plnění poměrně strohá, neboť zákonodárce dle mého názoru mínil ponechat soudní praxi širší dikci v jejím posouzení právě s ohledem na individuální případy, ke kterým může v rámci posuzování neúčinnosti právních úkonů dojít. Ve věci tak existuje poměrně široké spektrum judikatury, kterému se budu věnovat v následujících odstavcích.

Ve svém stěžejním rozhodnutí, týkajícím se posouzení přiměřenosti ceny protiplnění Nejvyšší soud uvedl, že primárním hlediskem by v této souvislosti mělo být významným je právě hledisko kvantitativní, a to s přihlédnutím k hledisku kvalitativnímu, tedy dopadu případně neúčinného právního úkonu dlužníka na jeho majetek jako celek, tedy zda tento znemožnil uspokojení dlužnickových věřitelů zásadním způsobem. Co do kvantitativního hlediska soud v projednávané věci označil právní úkon (v daném případě kupní smlouvu na prodej nemovitosti), za nějž dlužník obdržel 75 % ceny určené znaleckým posudkem, za nikoliv neúčinný, ačkoliv hraniční. K tomuto je třeba dále doplnit, že v posuzované věci se jednalo (resp. z kontextu onoho rozhodnutí vyplynulo) o dlužníka poměrně majetného, tudíž do rozhodnutí v určité míře promluví i hledisko kvantitativní. Ačkoliv se ona hranice 25 % mohla stát jakýmsi vodítkem při určování, jaký rozdíl mezi cenou protiplnění a cenou obvyklou je stále přijatelný, Nejvyšší soud ve svém rozhodnutí uvedl, že: *„Jinými slovy, nelze přijmout jednoznačný, procentuálně vyjádřitelný, obecný závěr o tom, kdy lze z poměru obvyklé ceny ke smluvené ceně bez dalšího usuzovat na to, že se dlužník zavázal k plnění za protiplnění, jehož hodnota je podstatně nižší než obvyklá cena plnění, k němu se zavázal dlužník.“*¹¹³ Z uvedeného lze tedy uzavřít, že ačkoliv byl výše uvedený rozdíl označený za stále přijatelný, leč hraniční, je třeba jednotlivé případy posuzovat individuálně, dle jejich konkrétních okolností a to i s přihlédnutím k hledisku kvalitativnímu, jímž je třeba hledisko kvantitativní korigovat.

Ačkoliv může mít čtenář z předchozích odstavců povědomí o tom, co představuje kvalitativní kritérium neúčinného právního úkonu bez přiměřeného protiplnění, pro přehlednost shrnuji, že se jedná o faktický vliv případně neúčinného právního jednání na majetkovou podstatu dlužníka jako celek. V případě, že tak prostřednictvím právního jednání dlužníka dojde ke

---

¹¹³ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29.2.2016, sp. zn. 29 Cdo 307/2014.

zmenšení jeho majetku, a to způsobem, který je co do výše a z hlediska vlivu na uspokojení zanedbatelným, o neúčinný právní úkon se nejedná.¹¹⁴

3.2.1.3. Liberační důvody

Zákonodárce v rámci formulace neúčinnosti právních úkonů bez přiměřeného protiplnění v rámci ust. § 240 IZ obsáhl v jeho čtvrtém odstavci negativní výčet úkonů, které i přesto, že naplňují veškeré jeho znaky, neúčinnými nejsou. Obdobně jako i při prokazování dlužníkovy (ne)úpadku leží břemeno tvrzení a důkazní v doložení, že se jedná o některý z negativně vymezených případů, na žalovaném v incidenčním sporu o neúčinnosti právního úkonu.¹¹⁵

První uvedenou výjimkou při posuzování neúčinnosti právního úkonu bez přiměřeného protiplnění¹¹⁶ je případ, kdy dlužník plní v rámci své zákonné povinnosti. Příkladem se jedná především o plnění daňové či poplatkové povinnosti, popř. výživného na základě rozhodnutí soudu. Ačkoliv se jedná o jednoznačně formulovanou normu, dle názoru magistra Sprinze není vyloučeno, aby i přesto plnění dlužníka, které je svou povahou uloženo právním předpisem, nenaplnilo jinou skutkovou podstatu neúčinnosti právního úkonu. Lze si například představit situaci, kdy dlužníkovi vznikne povinnost plnění daňové povinnosti u více subjektů (tj. věřitelů) a dlužník plní pouze jednomu z nich. Takové jednání by pak naplnilo skutkovou podstatu zvýhodňujícího právního úkonu.¹¹⁷

Dalším negativně vymezeným případem je příležitostný dar v přiměřené výši¹¹⁸, který je třeba posuzovat individuálně, s ohledem na majetkové poměry dlužníka a výši dlužníkovy plnění.¹¹⁹

Neúčinnost je dále vyloučena u právních úkonů, jimiž je vyhověno ohledům slušnosti.¹²⁰ Jako ohledy slušnosti označila soudní praxe „*výjimečný korektiv základní definice jednání bez*

---

¹¹⁴ Srov. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29.11.2006, sp. zn.: 29 Odo 1099/2015 – pozn. autora: V daném případě Nejvyšší soud akceptoval (ačkoliv v intencích zákona o konkursu a vyrovnání) hranici 32 % rozdílu mezi výši protiplnění a obvyklou cenou, právě s ohledem na kvalitativní hledisko.

¹¹⁵ Viz např. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31.10.2016, sp. zn.: 29 Cdo 3815/2014 – pozn. autora: Rozhodnutí bylo vyneseno v kontextu ust. § 241 IZ, přičemž toto je příléhavé i v kontextu ust. § 240 IZ.

¹¹⁶ Viz ust. § 240 odst. 4 písm. a) IZ.

¹¹⁷ SPRINZ, Petr. Insolvenční zákon: komentář. Vydání první. Velké komentáře. [Praha]: C.H. Beck, [2019], s. 660.

¹¹⁸ Viz ust. § 240 odst. 4 písm. b) IZ.

¹¹⁹ SPRINZ, P., Op. cit., str. 660.

¹²⁰ Viz ust. § 240 odst. 4 písm. c) IZ.

*přiměřeného protiplnění jako jednání neúčinného*¹²¹, přičemž výše dlužníkem poskytnutého plnění z popsání důvodu musí být posuzována s ohledem na konkrétní okolnosti, jako zda dlužník plnil přiměřeně jeho majetku, jehož hodnota se prostřednictvím onoho úkonu podstatně nesnižuje, zda byl tento „projev slušnosti“ učiněn prost vnějších tlaků, zda bylo takový úkon férový, resp. slušný i vůči dlužníkovu věřiteli, či zda se nejednalo pouze o zastřený úkon, jimž dlužník doopravdy nesledoval vyhovění svému mravnímu závazku.¹²² Jeden z obvyklých případů takového úkonu určil Vrchní soud v Praze, který ve svém rozhodnutí uvedl, že: „*pojmem ohledy slušnosti je nutno vykládat tak, že poskytnuté plnění musí vyhovovat těmto ohledům jak ve vztahu k nabyvateli plnění (majetku)-žalovanému, tak i ve vztahu k insolvenčnímu dlužníkovi (obě tyto podmínky musí být splněny současně), takže například za naplnění ohledů slušnosti vůči jiné osobě (nabyvateli plnění) by bylo možno považovat poskytování výživného (byť by insolvenční dlužník nebyl podle zákona k tomu povinen) za situace, kdy by tato osoba (nabyvatel plnění) byla na tomto příjmu existenčně závislá.*“¹²³

Poslední výjimka představuje právní úkony, jejichž výkonem dlužník předpokládá přiměřený prospěch.¹²⁴ Mezi znaky takového jednání dle jazykového výkladu předmětného ustanovení řadíme jednak dlužníkům důvodný předpoklad přiměřeného prospěchu, se zřetelem ke všem jeho okolnostem, jednak to, že dlužníkem nebylo jednáno ve prospěch spřízněné osoby a konečně nevědomost recipienta úkonu o úpadku dlužníka nebo že tento úkon mohl k jeho úpadku vést. Přiměřeným prospěchem pak je třeba dle komentářové literatury vnímat jen to, s čím by věřitelé hypoteticky před vznikem právního úkonu souhlasili, přičemž tento prvek by pak musel být osobou, která z takového úkonu měla prospěch, prokázán¹²⁵. Zajímavá je v této souvislosti judikatura Nejvyššího soudu, věnující se mimo jiné i institutu zajištění, právě jako úkonu, kterým dlužník předpokládá přiměřený prospěch. Jedná se o rozhodnutí, které již bylo v rámci této práce zmíněno v souvislosti s posuzováním rozhodného momentu pro posouzení rozhodného dne určujícího, zda byl úkon učiněn v zákonem určené lhůtě. Nejvyšší soud v něm jako přiměřený prospěch vylučuje regres vůči obligačnímu dlužníkovi, který zároveň tvoří s dlužníkem koncern, a započtení této pohledávky vůči pohledávkám, které za něj má

---

¹²¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31.3.2020, sp. zn.: 29 ICdo 98/2018.

¹²² SPRINZ, Petr. Insolvenční zákon: komentář. Vydání první. Velké komentáře. [Praha]: C.H. Beck, [2019], s. 660-661.

¹²³ Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 18.2.2016, sp. zn.: 101 VSPH 910/2015.

¹²⁴ Viz ust. § 204 odst. 4 písm. d) IZ.

¹²⁵ SPRINZ, P. Op. cit., s. 661.

obligační dlužník, a to za účelem zahojení jeho ekonomické situace.¹²⁶ Ačkoliv by tento přístup mohl být teoreticky řešením dlužnickovy ekonomické situace (zprostředkovaně i situace obligačního dlužníka), kdy by tento prostřednictvím onoho úkonu sledoval právě zvýšení dobytnosti pohledávek, které za obligačním dlužníkem má a dílčím způsobem tak řešil svoji případnou druhotnou platební neschopnost, popř. by spatřoval řešení svých ekonomických obtíží právě v prospěchu koncernu jako celku, s právním názorem Nejvyššího soudu se ztotožňují. Dle mého totiž je vzhledem k okolnostem, které mohou vzhledem k často proměnlivým faktorům ekonomické reality nastat, předpoklad přiměřeného prospěchu značně nejistý a takový přístup bych považoval vůči dlužnickovým věřitelům zároveň za značně nezodpovědný. Posledním prvkem, který v kontextu předpokladu přiměřeného prospěchu zmíním, je pojem „náležitá péče“, respektive jeho definice ve smyslu, ve kterém ho vidí judikatura Nejvyššího soudu. V daném rozhodnutí se soud věnoval pojetí vynaložení náležitě péče v souvislosti s ustanovením § 241 odst. 5 písm. b) IZ, a to ve skutkovém stavu, kdy dlužnice nebyla dlouhodobě s to hradit věřiteli – stavební společnosti, (který byl v dané věci dovolatelem) závazky za nájemné a ze smlouvy o dílo či nebyla schopna zřídit v jeho prospěch bankovní záruku. Soud především uvedl, že pojem náležitě péče nelze obecně paušalizovat, přičemž je třeba opětovně posuzovat jednotlivé případy individuálně, dle konkrétních okolností. Přesto v projednávané věci uzavřel, že: *„Obecně lze říci, že má-li určitá osoba dostát požadavku náležitě pečlivosti, je povinna vyvinout ke zjištění rozhodných skutečností takové úsilí, které by v obdobné situaci vyvinula jiná rozumně pečlivá osoba. Je-li však nadána odbornými znalostmi, schopnostmi či dovednostmi, lze z požadavku náležitě péče dovodit, že je povinností takové osoby své znalosti, schopnosti či dovednosti (v rámci svých možností) využít.“*¹²⁷ Nejvyšší soud v tomto rozhodnutí tedy rozšířil jazykový výklad daného ustanovení, kdy osobám, kteří na profesionály v odvětvích, ve kterých je fluktuace finančních prostředků obvyklá, klade za povinnost zvýšenou ostražitosti v případech jednání s osobami vykazujícími známky finančních obtíží.

Obecně vzato vnímám výjimky, upravené ve čtvrtém odstavci daného ustanovení, jako logicky zakomponovaný prvek, jímž je zjmeněna přísnost základních znaků této skutkové podstaty, a to jednak s ohledem na ochranu třetích osob (např. příjemců výživného), jednak aby tato nedopadala nepřiměřeně tvrdě na jednání, jejímž prostřednictvím může dojít

---

¹²⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22.12.2015, sp. zn.: 29 ICdo 48/2013.

¹²⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29.8.2017, sp. zn.: 29 ICdo 82/2015.

k navýšení objemu majetku dlužníka, z čehož by v důsledku profitovali i jeho věřitelé. Z druhé strany docent Richter k těmto výjimkám dodává, že ve dvou jejich případech (konkrétně u příležitostného daru v přiměřené výši a vyhovění ohledům slušnosti) dochází k porušení tradiční zásady odpůrčího práva, tedy že člověk (a člověk, který není schopen platit své dluhy především) má dát přednost spravedlivosti před štedrostí.¹²⁸

3.2.2. Neúčinnost zvýhodňujících právních úkonů (§ 241 IZ)

3.2.2.1. Vymezení podmínek neúčinnosti

Další skutková podstata se mechanikou naplnění zásadně neliší od skutkové podstaty předchozí. Opět existuje podmínka naplnění znaků obecného normy neúčinnosti právních úkonů¹²⁹, tedy musí především fakticky zkrátit možnost uspokojení věřitelů dlužníka, a to jak jednáním komisivním, tak jednáním omisivním, přičemž mezi úkonem dlužníka a zkrácením věřitele musí existovat příčinná souvislost.¹³⁰

Splněna musí být taktéž časová podmínka, která je formulována analogicky s právními úkony bez přiměřeného protiplnění, tedy 3 roky v případě osoby blízké, popřípadě osobě tvořící s dlužníkem koncern a 1 roku v případech osob ostatních.¹³¹ Obdobně jako u předchozí skutkové podstaty je posuzován rozhodný den, ke kterému mají být podmínky odporovatelnosti v rámci jejího posuzování zkoumány¹³².

Nevynechanou podmínkou, stejně jako v případě předešlé skutkové podstaty, je úpadek dlužníka v momentě učinění napadaného právního úkonu (popřípadě tento úkon musí k dlužníkově úpadku vést). Napadaný právní úkon zároveň nesmí naplňovat některou z výjimek obsažených pátém odstavci, těmto pak bude věnována samostatná kapitola níže.

Za povšimnutí dle mého stojí, že na rozdíl od právních úkonů bez přiměřeného protiplnění zákonodárce pojal do ustanovení i demonstrativní pozitivní výčet konkrétních zvýhodňujících právních úkonů. Tyto jsou obsaženy ve třetím odstavci probíraného ustanovení, přičemž

---

¹²⁸ RICHTER, Tomáš. Insolvenční právo. 2., doplněné a upravené vydání. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR). Praha: Wolters Kluwer, 2017, s. 397

¹²⁹ Viz § 235 IZ.

¹³⁰ SPRINZ, Petr. Insolvenční zákon: komentář. Vydání první. Velké komentáře. [Praha]: C.H. Beck, [2019], s. 664.

¹³¹ Viz ust. § 240 odst. 4 IZ.

¹³² Viz kapitola 3.2.1.1

obdobná forma nebyla do dvou zbývajících skutkových podstat pojata zákonodárcem vůbec. Lze se domnívat, že úmysl zákonodárce spočívající v označení příkladů zvýhodňujícího právního jednání v tomto ohledu sledoval především posílení právní jistoty ze strany laické veřejnosti (jinými slovy označení nejběžnějších právních úkonů, které by dlužník mohl provést). Druhotným efektem pak může být usnadnění důkazní situace insolvenčního správce, jakožto žalobce podávajícího odpůří žalobu, avšak v tomto ohledu je dále nutno poznamenat, že vykonání jednoho z výčtu zmíněných úkonů nemusí bez dalšího znamenat, že se jedná o neúčinný právní úkon. Stále je třeba mít na paměti, že musí dojít k naplnění základních znaků neúčinnosti této skutkové podstaty a nesmí se jednat o výjimku v posledním odstavci tohoto ustanovení.

Skutková podstata neúčinnosti zvýhodňujících právních úkonů oproti právním úkonům bez přiměřeného protiplnění necílí na vztah mezi věřitelem a dlužníkem (tj. zkrácení věřitelů prostřednictvím vyvedení majetku z majetkové podstaty či jiným jednáním popsaným v předchozí kapitole), nýbrž na vztah mezi věřiteli navzájem. Ústředním hlediskem při posuzování zvýhodňujícího právního úkonu tak není úbytek dlužníkovy majetku, ale změna v právním postavení ve vztahu přihlášených věřitelů. Změna vztahu mezi věřiteli však nemusí pramenit pouze z faktického vyššího uspokojení jednoho věřitele na úkor druhého, kdežto spíše ze zlepšení postavení jednoho z věřitelů z hlediska přednosti v uspokojení. Jak tedy předchozí věta napovídá, předmětem napadaného právního úkonu může být i zvýhodnění jednoho z věřitelů zřízením zajištění či jiného zajišťovacího institutu, na jehož základě bude tento věřitel přednostně uspokojen.¹³³

3.2.2.2. Posouzení zvýhodnění a výše uspokojení

Jak již bylo zmíněno v podkapitole předchozí, jednou ze základních podmínek dlužníkovy zvýhodňujícího právního jednání je faktické zvýhodnění jednoho věřitele oproti ostatním. Pro účely tohoto posouzení pak nutné provést tzv. test zvýhodnění. Jako jeho vstupní parametry je třeba použít hodnotu předpokládaného uspokojení přihlášených věřitelů (např. ze zprávy pro oddlužení vypracované insolvenčním správcem, kde se taková hodnota zpravidla nachází) a výši plnění, které dlužník onomu hypoteticky zvýhodněnému věřiteli poskytl. Komentář k předmětnému ustanovení uvádí test zvýhodnění na následujícím příkladu: „*Pokud tak*

---

¹³³ SPRINZ, Petr. Insolvenční zákon: komentář. Vydání první. Velké komentáře. [Praha]: C.H. Beck, [2019], s. 664.

například věřitel obdržel 60 haléřů na každou korunu své pohledávky a v rozvrhu v hypotetickém konkursu by (abstraktním porovnáním „stavu majetkové podstaty“ a „zjištěných“ dluhů dlužníka k okamžiku právního jednání dlužníka) byla míra uspokojení věřitelů přinejmenším 60 %, nedošlo ve skutečnosti ke zvýhodnění věřitele, a to ani tehdy, kdyby v později zahájeném insolvenčním řízení bylo uspokojení pohledávek věřitelů menší.“¹³⁴ Nejvyšší soud v tomto ohledu daný postup podpořil, kdy ve svém stanovisku uvedl, že: „Je rozhodující, zda dlužník dluh uhradil způsobem (v rozsahu), v jehož důsledku se věřiteli dostalo na úkor ostatních věřitelů vyššího uspokojení, než jaké by mu jinak náleželo v konkursu“¹³⁵.

Ačkoliv dává výše uvedený předpoklad v zásadě smysl, dle mého by jeho následná implementace byla složitá. Představme si další situaci, kdy si věřitel, který byl před počátkem insolvenčního řízení zvýhodněn dlužníkem (pro účely tohoto příkladu opět počítejme s uspokojením 60 % pohledávky, kterou za dlužníkem má), přihlásí do řízení pohledávku odpovídající zbývající, neuhrazené části dluhu (tedy 40 %). V něm je následně předpokládáno 60 % uspokojení přihlášených věřitelů, přičemž onen zvýhodněný věřitel by pak měl v rozvrhovém usnesení, popř. v rámci splátkového kalendáře, nárok na uhrazení 60 % zbývající části této pohledávky – byl by v důsledku zvýhodněn. V případě, že insolvenční správce potenciálně zvýhodňující právní úkon dlužníka zjistí až po přezkumném jednání (na němž věřitelův nárok uznal), což je v praxi jevem obvyklým, nemůže již přihlašovaný nárok popřít. Mám za to, že tato situace je řešitelná podáním odpůrčí žaloby, v jejímž projednání by dle mého již nebyl výše uvedený postup testem zvýhodnění přípustný.

Nesouhlas s uvedeným postupem byl projevěn i v akademických kruzích, jako příklad si dovoluji uvést argumentaci magistra Troupa, který test zvýhodnění označuje jako „nesprávný“ a „prakticky neprůchodný“. Nesprávnost pak spatřuje ve faktických okolnostech testu zvýhodnění, neboť mezi samotným učiněním napadeného právního úkonu a okamžikem, kdy je seznatelný výsledek konkursního řízení pro dotčené věřitele, uplyne mnoho let, a to zpravidla v konkursu. Za tyto roky se pak může stát mnoho událostí, které pozici odpůrce v době napadeného úkonu a pozici odpůrce na konci konkursního řízení neakceptovatelně

---

¹³⁴ SPRINZ, Petr. Insolvenční zákon: komentář. Vydání první. Velké komentáře. [Praha]: C.H. Beck, [2019], s. 666.

¹³⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 10. 2016, sp. zn. 29 ICdo 72/2014.

rozměňují. Míra uspokojení odpůrce po dlouhé době trvání konkursu totiž bude záviset spíše na stavu majetkové podstaty (tj. s ohledem na to, jak s ní bylo v průběhu konkursu zacházeno), nikoliv pak na jeho původní právní pozici vůči dlužníku. Praktickou neprůchodnost pak magistr Troup staví na hypotetické situaci (která je však bezesporu situací běžnou), kdy je v průběhu insolvenčního řízení vedena řada incidenčních sporů, které ve vzájemné interakci mohou způsobit, že míru uspokojení věřitelů fakticky nelze předpovědět, neboť vzhledem neznalosti jejich výsledku se konečná míra uspokojení může pohybovat kdekoliv mezi nulovým a plným uspokojením. K tomu dále příznačně poznamenává, že si lze představit existenci nadmíru složitých konkursů, kde míra předpokládaného uspokojení věřitelů nebude možné v průběhu řízení o odpůřčí žalobě určit, a to ani zhruba.¹³⁶

3.2.2.3. Liberační důvody

Negativní taxativní výčet právních úkonů, které jsou zákonem vyloučeny jako zvýhodňující, je obsažen v pátém odstavci popisovaného ustanovení. Obdobně jako u právních úkonů bez přiměřeného protiplnění leží v případě incidenčního sporu povinnost tvrzení a povinnost důkazní na žalovaném (tj. aby prokázal, že se jednání dlužníka bylo svou povahou některým z vyjmenovaných případů)¹³⁷.

První z vyjmenovaných výjimek je zřízení zajištění závazku dlužníka, obdržel-li za ně dlužník přiměřenou protihodnotu.¹³⁸ V pojmu přiměřené hodnoty pak v této souvislosti komentářová literatura spatřuje takovou hodnotu, se kterou by nezajištění věřitelé souhlasili v případě, že by se k ní mohli vyjádřit před vykonáním onoho úkonu. Takovou protihodnotu by tudíž logicky mělo představovat plnění, které bude následně využito k jejich uspokojení.¹³⁹

Druhou výjimkou pak jsou právní úkony učiněné v rámci obvyklého obchodního styku, z nichž dlužník obdržel přiměřené protiplnění nebo jiný majetkový prospěch, přičemž zároveň nešlo o jednání ve prospěch osoby blízké či tvořící s dlužníkem koncern.¹⁴⁰ To vše zároveň za podmínky, že osoba, v jejíž prospěch byl úkon učiněn pak zároveň nemohla ani při náležité

---

¹³⁶ TROUP, Tomáš. Obranné námítky odpůrce v insolvenčním odpůřčím sporu. Bulletin advokacie, 2019, č. 4, s. 45-51.

¹³⁷ Srov. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31.10.2016, sp. zn.: 29 Cdo 3815/2014.

¹³⁸ Viz ust. § 241 odst. 5 písm. a) IZ.

¹³⁹ SPRINZ, Petr. Insolvenční zákon: komentář. Vydání první. Velké komentáře. [Praha]: C.H. Beck, [2019], s. 670-671.

¹⁴⁰ Viz ust. § 241 odst. 5 písm. b) IZ.

pečlivosti poznat, že dlužník je v úpadku, či tento úkon k úpadku dlužníka vede. Výjimka se dále nevztahuje na jednání dlužníka, které se sice pro dlužníka mohlo stát obvyklým, avšak by bylo jinak odporovatelným.¹⁴¹

Poslední z výjimek pak je právní úkon, který dlužník učinil za trvání moratoria¹⁴² nebo po zahájení insolvenčního zákona, avšak za podmínek jim stanovených, kdy se jedná především o úkony nutné ke splnění povinnosti stanovených právními předpisy, či provozování podniku v rámci obvyklého hospodaření apod.¹⁴³

3.2.3. Neúčinnost úmyslně zkracujících úkonů (§ 242 IZ)

3.2.3.1. Vymezení podmínek neúčinnosti

Stejně jako u obou předchozích skutkových podstat je primární podmínkou naplnění obecné normy neúčinnosti právního úkonu¹⁴⁴, v tomto případě tedy především naplnění podmínky zkrácení možnosti uspokojení věřitelů (rys, který úmyslně zkracující úkony sdílí s úkony bez přiměřeného protiplnění). Zkrácení musí být objektivního charakteru a musí k němu dojít fakticky. Demonstrativně se jedná o pozbytí věci, její zatížení nebo například o úmyslné nenabytí věci či jiné majetkové hodnoty, která následně mohla sloužit k uspokojení věřitele¹⁴⁵. Mezi právním jednáním dlužníka a zkrácením věřitele pak musí existovat příčinná souvislost.¹⁴⁶

Specifikum této skutkové podstaty je absence podmínky úpadku dlužníka při vzniku právního úkonu (obdobně také alternativní podmínky, která je obsažena v hypotézách zbývajících skutkových podstat, tedy nutnosti prokázání, že tento úkon případně k úpadku dlužníka vedl). Absenci této podmínky vnímám jako snahu zákonodárce postihnout takové dlužníkové jednání, respektive sankcionovat přítomnost úmyslu, a to prostřednictvím zjednodušení postavení insolvenčního správce při prokazování takového neúčinného právního úkonu. Dlužno podotknout, že samotné prokazování subjektivní stránky takového úkonu s sebou

---

¹⁴¹ SPRINZ, Petr. Insolvenční zákon: komentář. Vydání první. Velké komentáře. [Praha]: C.H. Beck, [2019], s. 671.

¹⁴² Viz §115 a násl. IZ.

¹⁴³ Viz např. § 111 odst. 2 IZ.

¹⁴⁴ Viz ust. § 235 IZ.

¹⁴⁵ Viz § 235 odst. 1 IZ in fine, dle něhož se pro účely odporovatelnosti považuje za právní úkon i dlužníkové opomenutí.

¹⁴⁶ SPRINZ, P., Op. cit., s. 673-674.

v praxi nese obtíže, a to vzhledem k asymetrii informací, kterými dlužník, respektive osoba, která z takového dlužníkového jednání profitovala, oproti insolvenčnímu správci disponuje. Tomu je přizpůsobena i rozhodná lhůta, kterou zákonodárce pro odporovatelnost takovému jednání dlužníka určil, a to 5 let před zahájením insolvenčního řízení.¹⁴⁷ Mechanika určení rozhodného momentu pro určení, zda jde dlužníkovu úkonu odporovat je pak obdobná jako u obou předchozích skutkových podstat, kdy je rozhodující, kdy nastaly účinky dlužníkového jednání (a to především v souvislosti s nejzazší hranicí pro odporovatelnost – tedy 5 let). Nadto je třeba uvést, že pokud tyto nastaly po zahájení insolvenčního řízení, insolvenční správce takovému jednání může odporovat nikoliv ve smyslu probíraného ustanovení, nýbrž dle ustanovení § 111 odst. 3 IZ.

Již zmíněným speciálním znakem úmyslně zkracujících právních úkonů pak je, jak také název skutkové podstaty napovídá, úmysl dlužníka věřitele zkrátit a znalost tohoto úmyslu osobou, jež z tohoto jednání dlužníka měla prospěch. Této podmínce pak bude věnována následující podkapitola.

3.2.3.2. Úmysl

Subjektivní stránka úmyslně zkracujícího právního úkonu hraje v rámci jeho prokazování zásadní roli. Úmysl může být přímý i nepřímý, přičemž nemusí směřovat proti konkrétnímu věřiteli¹⁴⁸. Především i s ohledem na mnohost věřitelů, která je insolvenčnímu řízení příznačná a jeho kolektivní povahu, postačí, když dlužník prostřednictvím svého právního úkonu sleduje zkrácení jakékoliv z pohledávek.

Břemeno důkazní i břemeno tvrzení v prokázání úmyslu dlužníka leží na insolvenčním správci, jakožto žalobcem v incidenčním sporu. Jaké okolnosti, nasvědčující že ze strany dlužníka došlo k úmyslně zkracujícímu právnímu úkonu, je pak třeba ze strany insolvenčního správce sledovat, označuje komentář k danému ustanovení. Dle autorů se pak jedná o adresování právního jednání ve prospěch osoby spřízněné s dlužníkem, že toto bylo skryto před veřejností, že si dlužník ponechal věc, jež byla předmětem závazku, že dlužníkovi byla před tímto úkonem ze strany věřitele zaslána předžalobní výzva, že se ono jednání týkalo podstatných aktiv dlužníka (ze kterých by s největší pravděpodobností byli věřitelé

---

¹⁴⁷ Viz ust. § 242 odst. 3 IZ.

¹⁴⁸ SPRINZ, Petr. Insolvenční zákon: komentář. Vydání první. Velké komentáře. [Praha]: C.H. Beck, [2019], s. 674.

uspokojování), že se dlužník po onom úkonu stáhl do ústraní a že se krátce po něm dostal do úpadku.¹⁴⁹ Je třeba uvést, že tento demonstrativní výčet není nijak závazný a ani naplnění všech těchto znaků bez dalšího neznamená, že k neúčinnému právnímu úkonu došlo. Že věc musí být v každém případě posuzována podle konkrétních okolností podpořil svým stanoviskem i Nejvyšší soud, který ve svém rozhodnutí uvedl, že: „...závěr o tom, že kupní smlouva je úmyslně zkracujícím právním úkonem, z pouhé skutečnosti, že ji uzavřely osoby blízké (otec a syn) a že sjednaná kupní cena byla nižší než obvyklá cena, neplyne.“¹⁵⁰

Ačkoliv povinnost prokázání úmyslu dlužníka a vědomosti druhé strany o tomto úmyslu leží na insolvenčním správci, do druhého odstavce popisovaného ustanovení zákonodárce zakomponoval vyvratitelnou domněnku o vědomosti osob blízkých a tvořících s dlužníkem koncern, kdy se tato vědomost presumuje a v jejímž případě se důkazní břemeno obrací právě na tuto osobu, tedy žalovaného v daném incidenčním sporu. Ta musí tvrdit a prokázat, že o úmyslu dlužníka nevěděla nebo vědět nemohla. Obdobně jako u vědomosti o úpadku dlužníka u obou předchozích skutkových podstat je na tyto osoby (především judikatorně) kladena povinnost vynaložení náležité pečlivosti k zjištění okolností dlužníkovy chování a poznání jeho úmyslu zkrátit své věřitele. Tato povinnost vyplynula z řady rozhodnutí Nejvyššího soudu, v jednom z nichž uvedl, že: „Osoba dlužníku blízká se může ubránit odpůřčí žalobě podle ustanovení § 242 insolvenčního zákona jen tehdy, jestliže prokáže, že o úmyslu dlužníka zkrátit odporovaným právním úkonem svého věřitele nevěděla a ani nemohla vědět, přestože vyvinula náležitou pečlivost k poznání tohoto úmyslu dlužníka. Vynaložení náležité pečlivosti druhou stranou předpokládá, že osoba dlužníkovi blízká vykonala s ohledem na okolnosti případu a s přihlédnutím k obsahu právního úkonu dlužníka takovou činnost (aktivitu), aby úmysl dlužníka zkrátit věřitele, který tu v době odporovaného právního úkonu objektivně vzato musel být, z jejich výsledků poznala (tj. aby se o tomto úmyslu dozvěděla).“¹⁵¹

3.3. Odpůřčí žaloba

Spory započaté odpůřčí žalobou nebo (alternativním označením) žalobou na určení neúčinnosti právního úkonu jsou jedny z řízení, jež zákon označuje v taxativním výčtu tzv.

---

¹⁴⁹ SPRINZ, Petr. Insolvenční zákon: komentář. Vydání první. Velké komentáře. [Praha]: C.H. Beck, [2019], s. 674.

¹⁵⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 2. 2016, sp. zn. 29 Cdo 307/2014.

¹⁵¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21.10.2021, sp. zn.: 29 ICdo 117/2020.

incidenčních sporů¹⁵². Jak již bylo zmíněno výše, odpůrcí žaloba představuje jediný procesní prostředek, jímž lze v insolvenčním řízení napadnout neúčinnost právních úkonů dlužníka.

3.3.1. Aktivní a pasivní legitimace

Jediným aktivně legitimovaným k podání odpůrcí žaloby je insolvenční správce. Ten jejím prostřednictvím pro majetkovou podstatu vymáhá prostředky, které neúčinným úkonem z majetku dlužníka ušly a jejímž vyvedením dlužník zkrátil možnost uspokojení dlužníkových věřitelů. Samotné pověření k podání žaloby svým způsobem vyplývá z povinnosti insolvenčního správce postupovat v rámci insolvenčního řízení s odbornou péčí, kdy je tento povinen vyvinout veškeré úsilí, které po něm lze spravedlivě požadovat, směřující k uspokojení dlužníkových věřitelů v co nejvyšší míře.¹⁵³ Insolvenční správce je de facto povinen podat odpůrcí žalobu kdykoliv, kdy v rámci své činnosti zjistí, že ze strany dlužníka došlo k odporovatelnému právnímu jednání, nicméně součástí této odborné péče je i posouzení okolností onoho odporovatelného úkonu a zvážení, jaké má žaloba šance na úspěch, tedy zda se takový postup v intencích konkrétního insolvenčního řízení zdá být hospodárným. Insolvenční správce se tedy může v naprostém souladu se zákonem rozhodnout odpůrcí žalobu nepodat.

Roli v rozhodování o podání odpůrcí žaloby mohou mít i přihlášení věřitelé. Ačkoliv výlučnou aktivní legitimací k podání odpůrcí žaloby disponuje insolvenční správce, nic nebrání tomu, aby dali věřitel, či jiná osoba insolvenčnímu správci podnět k jejímu podání. Kromě této neformální varianty upravuje insolvenční zákon i postup formální, ke kterému dochází prostřednictvím věřitelského orgánu, tedy věřitelského výboru¹⁵⁴. Ten může o případné povinnosti insolvenčního správce k podání odpůrcí žaloby hlasovat.¹⁵⁵ Vzhledem k tomu, že náklady insolvenčního správce související s právním zastoupením v rámci incidenčních sporů jsou zpravidla hrazeny z majetkové podstaty dlužníka, může insolvenční správce podmínit podání odpůrcí žaloby z podnětu věřitelského výboru složením zálohy na tyto náklady, a to právě ze strany věřitelů. Ti pak mají v případě úspěchu v incidenčním sporu právo na nahrazení této zálohy, přičemž tato pohledávka má formu pohledávky za majetkovou podstatou ve smyslu ust. § 168 odst. 1 písm. d) IZ ve spojení s ust. § 39 odst. 1 IZ a bude tedy

---

¹⁵² Viz ust. § 159 odst. 1 písm. d) IZ.

¹⁵³ Srov. ust. § 36 odst. 1 IZ.

¹⁵⁴ Viz ust. § 56 a násl. IZ.

¹⁵⁵ Viz ust. § 239 odst. 2 IZ.

hrazena přednostně v rámci splátkového kanceláře v oddlužení, popř. prostřednictvím rozvrhového usnesení v rámci konkursu, nikoliv však přímo z prostředků, které insolvenční správce vymůže v rámci řízení o odpůrčí žalobě.¹⁵⁶

Moderní úprava určující pasivně legitimovaného v odpůrčí žalobě pak navázala na úpravu předchozí, a to v duchu teorie věcného účinku, kdy jako pasivně legitimované, tedy tzv. „odpůrce“, označuje osoby, které mají povinnost vydat dlužníkovu plnění z neúčinných právních úkonů do majetkové podstaty¹⁵⁷. Okruh takových osob tedy zůstal nezměněn¹⁵⁸ – tj. jedná se také o osoby v jejich prospěch byl neúčinný právní úkon učiněn nebo které z něho měly prospěch¹⁵⁹. Stejně tak je věřitel chráněn před případnou smrtí či zánikem dlužníka, kdy zákon za odpůrce označuje i jeho právní nástupce. V úpravě insolvenční lze shledat rozdíl v určení okruhu pasivně legitimovaných účastníků v řízení o odpůrčí žalobě oproti úpravě obecné – občanskoprávní, a to v souvislosti se způsobem nabytí prospěchu z neúčinného právního jednání dlužníka. Srovnávacím jazykovým výkladem ust. § 237 odst. 1 IZ s ust. § 594 odst. 1 OZ lze upozornit, že v úpravě insolvenčního zákona absentuje podmínka bezprostřednosti nabytí onoho prospěchu. Okruh osob, které mohou být terčem odpůrčí žaloby, je tak oproti občanskoprávní úpravě zřejmě širší.¹⁶⁰

Dalšími faktory, které mohou mít pasivní legitimaci vliv, jsou podmínky stanovené samotnými skutkovými podstatami neúčinnosti právních úkonů v insolvenčním zákoně, ať už jde o spřízněnost osoby dlužníka a odpůrce ve formě koncernu či pokud jde o osoby blízké. Tyto prvky budou podrobněji rozebrány v následujících kapitolách.

3.3.2. Žalobní petit

Na přesnou formulaci žalobního petitu je v kontextu odpůrčích žalob kladen poměrně velký důraz. V praxi to znamená, že insolvenční správce, jakožto žalobce ve věci, by měl do petitu obsáhnout co nejpřesnější popis napadaného úkonu, kterým může disponovat a který má být v řízení označen za neúčinný. Pokud se například jedná o bankovní převod, soudy je zpravidla

---

¹⁵⁶ SPRINZ, Petr. Insolvenční zákon: komentář. Vydání první. Velké komentáře. [Praha]: C.H. Beck, [2019], s. 648-649.

¹⁵⁷ Viz ust. § 239 odst. 1 IZ věta první.

¹⁵⁸ Viz ust. § 237 odst. 1 IZ.

¹⁵⁹ Srov. ust. § 16 ZKV ve spojení s ust. § 42a SOZ.

¹⁶⁰ RICHTER, Tomáš. Insolvenční právo. 2., doplněné a upravené vydání. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR). Praha: Wolters Kluwer, 2017, s. 399.

vyžadováno upřesnění přesné označení obou bankovních účtů, mezi kterými k převodu došlo, přesné označení částky, data a dne jejího provedení.¹⁶¹ Na nedostatek ve formulaci žalobního petitu může být nahlíženo jako na zásadní a soud při neučinění nápravy může původní žalobní návrh odmítnout a řízení tak ukončit.

Ve věci se taktéž vyjádřil Nejvyšší soud, který uvedl, že: „Z povahy odpůrcí žaloby ve smyslu ustanovení § 42a obč. zák. vyplývá jako základní požadavek jasné a určité označení odporovaného právního úkonu v petitu žaloby. Případný jeho nedostatek lze odstranit postupem podle ustanovení § 43 odst. 1 o.s.ř. (§ 5 o.s.ř.). Obsah vyličení rozhodujících skutečností v žalobě nepostačuje; nejedná se o právní posouzení skutků na jehož podkladě by soud přiznal žalobci požadované plnění, ale o určení právní neúčinnosti dlužníkovy konkrétního právního úkonu rozhodnutím soudu, s důsledky pro postavení věřitele v řízení o výkon rozhodnutí, a to postižením věcí nebo jiných majetkových hodnot, které odporovaným právním úkonem z majetku dlužníka ušly.“¹⁶² Ačkoliv se jedná o rozhodnutí v kontextu odporovatelnosti dle SOZ, je dle mého názoru příléhavé i na účinnou právní úpravu odpůrcí žaloby dle insolvenčního zákona.

3.3.3. Řízení o odpůrcí žalobě

K projednání odpůrcí žaloby se přiměřeně použijí ustanovení občanského soudního řádu týkající se sporného řízení, nestanoví-li zákon jinak nebo není-li to v rozporu se zásadami insolvenčního řízení.¹⁶³ Zásadními procesními odlišnostmi od běžného sporného řízení se incidenční spor o odpůrcí žalobě tedy nevyznačuje, avšak zákon stanoví, že pro účely incidenčního sporu se použijí ustanovení insolvenčního zákona o doručování¹⁶⁴. Přesná textace zákona dále hovoří o odpůrcí žalobě jako o návrhu, který má povahu žaloby¹⁶⁵. Ve věci samé pak insolvenční soud rozhodne formou rozsudku, v případě, že je ve věci uzavřen smír, rozhodne usnesením (avšak pouze se souhlasem věřitelského výboru).¹⁶⁶

---

¹⁶¹ Srov. např. Usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 12.6.2023, č.j.: 72 ICm 746/2022-119 (KSBR 33 INS 1735/2021).

¹⁶² Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15.11.2006, sp. zn.: 30 Cdo 1294/2005.

¹⁶³ Viz ust. § 7 IZ.

¹⁶⁴ Viz ust. § 160 odst. 3 IZ ve spojení s ust. 71 a násl. IZ.

¹⁶⁵ Viz ust. § 160 odst. 1 in fine IZ ve spojení s ust. § 79 odst. 1 o.s.ř.

¹⁶⁶ Viz ust. § 162 IZ.

Příslušným k projednání odpůrcí žaloby je vždy soud, u něhož probíhá insolvenční řízení dlužníka, který neúčinný právní úkon vykonal. Věcně příslušným je prvním stupni tedy soud Krajský (popř. Městský soud v Praze), přičemž místně příslušným je soud, který se nachází v obvodu obecného soudu dlužníka.¹⁶⁷

Pro účely této podkapitoly je dle mého třeba zmínit, že i insolvenční správce, ačkoliv se ve většině případu jedná o právně vzdělané osoby, nejčastěji dokonce o advokáty, má právo na zastoupení v incidenčním sporu advokátem. Otázka, zda by měl mít insolvenční správce – advokát, právo na zastoupení v incidenčním sporu, byla několikrát předmětem soudního přezkumu. Dle konstantní judikatury je insolvenční správce disponuje právem nechat se zastoupit advokátem i jako osoba práva znalá¹⁶⁸, neboť opačný přístup by byl v rozporu s jeho ústavními právy.¹⁶⁹ K tomuto je na místě dále poznamenat, že jednou z podmínek pro výkon funkce insolvenčního správcem je získané vysokoškolské vzdělání jakéhokoliv v členském státě uznaného magisterského studijního programu¹⁷⁰, opačný závěr by tedy vedl ke „škatulkování“ insolvenčních správců a je tedy taktéž nepřijatelný. Insolvenční soud však může zkoumat účelnost vynaložených nákladů a nepřiznat je tak v plné výši.

Za zmínku taktéž stojí ustanovení insolvenčního zákona upravující situaci, kdy insolvenční řízení v jeho průběhu incidenčního sporu skončí.¹⁷¹ V případě zákonem stanovených incidenčních sporech se současně s koncem insolvenčního řízení incidenční spor automaticky přeruší ze zákona. V ten moment začíná běžet třicetidenní lhůta, v níž mají přihlášení věřitelé právo podat návrh na pokračování v řízení. Pokud věřitel tento návrh podá, stává se dnem doručení návrhu insolvenčnímu soudu účastníkem onoho řízení namísto insolvenčního správcem a v řízení o odpůrcí žalobě tak pokračuje jako procesní nástupník.¹⁷²

U incidenčních sporů na základě odpůrcí žaloby je však situace mírně odlišná. Dle magistra Jirmáskova je takový postup možný, avšak podmíněný, konkrétně totiž uvádí, že: „*S ohledem na podmínku způsobu skončení insolvenčního řízení se jedná o teoretický, přesto (zejména*

---

¹⁶⁷ Viz ust. § 7a a 7b IZ ve spojení s ust. § 160 odst. 1 IZ.

¹⁶⁸ Srov. Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 21. 1. 2020, č.j.: 102 VSPH 18/2020-25.

¹⁶⁹ Viz Čl. 37 odst. 2 LZPS - právo na právní pomoc.

¹⁷⁰ Viz ust. § 6 odst. 1 písm. b) zákona č. 312/2006 Sb., o insolvenčních správcích

¹⁷¹ Pozn. autora – Ať už se jedná o zrušení konkursu, rozhodnutí soudu o vzetí na vědomí splnění reorganizačního plánu či splnění oddlužení.

¹⁷² Viz ust. § 159 odst. 6 IZ.

v oddlužení) možný případ, totiž že aktivně legitimován k podání takového návrhu bude nejen věřitel s přihlášenou pohledávkou, nýbrž i věřitel (dosud plně neuspokojené) pohledávky za majetkovou podstatou či pohledávky jí postavené na roveň.“¹⁷³

---

¹⁷³ SPRINZ, Petr. Insolvenční zákon: komentář. Vydání první. Velké komentáře. [Praha]: C.H. Beck, [2019], s. 431.

4. Vybrané specifické prvky při prokazování neúčinnosti právních úkonů

4.1. Osoba blízká

Status člověka, který má z případného neúčinného právního úkonu dlužníka prospěch, jakožto osoby blízké ve smyslu OZ¹⁷⁴ představuje prvek, který má stěžejní vliv na to, zda pro něj bude mít tento neúčinný úkon dlužníka praktický následek. Na této statusové otázce jsou v případě každé ze skutkových podstat neúčinných právních úkonů (učiněných před zahájením insolvenčního řízení) formulovány podmínky k jejich naplnění, respektive vyvratitelné domněnky, se kterými je pro účely jejich prokázání pracováno.

Konkrétní využití této statusové otázky nalezneme ve formě vyvratitelné domněnky úpadku dlužníka obsažené v ustanovení § 240 odst. 2 in fine IZ (právní úkony bez přiměřeného protiplnění), resp. ust. § 241 odst. 2 in fine IZ (zvýhodňující právní úkony), neboť k naplnění hypotézy těchto skutkových podstat je stanovena právě podmínka úpadku dlužníka. V poslední skutkové podstatě, konkrétně v ustanovení § 242 odst. 2 in fine IZ (úmyslně zkracující právní úkony) je pak obsažena vyvratitelná domněnka vědomosti o úmyslu dlužníka, taktéž právě s ohledem na hypotézu dané skutkové podstaty. Dalším podstatným efektem v souvislosti s osobami blízkými je pak prodloužení lhůty pro odporovatelnost z jednoho na tři roky u prvních dvou jmenovaných skutkových podstat.

Zakomponování jiných pravidel pro osoby blízké, jakožto recipienty právních úkonů dlužníka, vychází již z historické a časem ověřené právní úpravy, přičemž jejich využití i v úpravě moderní shledávám logickým a takříkajíc i „selským rozumem“ srozumitelným krokem zákonodárce. Je především pochopitelné, že si dlužník, ať už v úmyslu zkrátit své věřitele, či ochránit svůj majetek před rukou věřitelů, vybere tento převést osobám, které jsou mu blízké, a to sice z důvodů ryze praktických, jimiž může být například zajištění bytových potřeb své rodiny či možnost nepřímé dispozice se zcizovaným majetkem. Je tak logickým vyústěním, že pravidla jsou v tomto ohledu koncipována přísněji právě pro tyto osoby, jakožto příjemce plnění od dlužníka.

---

¹⁷⁴ Viz ust. § 22 odst. 1 OZ: Osoba blízká je příbuzný v řadě přímé, sourozenec a manžel nebo partner podle jiného zákona upravující registrované partnerství; jiné osoby v poměru rodinném nebo obdobném se pokládají za osoby sobě navzájem blízké, pokud by újmu, kterou utrpěla jedna z nich, druhá důvodně pociťovala jako újmu vlastní. Má se za to, že osobami blízkými jsou i sešvagřené nebo osoby, které spolu trvale žijí.

V rámci této podkapitoly se pak zaměřím především na praktické okolnosti, se kterými se lze v praxi prokazování neúčinných právních úkonů v souvislosti s otázkou osob blízkých setkat. Ačkoliv je formulace statutu osoby blízké v občanském zákoníku z velké většiny na první pohled jednoznačná (jedná se především o výčet konkrétních dlužníkových rodinných příslušníků), účastníkům incidenčního sporu při jejich argumentaci může nahrávat právě obecněji formulovaná část předmětného ustanovení, v nichž je stanovena podmínka, na jejímž základě se za osoby blízké pokládají i „jiné osoby v poměru rodinném nebo obdobném pokud by újmu, kterou utrpěla jedna z nich, druhá důvodně pocítovala jako újmu vlastní“¹⁷⁵. V praxi jsem narazil na argumentaci především v této souvislosti, kdy se strana žalovaná snažila tuto domněnku vyvrátit a strana žalobce svůj případ na této vyvratitelné domněnce postavit. Zajímavá je především otázka exmanželů a neúčinnosti dohody o úpravě jejich majetkových poměrů, což je dohoda, která obvykle bude mít formu tzv. „nerovného vypořádání“, což v důsledku může znamenat nepřímé zkrácení dlužníkových věřitelů, právě v případě, že byl dlužníku touto dohodou zkrácen. Na tuto otázku se podrobněji zaměřím v následujících odstavcích, a to především prostřednictvím ilustrace na konkrétních případech, se kterými jsem se v rámci své praxe setkal.

Zároveň je třeba zdůraznit, že se jedná o otázku, která bude zásadně posuzována s ohledem na konkrétní okolnosti daného případu a vztahu obou zúčastněných osob, níže uvedené příklady bude tedy pouze ilustrací prvků, které insolvenční soud bere při svém rozhodování v potaz.

4.1.1. Modelový příklad – vyslovená neúčinnosti právního úkonu dlužníka

V prvním vybraném případě podala insolvenční správkyňe jednoho dlužníka žalobu na určení neúčinnosti právního úkonu (v tomto případě darovací smlouvy) insolvenčního správce druhé dlužnice, přičemž oba dlužníci byli v daném případě bývalými manželi. V rámci tohoto nesporného rozvodu účastníci uzavřeli v říjnu 2016 dohodu o vypořádání vzájemných majetkových poměrů, na jejímž základě měly do vlastnictví dlužníka připadnout všechny movité a nemovité věci (v tomto případě pozemek s rodinným domem) s tím, že z jeho strany bude nadále hrazen hypoteční úvěr na předmětnou nemovitost, stejně jako leasingová smlouva na automobil, který taktéž spadl do vlastnictví dlužníka. Do vlastnictví dlužnice pak mělo připadnout obvyklé vybavení domu, čímž měly být majetkové poměry obou

---

¹⁷⁵ Viz ust. § 22 odst. 1 věta druhá.

zúčastněných vypořádány. Manželství bylo následně rozvedeno v prosinci 2017, přičemž tři měsíce poté (tj. přibližně 1,5 roku po uzavření výše uvedené dohody), tj. v únoru 2018 dlužník prostřednictvím darovací smlouvy převedl na dlužnici výše zmíněnou nemovitost a dlužnice tento dar přijala.

V září roku 2019 však bylo rozhodnuto o úpadku dlužníka a insolvenční správkyňe v rámci svých povinností zjistila, že předmětná darovací smlouva by mohla být potenciálně neúčinným právním úkonem, přičemž podala žalobu na určení její neúčinnosti, kdy dle jejího názoru došlo k naplnění skutkové podstaty neúčinnosti právního úkonu bez přiměřeného protiplnění (§ 240 IZ) a neúčinnosti úmyslně zkracujícího právního úkonu (§ 242 IZ). S ohledem na tyto tvrzené skutkové podstaty tak byla žalobkyně z časových důvodů postavena před problém. V kontextu první skutkové podstaty nebyla splněna zákonná lhůta jednoho roku pro odporovatelnost a bylo tak třeba prokázat, že dlužník a dlužnice byly i přes rozvod manželství stále osobami blízkými tak, aby úkonu šlo odporovat v prodloužené lhůtě tří let zpětně. V případě, že by toto bylo prokázáno, mohla se nadále opřít i o výše specifikovanou vyvratitelnou domněnku, tedy vědomosti dlužnice o úmyslu dlužníka zkrátit věřitele, čímž by došlo k naplnění základní podmínky neúčinnosti úmyslně právního úkonu dlužníka, tj. že recipient právního úkonu musí o úmyslu vědět nebo mu musí tento úmysl být se zřetelem ke všem okolnostem znám a obdobně fungující vyvratitelné domněnky úpadku dlužníka v souvislosti s naplněním podmínky neúčinnosti právních úkonů bez přiměřeného protiplnění.

Ačkoliv by se mohlo zdát, že rozvedení manželé nejsou osobami blízkými, především s tím ohledem, že ve smyslu výčtu, uvedeného v ustanovení občanského zákoníku, definujícího osoby blízké, uvedeni nejsou, není vyloučeno, aby osobami blízkými byli s ohledem na intenzitu jejich vzájemného vztahu, tedy že oba důvodně pocítují újmu druhého jako újmu vlastní. Na tomto základě tak musela být postavena argumentace žalobkyně, přičemž jí také bylo přisvědčeno prvoinstančním soudem, který na základě tvrzených okolností rozhodl o neúčinnosti předmětné darovací smlouvy. Za zásadní insolvenční soud považoval především následující skutkové okolnosti, na jejichž základě uzavřel, že tito exmanželé jsou doopravdy osobami blízkými. Dlužníkem tvrzený důvod, na nějž se odkazoval při otázce, z jakého důvodu dlužnici předmětnou nemovitost daroval (a který sám o sobě ilustruje určitou blízkost mezi oběma exmanželky), bylo zajištění bytových potřeb bývalé manželky a jejich společných dětí, které zároveň měli ve společné péči a na něž dlužník neplatil výživné. Dlužník tak

zároveň učinil pouze 3 měsíce po rozvodu manželství a dlužnice přitom nemovitost zatížila zástavním právem k zajištění dluhů dlužníka a jeho společností. Dle tvrzení žalobkyně se dlužník taktéž ostře ohrazoval vůči žalobkyni, která z důvodu zjišťování majetku chtěl kontaktovat dlužnici, z čehož vyvozuje, že pocítoval újmu, kterou by případně dlužnice utrpěla, jako újmu vlastní.¹⁷⁶

Proti předmětnému rozsudku podal žalovaný odvolání, jehož prostřednictvím se ohradil proti rozhodnutí prvoinstančního soudu v plném rozsahu. V otázce prokázání vzájemného vztahu obou exmanželů pak odkázal na judikaturu Nejvyššího soudu, na jejímž základě je v otázce újmy pocítené jedním z nich jako újmu vlastní vyžadován „vzájemný vztah zejména po stránce citové natolik intenzivní, že každý z nich považuje za „svoji“ (osobně se ho dotýká) každou újmu, která by se přihodila tomu druhému“¹⁷⁷. Žalovaný pak považoval za neprokázané, že by vztahy bývalých manželů naplňovaly takové znaky, především s ohledem na absenci vztahů citových.¹⁷⁸

Odvolací soud však přisvědčil žalobkyni a potvrdil prvoinstanční rozsudek, přičemž uzavřel, že: „bylo jednoznačně prokázáno, že dlužníci byli v okamžiku uzavření darovací smlouvy osobami blízkými, tj. že mezi nimi byl vzájemný vztah takové intenzity, že by každou újmu, již by se přihodila tomu druhému, pocítoval jako svoji, ačkoliv bylo jejich manželství rozvedeno, neboť jejich vzájemný dobrý vztah, spolužití, společná výchova dětí, aniž by dlužník na ně platil výživné, společná sídla několika právnických osob ovládaných dlužnicí nebo dlužníkem a též společné příjmení přetrvávalo, žili tedy jako 2 nesezdané osoby (obdobně jako druh a družka), jež i nadále vedou společný život a stí spojenými osobními a majetkovými zájmy.“¹⁷⁹

Pro úplnost uvádím, že ve věci bylo podáno dovolání, přičemž Nejvyšší soud toto odmítl s tím, že bylo podáno nedůvodně.¹⁸⁰

---

¹⁷⁶ Rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 2.9.2021, č.j.: 35 ICm 3236/2020-97 (KSHK 35 INS 20958/2019).

¹⁷⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15.11.2018, sp. zn.: 21 Cdo 2934/2018.

¹⁷⁸ Odvolání žalovaného proti Rozsudku Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 2.9.2021, č.j.: 35 ICm 3236/2020-97 (zveřejněno v insolvenčním rejstříku pod sp. zn.: KSHK 35 INS 20958/2019 pod č. C4-24). Dostupné z: <https://isir.justice.cz/isir/doc/dokument.PDF?id=49264677>.

¹⁷⁹ Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 28.2.2022, č.j.: 104 VSPH 71/2022-121.

¹⁸⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30.3.2023, sp. zn.: 29 ICdo 100/2022.

4.1.2. Modelový příklad – nevyslovená neúčinnosti právního úkonu dlužníka

Druhý zvolený je taktéž případ exmanželů, jedním z nichž je dlužník, jehož insolvenční správce podal žalobu na určení neúčinnosti dohody o vypořádání společného jmění manželů (primárně byla namítána neplatnost dohody *in eventum* však neúčinnost úmyslně zkracujícího právního úkonu, což bylo následně předmětem incidenčního sporu) na žalovanou - jeho bývalou manželku. Dlužník a žalovaná v předmětném případě uzavřeli v červenci 2011, v rámci jejich rozvodu, dohodu o vypořádání společného jmění manželů, na jejímž základě žalovaná získala do jejího výlučného vlastnictví veškeré movité a nemovité věci (představující rodinný dům a pozemek), přičemž dluhy vzniklé za trvání manželství měly být hrazeny solidárně.

Dlužník a žalovaná následně v rodinném domě žili pospolu, přičemž v březnu 2014 žalovaná nemovitost prodala za účelem úhrady výše zmíněných dluhů. Ta následně v průběhu téhož roku čerpala úvěr, který čerpala za účelem úhrady zbývajících dluhů, dlužníkovi zároveň vyplatila i částku „mírně přesahující“ 1 milion korun z prostředků získaných prodejem nemovitosti. Prvoinstanční soud na žalobcem tvrzeném základě uzavřel, že předmětná dohoda byla uzavřena jako platný právní úkon a začal se následně zabývat případnou neúčinností právního úkonu.

Argumentace žalobce v tomto ohledu stála na obsahu samotné dohody, když tato neobsahovala všechny pohledávky, které v té době za dlužníkem existovaly. Konkrétně se jednalo o závazek ze směnky vlastní, kterou dlužník vystavil ve výši přesahující 2 miliony korun v březnu 2010, tedy více než rok před uzavřením samotné dohody a na který uhradil pouze částku ve výši půl milionu korun. Žalobce tak měl za to, že dlužník úmyslně zkrátil tohoto věřitele, když předmětný závazek nepojal do obsahu dohody. Vzhledem k tvrzené skutkové podstatě tak musela být splněna podmínka vědomosti o úmyslu dlužníka ze strany žalované, přičemž vzhledem k jejich vzájemnému vztahu a vyvratitelné domněnce vědomosti o úmyslu dlužníka ze strany žalované, jakožto osoby blízké, tak žalobci zbývalo prokázat, že žalovaná, jakožto exmanželka dlužníka, byla v době uzavření dohody jeho osobou blízkou.¹⁸¹

---

¹⁸¹ Odpůrčí žaloba ze dne 17.12.2015 (zveřejněna v insolvenčním rejstříku pod sp. zn.: KSBR 31 INS 32741/2014 pod č. C2-1). Dostupné z: <https://isir.justice.cz/isir/doc/dokument.PDF?id=21137636>.

Žalobci se dokonce tento fakt prokázat podařilo, když prvoinstanční soud došel k závěru, že tato dohoda byla uzavřena mezi dlužníkem a žalovanou, jako osobou v té době dlužníkovi blízkou, což dovozoval z toho, že byla uzavřena přibližně 40 dnů po rozvodu jejich manželství. Byť tato byla uzavřena písemně, soud za obsah skutečné vůle obou zúčastněných označil prodej předmětného rodinného domu a následnou úhradu závazků vzniklých za trvání manželství z výtěžku prodeje. Podle soudu tyto následné kroky vyžadovaly velkou míru důvěry, kooperace a vzájemného pochopení, a jen stěží si šlo představit, že bez vzájemného blízkého vztahu byl žalovaná vyplatila dlužníkovi částku přesahující 1 milion korun, že by byli schopni nadále bydle v rodinném domě a čekat, až bude prodej nemovitosti nejvýhodnější a že by žalovaná sama uzavřela smlouvu o úvěru a čerpala úvěr i ve prospěch dlužníka.

Jakmile měl tedy soud za prokázané, že žalovaná byla při uzavření dohody doopravdy osobou blízkou dlužníku, přišel na řadu procesní postup, který již byl v rámci této diplomové práce specifikován v podkapitole č. 3.2.3.2, týkající se právě úmyslně zkracujících právních úkonů. Řeč je o obrácení důkazního břemena na stranu žalované, kdy tato měla prokázat, že o onom úmyslu dlužníka nevěděla, popř. vědět nemohla, když z provedeného dokazování vyplynul minimálně nepřímý úmysl dlužníka zkrátit výše specifikovaného věřitele, jehož pohledávka nebyla do obsahu dohody pojata. Obrana žalované pak spočívala na tvrzení, že o předmětném závazku dlužníku nevěděla, a to z důvodu, že ji o něm dlužník vůbec neinformoval (což bylo podpořeno i tvrzením samotného dlužníka), přičemž soud jejímu tvrzení přisvědčil s tím, že ačkoliv se jednalo o tzv. „nerovné vypořádání“, je třeba přihlídnout i k jednání žalované po samotném uzavření dohody. Ta totiž vyvinula zásadní aktivitu, směřující právě k uhrazení dluhu, kdy „...komunikovala s peněžními ústavy a zjišťovala rozsah a výši dluhů, které měly být podle neformální dohody mezi ní a dlužníkem uhrazeny z výtěžku prodeje nemovitosti.“ Soud na základě těchto okolností, výpovědi dlužníka, žalované a jejího nového manžela, kteří uvedli, že o existenci dluhu vůči zmíněnému věřiteli neměla žádné informace, dlužníci „uvěřil“ a žalobu jako nedůvodnou zamítl.

Žalobce se následně proti rozhodnutí prvoinstančního soudu odvolal, a to ve snaze prokázat, že dlužnice musela z okolností, které doprovázely uzavření předmětné dohody minimálně musela vědět, že dlužník jedná v úmyslu zkrátit své věřitele. Soud druhé instance se však ztotožnil se závěrem soudu prvoinstančního, že žalované případný úmysl zkrátit odporovaným právním úkonem svého věřitele nebyl a nemohl být znám. Nad rámec tohoto

tvrzení se dokonce názorově rozešel s názorem soudu první instance a „překlasifikoval“ dlužníkův případný úmysl na nedbalost, neboť dlužník, ačkoliv si musel být vědom toho, že dohoda o vypořádání společného jmění manželů, podle níž se mu nedostane ničeho, může zkrátit uspokojení onoho věřitele, ale bez přiměřených důvodů spoléhal, že k jeho zkrácení nedojde. Tento závěr odvolacího soudu však již neměl na projednávanou věc vliv.¹⁸²

4.1.3. Dílčí závěr

Výše popsané případy dle mého efektivně ilustrují, jaké okolnosti považuje insolvenční soud v souvislosti s prokazováním statutu osoby blízké za stěžejní. Za správné pokládám, že případy jsou posuzovány jednotlivě, s ohledem na konkrétní okolnosti a vztah obou účastníků, jakožto osob blízkých, neboť je pravdou, že dynamika takových vztahů je v každém případě odlišná. Za sebe však musím dále konstatovat, že důkazní situace je v těchto případech poměrně složitá. I když se v některých případech nejedná o malé částky, soud se musí kromě listinných důkazů nejčastěji spokojit pouze s tvrzením obou zúčastněných, kteří mohou mít ve věci obdobný zájem, nemusí se vyjádřit zcela pravdivě a mohou prvky jejich vzájemného vztahu (o kterých mají informace logicky pouze oni) soudu zamlčet. To dle mého demonstruje především druhý z popsaných případů, kdy se jak soud prvoinstanční, tak soud odvolací, spokojili de facto jen (respektive své rozhodnutí na nich zakládali především) s tvrzením dlužníka a žalované (a jejího nového manžela), kteří obdobný zájem bezpochyby měli.

Ačkoliv se nejedná o čistě insolvenční problematiku, ale spíše o materii občanskoprávní, neboť k prokazování statutu osob blízkých bezpochyby dochází i v jiných typech řízení, jedná se dle mého o poměrně choulostivé téma, jehož úpravu nepovažuji ve vztahu k insolvenčnímu řízení za zcela efektivní. Nabízí se tak otázka, zda by pro účely insolvenčního řízení neměla být úprava modifikována tak, aby byly co nejvíce eliminovány právě případy uvedené v předchozích větách. Dokážu si totiž před představit situaci (ačkoliv si uvědomuji, že se jedná o poměrně ad absurdum případ), kdy se zadlužení manželé, právě pro ochranu společného majetku, domluví na účelovém rozvodu, jakým způsobem svůj zájem u soudu obhájí a kdy jednomu z nich případnou veškeré dluhy i majetek, který je rok po rozvodu (po roční lhůtě pro odporovatelnost na základě skutkových podstat ve smyslu ustanovení § 240 a

---

¹⁸² Rozsudek Vrchního soudu v Olomouci ze dne 16.6.2020, č.j.: 13 VSOL 1021/2019-303 (31 ICM 4843/2015; KSBR 31 INS 32741/2014) – pozn. autora: Z předmětného judikátu bylo čerpáno pro účely celé této podkapitoly.

§ 241 IZ) převeden na druhého z nich. Ačkoliv by se jednalo o nesmírně složitou konstrukci, kdy by manželé zároveň nemuseli být nutně chráněni vůči skutkové podstatě úmyslně zkracujícího právního úkonu a taktéž o jednání, které by bezesporu mělo i trestněprávní následky, teoreticky představitelné je. Řešením by dle mého mohla být například mírně odlišná úprava statutu osoby blízké pro účely insolvenčního řízení, kdy by za osoby blízké byli považováni i rozvedení manželé po dobu, která by efektivně takovému jednání zabránila. Je však otázkou, zda by taková úprava byla v souladu s ústavním pořádkem a základními zásadami občanského práva (především zásady smluvní volnosti) a zda by nepřinesla problémy praktického charakteru, které mohou nastat a které jsou pro mě momentálně nepředstavitelné.

4.2. Právní titul napadaného úkonu

Specifikace právního titulu jednání, jemuž je odporováno, je jedním ze základních předpokladů úspěchu odpůrčí žaloby, pokud je jejím zamýšleným výsledkem vyslovení neúčinnosti právního úkonu. Ačkoliv by se tvrzení ohledně zamýšleného výsledku odpůrčí žaloby v předchozí větě mohlo zdát jako pouhé tvrzení očividného, nemusí tomu zdaleka býti tak. Vliv na úspěch či neúspěch odpůrčí žaloby pak závisí na obsahu žalobního tvrzení a přesné formulaci žalobního petitu, o čemž budu mimo jiné hovořit v následujících odstavcích.

V rámci své praxe jsem se při účasti na incidenčních sporech o žalobách na určení neúčinnosti právních úkonů setkal se specifickým případem dlužníka, jež byl účasten v několika společnostech, které fakticky ovládal a v průběhu let předcházejících jeho insolvenčnímu řízení (které bylo schváleno plněním splátkového kalendáře se zpeněžením majetkové podstaty) na jejich účet postupně vyvedl vysoké částky v řádech milionů korun. Činil tak prostřednictvím velkého množství dílčích plateb, které v některých případech obsahovaly označení toho, jaký má předmětná platba právní titul, v některých nikoliv. Naším logickým závěrem, jakožto insolvenčního správce daného dlužníka, bylo žalovat předmětné společnosti, jakožto recipienty předmětného plnění na neúčinnost právního úkonu, přičemž tato byla z naší strany ve většině případů shledána ve smyslu všech skutkových podstat obsažených v Části první, Hlavě VII. insolvenčního zákona. Na tomto základě byla podána řada odpůrčích žalob, jejichž zamýšleným účelem bylo vydání předmětných prostředků žalovanými zpět do majetkové podstaty. V rámci některých řízení jsme pak byli insolvenčním soudem vyzváni k doplnění tvrzení o zcela konkrétního uvedení právního důvodu převodu finančních prostředků na určení žalovaného, popř. k uvedení, že k plnění došlo bez právního důvodu.

Tímto způsobem jsem se poprvé setkal z mého pohledu se zajímavou problematikou, která může insolvenčnímu správci, jakožto žalobci v incidenčním sporu, a tak i nositeli břemena důkazního a břemena tvrzení takřkajíc „hodit vidle“ do jeho snahy vymoci plnění do majetkové podstaty dlužníka.

V úvodu je dle mého na místě uvést, jak na právní jednání nahlíží občanský zákoník, dle něhož: „Právní jednání vyvolává právní následky, které jsou v něm vyjádřeny, jakož i právní následky plynoucí ze zákona, dobrých mravů, zvyklostí a zavedené praxe stran.“¹⁸³. Podmínka vyvolání právního následku pak implikuje, že úkon faktického, nikoliv právního charakteru, který žádné právní následky nevyvolává, není právním úkonem v pravém slova smyslu. Nabízí se tedy otázka, jakým způsobem má postupovat insolvenční správce v případě, že je postaven před obdobnou situací, jako kterou jsem popsal v předchozím odstavci.

Ve věci byla vydána dvě významná rozhodnutí, jež se danou problematikou zabývají, tyto pak budou předmětem následujících podkapitol.

4.2.1. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 2. 2014, sp. zn. 29 Cdo 677/2011

Jedná se zprvu o rozhodnutí Nejvyššího soudu, ve kterém se tento vyjadřoval právě v kontextu výkladu právního jednání¹⁸⁴ (či úkonu) ve smyslu starého občanského zákoníku, v souvislosti s odporovatelností právním úkonům. Skutkovým základem projednávané věci v tomto případě byl převod finančních prostředků dlužníkem (právníckou osobou) žalovanému, jakožto odstoupivšímu od společenské smlouvy, které představovaly splacení kupní ceny za převod obchodního podílu na třetí osobu, která podíl ve společnosti (dlužníkovi) naopak nabyla¹⁸⁵. V tomto rozhodnutí Nejvyšší soud přisvědčil poměrně obsáhlé argumentaci dovolatele, jakožto žalovaného v dané věci, kdy mimo jiné připustil přezkum jeho otázky, zda je převod finančních prostředků z účtu dlužníka faktickou činností (faktickým úkonem) nebo právním úkonem a zda tedy lze ve smyslu obecné normy odporovatelnosti dle insolvenčního zákona¹⁸⁶ odporovat pouze právním úkonům ve smyslu jeho výše specifikované definice dle SOZ nebo i úkonům jiným.

---

¹⁸³ Viz ust. § 545 OZ.

¹⁸⁴ Viz ust. § 34 SOZ.

¹⁸⁵ Pozn. autora: Tento postup byl v daném případě schválen valnou hromadou dlužníka.

¹⁸⁶ Viz ust. § 235 IZ.

Nejvyšší soud se s otázkou vypořádal především prostřednictvím výkladu ustanovení § 34 SOZ, kdy uvedl, že: „...v rovině hmotně právní, totiž platí, že splněním dluhu (závazku), a tedy projevem vůle směřujícím k zániku dluhu (závazku) (právním úkonem) není každý bankovní převod peněžních prostředků ani každý výběr peněžních prostředků v hotovosti nebo...každý výběr peněžních prostředků z pokladny podnikatele.“ Vzhledem k výše popsané skutkové situaci tak uzavřel, že převod prostředků dlužníkem na žalovaného byl právním úkonem, neboť jde o projev vůle, který směřoval k zániku povinnosti splnit dluh nezávisle na tom, že jím bylo hrazeno za třetí osobu. Co do otázky, zda lze ve smyslu insolvenčního zákona odporovat pouze právním úkonům nebo i úkonům faktickým, uzavřel, že ve smyslu ustanovení § 235 a násl. IZ lze odporovat jen těm právním úkonům dlužníka, které jsou taxativně vypočteny ve skutkových podstatách dle ustanovení § 240 až 242 IZ.¹⁸⁷

4.2.2. Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 26.11.2018, č.j.: 104 VSPH 643/2018-111

Závěr Nejvyššího soudu v předchozí podkapitole položil základ druhému ze zmíněných judikátů, a to rozhodnutí, v němž na Nejvyšší soud navázal soud Vrchní. V projednávaném případě žalovaný (který byl jakožto předseda správní rady dlužníka jeho osobou blízkou) provedl převod bankovních prostředků na účet žalovaného, a to platbami, které nebyly jakkoliv označeny. V prvoinstančním řízení pak soud neuvěřil tvrzení dlužníka, že předmětné platby představovaly dary nebo půjčky a tyto dále označil za plnění bez právního důvodu. Neboť však byl žalovaný v postavení osoby blízké a nevyvrátil domněnku, že ke sporným platbám došlo při jeho úpadku, popř. že tyto k jeho úpadku vedly, soud i přes svůj výše uvedený závěr uzavřel, že se jedná o neúčinné právní úkony a uložil žalovanému povinnost uhradit finanční prostředky představující částku zaslano dlužníkem na jeho účet.

Proti tomuto rozhodnutí se žalovaný odvolal, avšak obsahem jeho odvolání nebyl napaden závěr prvoinstančního soudu, jímž i přes tvrzení, že se jedná o plnění bez právem uznaného důvodu, vyslovil neúčinnost předmětných plateb. Odvolací soud však, vycházející ze skutkového stavu zjištěného soudem prvoinstančním konstatoval, že: „...základním předpokladem pro to, aby mohl být jakýkoli úkon dlužníka neúčinným je existence a platnost takového úkonu...Jestliže v průběhu řízení není zjištěn (správcem prokázán) důvod právního úkonu, nemůže jít o právní úkon dlužníka bez přiměřeného protiplnění ve smyslu ust. § 240 IZ,

---

¹⁸⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 2. 2014, sp. zn. 29 Cdo 677/2011.

jak uvažoval soud I. stupně.“ Odvolací soud dále především zdůraznil, že je třeba prokázat, že se fakticky jedná o právní úkon ve smyslu OZ¹⁸⁸, nikoliv pouze o faktickou činnost, a to ve světle rozhodnutí Nejvyššího soudu, popsaného v předchozích odstavcích, přičemž dodal, že jakmile bylo v prvoinstančním řízení rozhodnuto, že k výplatě finančních prostředků došlo bez právního důvodu, je zřejmé, že se nemůže jednat o právní úkon a neúčinnost tak nemůže být vyslovena.

Odvolací soud tak ve svém rozhodnutí zrušil výroky prvoinstančního soudu, jimiž byla vyslovena neúčinnost sporných plateb. V tento moment je však třeba se vrátit k samotné podobě odpůří žalobě, respektive jejímu petitornímu návrhu. Ten kromě dvou navrhovaných výroků, jimiž je vyslovována neúčinnost předmětných plateb, obsahoval i výrok, jehož prostřednictvím měla být žalovanému uložena povinnost vyplatit předmětné prostředky do majetkové podstaty dlužníka. Vrchní soud v této souvislosti odkázal na judikaturu Nejvyššího soudu, který se v minulosti obdobně věnoval povaze nároku z bezdůvodného obohacení v incidenčních sporech¹⁸⁹, dle něhož, je-li soudem vyhodnoceno, že poskytnuté plnění je povahou bezdůvodným obohacením pro absenci právního důvodu, nic mu nebrání žalovaného zavázat k povinnosti zaplatit žalované peněžité plnění do majetkové podstaty. Nepřekračuje tím totiž meze nároku vymezeného žalobou, ale pouze vyhovuje jeho části. Odvolací soud tedy v tomto případě i přes zrušení výroků o neúčinnosti sporných plateb potvrdil výrok, podle kterého byl žalovaný povinen vydat prostředky odpovídající výši bezdůvodného obohacení do majetkové podstaty.¹⁹⁰

Judikatorní přístup k dané otázce je dle mého zajímavý především proto, že v důsledku efektivně obchází ustanovení o druzích incidenčních sporů dle insolvenčního zákona. Jedním ze zákonem definovaných druhů incidenčních sporů sice jsou spory na základě odpůří žaloby¹⁹¹, nicméně postupem, který je prostřednictvím popsáné judikatury připuštěn – tedy podání žaloby na vyslovení neúčinnosti právního úkonu s plným vědomím toho, že neúčinnost nemůže být pro absenci právního titulu napadaného úkonu vyslovena, právě za

---

¹⁸⁸ Viz. ust. § 545 OZ – „Právní jednání vyvolává právní následky, které jsou v něm vyjádřeny, jakož i právní následky plynoucí ze zákona, dobrých mravů, zvyklostí a zavedené praxe stran.“

¹⁸⁹ Srov. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28.2.2018, sp. zn.: 29 ICdo 19/2016.

¹⁹⁰ Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 26.11.2018, č.j.: 104 VSPH 643/2018-111.

¹⁹¹ Viz ust. § 159 odst. 1 písm. d) IZ.

účelem vymožení prostředků do majetkové podstaty prostřednictvím přesné formulace žalobního petitu – není dle mého zcela v souladu s původním úmyslem zákonodárce.

4.2.3. Dílčí závěr

Jak vyplývá z výše popsané judikatury, insolvenční správce je ve skutkové situaci, kdy není zřejmé, zda bylo odporovatelné plnění učiněno na základě některého z právem uznaných důvodů postaven do složité situace. Jednou jeho variantou je postupovat tak, jak bylo nastíněno v předchozí podkapitole, tedy podat odpůří žalobu s petitem formulovaným tak, aby i přes nevyslovení neúčinnosti předmětných úkonů mohlo být předmětné plnění vymoženo do majetkové podstaty dlužníka. Druhou variantou je postupovat ve smyslu ustanovení insolvenčního zákona, které insolvenčnímu správci ukládá povinnost vymáhat ve prospěch majetkové podstaty dlužníkovy pohledávky¹⁹², tedy podat žalobu na vydání bezdůvodného obohacení, která je následně projednávána ve standartním civilním řízení, mimo režim incidenčního sporu.

S prvním ze zmíněných přístupů, který je zároveň posvěcen platnou judikaturou, se neztotožňuji, neboť v něm spatřuji poměrně zásadní zvýhodnění postavení insolvenčního správce. Ten totiž v případě, že postupuje cestou vymáhání daných prostředků prostřednictvím odpůří žaloby (tedy cestu incidenčního sporu), snižuje riziko hrazení vyšších nákladů řízení v případě jeho neúspěchu ve věci. Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (dále také „advokátní tarif“ nebo „AT“) totiž ve věcech rozhodovaných v incidenčních sporech stanoví fixní základ pro výpočet náhrady nákladů řízení za jeden úkon právních služeb, a to 50.000,- Kč¹⁹³. Vzhledem k tomu, že v řízeních o určení neúčinnosti právního úkonu jsou částky, které jsou předmětem onoho sporu, zpravidla mnohem vyšší, advokátem zastoupený insolvenční správce je v důsledku chráněn před hrazením vyšších nákladů řízení, které by mu hrozilo v případě, že by při vymáhání bezdůvodného obohacení postupoval prostřednictvím civilního řízení, ve smyslu výše specifikovaného ustanovení insolvenčního zákona. Tato situace pak dle mého může generovat stav, kdy bude insolvenčním správcům umožněno podávat takové odpůří žaloby více „ledabyly“ a mít tedy tendence vymáhat prostřednictvím incidenčního sporu i pohledávky, u kterých není šance na vítězství tak vysoká

---

¹⁹² Viz ust. § 294 IZ

¹⁹³ Viz ust. § 9 odst. 4 písm. c) AT – pozn. autora: Po přepočtu odpovídá náhrada nákladu řízení za jeden úkon právní služby částce 3.100,- Kč bez DPH (bez režijního paušálu).

a kterou by obvykle prostřednictvím standardního civilního řízení nepodal. Důsledkem výše popsané judikatorní praxe tak může být vyšší zatížení soudů, které by nenastalo v případě, že by byl v těchto případech insolvenční správce nucen postupovat ve smyslu ustanovení § 294 IZ.

5. Další formy neúčinnosti dle insolvenčního zákona

Skutkové podstaty neúčinnosti právních úkonů, které jsou, jakožto merit této diplomové práce popsány v předchozích kapitolách této práce, jsou instrumenty, jimiž jsou věřitelé chráněny před odporovatelnými úkony dlužníka před zahájením insolvenčního řízení. Vzhledem k tomu, že majetek dlužníka se často fyzicky nachází v jeho dispozici i po zahájení insolvenčního řízení, respektive je ve vztahu ke svému majetku osobou s dispozičním oprávněním jak v době od rozhodnutí o úpadku do rozhodnutí o způsobu řešení úpadku¹⁹⁴, tak v době od povolení oddlužení¹⁹⁵ nebo naopak s majetkem disponuje, aniž by dispozičním oprávněním k majetku disponoval poté, co byl na jeho majetek prohlášen konkurs¹⁹⁶, bylo třeba do úpravy odporovatelnosti v insolvenčním zákoně upravit i období, na které nedopadá úprava odporovatelnosti ve smyslu ustanovení § 240 až 242 IZ. Jedná se tedy především o právní jednání dlužníka, učiněná v mezidobí od zahájení insolvenčního řízení (tj. vydáním vyhlášky o zahájení insolvenčního řízení) do rozhodnutí o způsobu řešení úpadku, popř. učiněná i po něm. Úpravu těchto mezidobí pak zákonodárce obsáhl v ustanovení § 111 odst. 3 IZ, resp. ustanovení § 246 odst. 2 IZ, kterým budou věnovány následující podkapitoly této diplomové práce.

5.1. Neúčinnost dle ust. § 111 odst. 3 IZ

5.1.1. Vymezení podmínek neúčinnosti

Nadepsané ustanovení upravuje právě situaci, kdy dlužník učiní právní úkon v rozporu s omezeními, která mu byla uložena rozhodnutím o úpadku, tedy o úkony, které nelze podřídit pod skutkové podstaty obsažené v ustanoveních § 240 až 242 IZ. Jako rozhodný moment pro určení, v jakém z těchto dvou režimů může být případnému neúčinnému právnímu úkonu odporováno, označil Nejvyšší soud ve svém rozhodnutí (již výše zmíněném) okamžik, ke kterému nastoupily účinky daného právního jednání¹⁹⁷, neboť v případě, že účinky právního jednání v určitém období nenastaly, není de facto čemu odporovat. Jako vedlejší pak komentář k předmětnému ustanovení označuje snahu Nejvyššího soudu zabránit zpětné dataci právních jednání, čímž by v důsledku došlo k jeho vynětí z působnosti jak probíraného

---

¹⁹⁴ Viz ust. § 229 odst. 3 písm. b) IZ.

¹⁹⁵ Viz ust. § 229 odst. 3 písm. e) IZ

¹⁹⁶ Viz ust. § 229 odst. 3 písm.c) IZ – dispozičním oprávněním k majetkové podstatě v době od prohlášení konkursu disponuje výhradně insolvenční správce

¹⁹⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31.10.2017, sp. zn.: 26 ICdo 76/2015.

ustanovení, tak ustanovení upravující odporovatelnost v režimu před rozhodnutím o úpadku.¹⁹⁸

Magistr Sprinz za nedostatek tohoto přístupu, s ohledem na rozdílnou textaci ustanovení § 111 IZ, respektive ustanovení § 240 až 242 IZ, označuje možnou situaci, kdy dojde k posouzení právního jednání v režimu prvního jmenovaného ustanovení, ačkoliv by jej nebylo možné k datu jeho uskutečnění (před zahájením insolvenčního řízení) podřadit pod žádnou zvláštní skutkovou podstatu odporovatelnosti ve smyslu § 240 až 242, čímž by dle jeho názoru došlo k porušení předvídatelnosti na straně třetích osob. Ačkoliv je takový názor jistě relevantní, jsem příkloněn spíše k nesouhlasu. Mám za to, že pravidla pro podřazení právního jednání pod jeden či druhý režim odporovatelnosti dle insolvenčního zákona jsou jasně stanovena, a to jak jazykovým a systematickým výkladem daných ustanovení, tak judikaturou Nejvyššího soudu. V případě, že by byla jakýmkoliv jiným alternativním řešením upřednostněna předvídatelnost na straně třetích osob, které jsou v důsledku žalovanými v případném incidenčním sporu, jsem toho názoru, že negativní externalitou takového přístupu by v důsledku bylo podpoření snahy obou zúčastněných stran spekulovat nad učiněnými právními úkony. Vzhledem k tomu, že většina účastníků takových právních úkonů jsou členy laické veřejnosti, dle mého by takový přístup generoval řadu situací, kdy by tito účastníci jednali *in fraudem legis*. Současnou úpravu, respektive judikaturní přístup k věci považuji za správný, neboť jsem přesvědčen, že věc případné neúčinnosti právního úkonu má být postavena na jisto a rozhodnuta insolvenčním soudem v případném incidenčním sporu.

Předmětné ustanovení tedy s ohledem na jednotlivé způsoby řešení úpadku působí na neúčinná právní jednání, která dlužník vykoná od zveřejnění vyhlášky o zahájení insolvenčního řízení v insolvenčním rejstříku do zveřejnění rozhodnutí o prohlášení konkursu, do zveřejnění rozhodnutí o schválení oddlužení, popř. do právní moci rozhodnutí o povolení reorganizace.¹⁹⁹

V poměrech insolvenčního zákona účinného před rokem 2014 nastávala neúčinnost ve smyslu předmětného ustanovení ze zákona, tudíž v praxi byl předmětný majetek pro vzoru zákona o

---

¹⁹⁸ SPRINZ, Petr. Insolvenční zákon: komentář. Vydání první. Velké komentáře. [Praha]: C.H. Beck, [2019], s. 296.

¹⁹⁹ Ibidem.

konkursu a vyrovnání sepsán insolvenčním správcem do majetkové podstaty a ten, kdo měl z předmětného právního úkonu prospěch se mohl proti tomuto sepsání bránit prostřednictvím vylučovací žaloby směřované na insolvenčního správce. Již v této době se objevovaly snahy podřídit posuzování neúčinnosti dle ustanovení § 111 IZ pod obecnou normu odporovatelnosti, tedy ustanovení § 235 IZ. Stanoviskem Nejvyššího soudu v této věci však bylo vyloučení takové aplikace předmětného ustanovení.²⁰⁰ V kontextu úpravy dnešní, kdy je neúčinnost dle probíraného ustanovení založena rozhodnutím insolvenčního soudu v incidenčním sporu je však situace odlišná a předpokladem takové neúčinnosti by mělo být právě naplnění obecné normy v ustanovení § 235 IZ²⁰¹. Takový právní úkon pak v sobě tedy ve smyslu zmíněné obecné normy obsahuje jak jednání komisivní, tak omisivní a musí jím dojít k faktickému zkrácení věřitele, přičemž mezi oběma prvky musí být příčinná souvislost.

Jak již bylo zmíněno výše, neúčinnost ve smyslu popisovaného ustanovení nenastává ze zákona, nýbrž prostřednictvím rozhodnutí insolvenčního soudu, a to na základě odpůří žaloby, k jejímuž podání je aktivně legitimován výhradně insolvenční správce. Dalším zajímavý instrumentem, jehož účelem je předejít případnému incidenčnímu sporu je pak možnost vyžádat si *ex ante* souhlas insolvenčního soudu se zamýšleným právním úkonem, který však musí být vysloven před jeho samotným vykonáním²⁰². V případě, že je tento souhlas insolvenčním soudem vysloven, podání odpůří žaloby a navazující incidenční spor jsou následně vyloučeny.

5.1.2. Výjimky z působnosti

Ustanovení zároveň (jako některé ze základních skutkových neúčinnosti právních úkonů v insolvenčním zákoně) formuluje výjimky, jejichž naplnění bude mít za následek vyloučení neúčinnosti takového právního úkonu. Tyto výjimky jsou obsaženy ve druhém odstavci probíraného ustanovení, přičemž neúčinnost se pak netýká: „*úkonů nutných ke splnění povinností stanovených zvláštními právními předpisy, k provozování podniku v rámci obvyklého hospodaření, k odvrácení hrozící škody, k plnění zákonné vyživovací povinnosti a ke splnění procesních sankcí.*“, stejně jako: „*uspokojování pohledávek za majetkovou podstatou (§ 168) a pohledávek jim postavených na roveň (§ 169).*“

²⁰⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 3. 2014, sp. zn.: 29 ICdo 6/2012.

²⁰¹ SPRINZ, Petr. Insolvenční zákon: komentář. Vydání první. Velké komentáře. [Praha]: C.H. Beck, [2019], s. 297

²⁰² Viz ust. § 111 odst. 3 in fine IZ.

Povinnostmi stanovenými právními předpisy je pak myšleno především placení daní a dalších pohledávek veřejnoprávního charakteru. Ústavní věci ve věci rozhodl, že ustanovení § 111 IZ nebrání bez dalšího hrazení daní nebo soudních poplatků. Jeden z argumentů, konkrétně v souvislosti se soudními poplatky soud vztáhl do důsledku, který by dlužníku ve smyslu předmětného ustanovení zabránil možnosti dostat své zákonné povinnosti uhradit soudní poplatek. Dle názoru Ústavního soudu lze neuhradit soudní poplatek jen na základě osvobození ve smyslu zákona o soudních poplatcích, přičemž pokud dlužník nesplňuje podmínky takového osvobození, nelze bez dalšího uzavřít, že by měla být tato povinnost omezena právě na základě ustanovení § 111 IZ, přičemž konkrétně shrnuje, že: „*Důvodem pro osvobození od soudních poplatků nemůže být pouze ta skutečnost, že došlo k zahájení insolvenčního řízení.*“²⁰³ S rozhodnutím Ústavního soudu se neztotožňuje magistr Sprinz, který má za to, že faktickým „povolením“ placení daní je umožněno jednostranné zvýhodnění státu, jakožto dlužníkova věřitele.²⁰⁴

Ačkoliv se vskutku jedná o jakýsi zásah do kolektivní povahy insolvenčního řízení a dílčí porušení zásady *pari passu*, přikláním se spíše k souhlasu s vysloveným názorem Ústavního soudu. Dle mého je především nutno poznamenat, že se nejedná o jedinou situaci, kdy je stát (respektive jeho složky) v rámci insolvenčního řízení zvýhodněn. Ať už se jedná o vyloučení státu a některých jeho složek z působnosti insolvenčního zákona ze strany dlužnické²⁰⁵ nebo jeho ochrany ze strany věřitelské, například v kontextu vyloučení penále za neplacení daní jako podřízeného příslušenství²⁰⁶ ve smyslu ustanovení § 172 odst. 2 IZ ve spojení s ustanovením § 170 písm. d) IZ, lze bezpochyby uzavřít, že záměrem zákonodárce bylo hned v několika případech „chránit“ či „zvýhodnit“ pozici státu v rámci insolvenčního řízení. Dle mého se jedná o ochranu či upřednostnění relevantního zájmu státu chránit své příjmy za účelem rozpočtové stability, který v daném kontextu převáží nad zájmem ochrany věřitelů, vyjádřený právě zásadou kolektivního uspokojení.

---

²⁰³ Usnesení Ústavního soudu ze dne 10.2.2011, sp. zn.: III. ÚS 188/11 – pozn. autora: Rozhodnutí bylo vydáno před 31.12.2013, tedy za účinnosti starého znění § 111 IZ, přičemž je dle mého názoru příslušné i na úpravu aktuální.

²⁰⁴ SPRINZ, Petr. Insolvenční zákon: komentář. Vydání první. Velké komentáře. [Praha]: C.H. Beck, [2019], s. 299.

²⁰⁵ Viz ust. § 6 IZ.

²⁰⁶ Podřízenými myslí insolvenční zákon pohledávky, které mají být uspokojeny až po uspokojení všech ostatních nepodřízených pohledávek (viz ust. § 172 IZ).

Mezi další výjimky zákon řadí právní úkony spojené s provozováním závodu v rámci obvyklého hospodaření. Jedná se především o obvyklé výdaje, ke kterým při provozu závodu dochází, ať už se jedná o pravidelné výdaje za energie, materiály, pracovní sílu apod. V této normě shledávám především účel nepřímé ochrany věřitelů. V případě, že by dlužníkovi po rozhodnutí o jeho úpadku nebylo umožněno hradit tyto mandatorní výdaje pro provoz závodu, možným následkem by mohlo být ochromení onoho závodu, což by se logicky promítlo i ve snížení předpokládaného uspokojení dlužnickových věřitelů. Dle komentovaného ustanovení se mezi tyto obvyklé výdaje neřadí placení pojistného na veřejné zdravotní pojištění či hrazení pracovněprávních pohledávek dlužnickových zaměstnanců. Tito věřitelé by tedy měli postupovat prostřednictvím klasického přihlášení své pohledávky do insolvenčního řízení. Vyloučena je taktéž výjimka pro právní jednání, která jsou sice spojena s provozem dlužnickova závodu, avšak jsou pro dlužníka, respektive majetkovou podstatu krajně nevýhodná.²⁰⁷

Výjimka je taktéž udělena právním jednáním směřujícím k odvrácení hrozící škody, která by v důsledku zasáhla i dlužnickovy věřitele. Ta může být aplikována například i na úhradu dluhů, jejichž neuhrazení by mělo za následek ukončení výhodného smluvního vztahu, ze kterého by majetková podstata v dlouhodobějším měřítku profitovala.

Neúčinností pak není postiženo i plnění zákonné vyživovací povinnosti, plnění procesních sankcí či hrazení pohledávek postavených na roveň majetkové podstatě²⁰⁸ a pohledávek za majetkovou podstatou²⁰⁹.

5.2. Neúčinnost dle ust. § 246 odst. 2 IZ

Nadepsané ustanovení představuje jedinou normu v novém insolvenčním zákoně, na jejímž základě nastává neúčinnost právního automaticky přímo ze zákona²¹⁰. Hypotézou této normy je právní jednání dlužníka v konkursu, který nakládal s majetkovou podstatou v rozporu

---

²⁰⁷ SPRINZ, Petr. Insolvenční zákon: komentář. Vydání první. Velké komentáře. [Praha]: C.H. Beck, [2019], s. 298.

²⁰⁸ Viz ust. § 169 IZ.

²⁰⁹ Viz ust. § 168 IZ.

²¹⁰ Pozn. autora: Přímou v nadepsaném ustanovení (ust. § 246 odst. 2 IZ in fine) je vyloučeno užití ust. § 235 odst. 2 IZ, jež stanoví, že neúčinnost dlužnickových úkonů je založena rozhodnutím insolvenčního soudu o žalobě insolvenčního správce, to je pak aplikováno na všechny ostatní formy neúčinnosti právních úkonů dle insolvenčního zákona.

s omezeními, která mu jsou v souvislosti s prohlášením konkursu na jeho majetek uložena. Vzhledem k tomu, že okamžikem vydání rozhodnutí o konkursu (respektive jeho zveřejněním v insolvenčním rejstříku) přechází na insolvenčního správce dispoziční oprávnění k dlužníkovu majetku²¹¹, je pouze on oprávněn nakládat s dlužníkovým majetkem, a to především za účelem jeho zpeněžení k uspokojení přihlášených věřitelů.

Oproti ostatním formám neúčinnosti právních úkonů dlužníka tak neprobíhá spor o samotné neúčinnosti právního úkonu, nýbrž je insolvenční správce oprávněn zapsat sporný majetek do majetkové podstaty bez dalšího.²¹² Postup je tedy obdobný jako za účinnosti zákona o konkursu a vyrovnání, kdy je jedinou možnou obranou toho, kdo měl z právního jednání dlužníka prospěch a kdo má za to, že mu majetek náleží a neměl tak být zapsán do majetkové podstaty, excindační žaloba ve smyslu ustanovení § 225 IZ, o které je následně veden incidenční spor.

Za zmínku stojí taktéž tzv. vyvratitelná domněnka nakládání s majetkovou podstatou, kterou zákonodárce do znění normy zakomponoval pro hraniční případy, kdy není jasné, zda dlužník s majetkem nakládal před nebo po rozhodném momentu, tedy zveřejnění rozhodnutí o úpadku v insolvenčním rejstříku. Mechanika vyvratitelné domněnky je konstruována ve prospěch probíraného ustanovení, kdy je v těchto pochybnostech presumováno, že dlužník předmětné jednání učinil po zveřejnění onoho rozhodnutí. Domněnku lze vyvrátit důkazem opaku, tedy za předpokladu, že tato třetí osoba prokáže, že k právnímu jednání došlo před zmíněným rozhodným momentem.²¹³

Nad rámec neúčinnosti mám za to, že je vhodné ve zkratce popsat i čtvrtý odstavec ustanovení § 246 IZ, ve kterém je stanovena přímo neplatnost jiného právního úkonu dlužníka, a to jeho odmítnutí dědictví nebo uzavření dohody o vypořádání dědictví, z níž dlužníkovi náleží méně než jeho dědický podíl, to vše bez souhlasu insolvenčního správce.

---

²¹¹ Viz ust. § 229 odst. 3 písm.c) IZ

²¹² SPRINZ, Petr. Insolvenční zákon: komentář. Vydání první. Velké komentáře. [Praha]: C.H. Beck, [2019], s. 679.

²¹³ Ibidem.

Závěr

Ačkoliv institut odporovatelnosti představuje poměrně malý výsek insolvenčního práva, vzhledem k jeho četným nuancím a mnohosti situací, ke kterým v jeho souvislosti může dojít, se jedná o téma značně obsáhlé. Jedním z cílů této práce tak bylo prostřednictvím systematické a analytické metody shrnout často nepřehledné a komplexní aspekty, se kterými se v souvislosti s institutem odporovatelnosti lze setkat.

V úvodu práce byla rozebrána historie institutu odporovatelnosti, a to od jeho počátků ve starověkém Římě, tedy úpravě, která byla podpůrně využívána de facto až do období rakouského zákonodárství, kdy docházelo k postupné kodifikaci insolvenčního práva, která obsahovala i institutu odporovatelnosti samotný. Principy, které mu dalo rakouské zákonodárství ve svém jádru přetrvaly až do úpravy moderní a dá se tedy říct, že mu svým způsobem daly tvář, neboť prvorepublikové zákonodárství ji převzalo téměř kompletně. Byly to právě prvorepublikové předpisy, které byly inspiračním zdrojem pro novou kodifikaci insolvenčního práva po období socialismu, v němž insolvenční právo jako odvětví téměř vymizelo. Výše uvedené ilustruje relativní kontinuitu úpravy a taktéž rigiditu materiálního jádra samotného institutu. S tímto ohledem je třeba konstatovat, že relativní neměnnost úpravy odporovatelnosti bezesporu reflektuje to, že se jedná model funkční a zásadnější revoluce by nás v tomto ohledu dle mého názoru v budoucnu čekat neměla.

Z toho vyplývá i využití metod, jimiž byla tato práce vypracována. Ve druhé a třetí kapitole především bylo použito metody analytické a syntetické k co nejvěrnějšímu popisu institutu odporovatelnosti dle platné úpravy, a to jak z pohledu občanského zákoníku, tak insolvenčního zákona. Rozebrána byla jednak hmotněprávní úprava, tedy popis skutkových podstat, jejich dílčích prvků a podmínek uplatnění, jednak úprava procesněprávní, tedy odpůrčí žaloba, jakožto jediný prostředek, jímž může být odporovatelnost namítnuta (pokud tato nenastává přímo ze zákona, jak je popsáno v kapitole poslední). Dle mého se jedná o úpravu poměrně zdařilou a funkční, avšak poměrně nepřehlednou pro laickou veřejnost. Důvodem může dle mého být i to, že ačkoliv je samotný obsah skutkových podstat formulován poměrně jednoznačně, každý případ eventuální neúčinnosti právních úkonů je pro mnohost prvků, který její (ne)vyslovení ovlivňují, posuzován zvlášť, dle konkrétních okolností. Přestože mám za to, že se jedná o přístup správný, o silné právní jistotě se v tomto kontextu příliš hovořit nedá. Pokud bych se tak měl na závěr pustit do úvahy *de lege ferenda*

v právě v souvislosti s hmotněprávní úpravou institutu odporovatelnosti, navrhol bych její větší „ztransparentnění“ či konkretizaci parametrů jejího posuzování a v důsledku tak zpřístupnění laické veřejnosti, neboť jsou to v důsledku právě její členové, kteří jsou vystaveni soudním sporům, ačkoliv si kolikrát nemusí uvědomovat, že se dopustili jednání rozporného s právním řádem. Je však samozřejmě otázkou, zda by taková legislativní strategie přinesla kýženého výsledku, neboť nelze s jistotou předpovědět, zda by aplikace takového přístupu negenerovala větší problémy než za úpravy momentální.

Kapitola čtvrtá je oproti kapitolám přechozím více charakteru praktického, přičemž se částečně týká i tématu zmíněného v předchozím odstavci, konkrétně prvků, které hrají roli v prokázání případné neúčinnosti právního úkonu. Vzhledem ke své dlouholeté praxi v kanceláři insolvenčního správce jsem k rozebrání zvolil témata, která považuji v souvislosti s prokazováním neúčinnosti právních úkonů za zajímavá. Například právě prokázání statutu osoby blízké s ohledem na její zákonnou definici ve smyslu občanského zákoníku, představující důležitý prvek právě s ohledem na zákonem definované vyvratitelné domněnky s ním související a vyvolávající i procesní důsledky (např. obrácení důkazního břemena v určitých situacích) je jedním z prakticky složitých úkolů, které soud vždy posuzuje s ohledem na konkrétní okolnosti (a často i každý místně příslušný mírně nebo úplně odlišně). Ilustrací modelových příkladů v této souvislosti jsem se čtenáři snažil přiblížit, jak na ony specifické skutkové situace soud nahlíží a na základě kterých vodítek v důsledku rozhoduje.

V práci nebyly vynechána ani ustanovení upravující situace, kdy se dlužník dopustí neúčinného právního úkonu nikoliv před zahájením insolvenčního řízení (tedy ve smyslu Části první, Hlavy VII insolvenčního zákona), avšak až po něm, tedy v jeho průběhu. Ustanovení § 246 odst. 2 IZ pak představuje jedinou eventualitu, za níž k neplatnosti, v souvislosti s přechodem dispozičního oprávnění v konkursu na insolvenčního správce, dochází přímo ze zákona, nikoliv prostřednictvím rozhodnutí soudu na základě odpůrčí žaloby. Výklad o dvou předmětných ustanovení je obsažen v poslední – páté kapitole této diplomové práce.

Materie probíraná touto diplomovou prací je dle mého stále tématem, které je v povědomí laické veřejnosti minimálně známé. I přesto, že je v naší zemi bezpochyby velký problém s počtem exekucí a lidí s finančními obtížemi obecně, v obecném měřítku nerezonuje povědomí o tom, že tyto osoby se svým majetkem nemohou disponovat tak volně, jako osoby finančně

zdravé. Pokud bych měl na závěr označit jednu z výzev, které může úprava institutu odporovatelnosti do budoucna čelit, bude to právě (jak již bylo zmíněno výše) zpřístupnit téma široké veřejnosti, a to jak případnou dílčí novelizací norem upravujících neúčinnost právních úkonů zadlužených osob, tak prostřednictvím kladení většího důrazu na edukaci společnosti.

Seznam zdrojů a literatury

1. Seznam použité literatury

- BEZOUŠKA, P. § 42a. In: FIALA, J., KINDL, M. a kol. [Zrušeno] Občanský zákoník: Komentář. In: Systém ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer [cit. 2024-3-2].
- JANOUSHKOVÁ, Anežka. § 590 [Skutkové podstaty a lhůty]. In: PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír a kol. Občanský zákoník. 2. vydání (2. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2023.
- KOTOUČOVÁ, Jiřina a RABAN, Přemysl. Konkurs a vyrovnání. Knihovnička Orac 98. Praha: Orac, 1999. ISBN 80-86199-05-3.
- OTT, E. Řízení úpadkové (konkursní) se zřetelem na zákon odpůrcí ze 16. března 1884 č. 36 ř. z. a řád exekuční. Praha: Všehrad, 1903.
- RICHTER, Tomáš. Insolvenční právo. 2., doplněné a upravené vydání. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR). Praha: Wolters Kluwer, 2017, ISBN 978-80-7552-444-7.
- SCHELLEOVÁ, Ilona. Konkurs a vyrovnání. 3. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2005. ISBN 80-86861-47-3.
- SKŘEJPEK, Michal. Římské soukromé právo: systém a instituce. 2. upravené vydání. Vysokoškolské učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016, ISBN 978-80-7380-566-1.
- SPRINZ, Petr. Insolvenční zákon: komentář. Vydání první. Velké komentáře. [Praha]: C.H. Beck, 2019, ISBN 978-80-7400-753-8.
- ŠVESTKA, Jiří. § 42a [Odporovatelnost]. In: ŠVESTKA, Jiří, SPÁČIL, Jiří, ŠKÁROVÁ, Marta, HULMÁK, Milan a kol. Občanský zákoník I, II. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. ISBN 978-80-7400-108-6.
- ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník: Komentář, Svazek I, (§ 1-654)*. In: Systém ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer [cit. 2024-3-2].
- TAUBEROVÁ, Andrea. Relativní neúčinnost právního jednání. Diplomová práce, vedoucí Dvořák, Jan. Univerzita Karlova, Právnická fakulta, Katedra občanského práva, 2016.
- TROUP, Tomáš. Obranné námitky odpůrce v insolvenčním odpůřčím sporu. Bulletin advokacie, 2019, č. 4, s. 45-51.
- VOSKA, Jaroslav. Konkursní, vyrovnávací a odpůřčí řády, Praha, 1931.
- ZELENKA, Jaroslav. Zákon o konkursu a vyrovnání a předpisy souvisící: komentář: podle stavu k 1.2.2002. 2., podstatně přeprac. a dopl. vyd. Zákony s poznámkami (Linde). Praha: Linde, 2002. ISBN 80-7201-323-8.

2. Seznam použitých internetových zdrojů

Odpůrčí žaloba ze dne 17.12.2015 (zveřejněna v insolvenčním rejstříku pod sp. zn.: KSBR 31 INS 32741/2014 pod č. C2-1) [online], [cit. 2024-06-25]. Dostupné z: <https://isir.justice.cz/isir/doc/dokument.PDF?id=21137636>.

Odvolaání žalovaného proti Rozsudku Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 2.9.2021, č.j.: 35 ICM 3236/2020-97 (zveřejněno v insolvenčním rejstříku pod sp. zn.: KSHK 35 INS 20958/2019 pod č. C4-24) [online], [cit. 2024-06-25] Dostupné z: <https://isir.justice.cz/isir/doc/dokument.PDF?id=49264677>.

PULKRÁBEK, Z., 2019. Obsah odpůrčího nároku dle občanského zákoníku. [online, cit. 2024-03-09]. Dostupné z: <https://www.advokatnidenik.cz/2019/05/22/obsah-odpurciho-naroku-podle-obcanskeho-zakoniku/>.

Rakousko-Uhersko. Řád konkursní ze dne 25. prosince 1868 s řízením odporovacím podle zákona ze dne 16. března 1884: doplněný zákony, dekrety dvorskými i komorními, ministerskými nařízeními, výnosy a patenty do oboru jeho spadajícími, § 67 odst. 3 [online]. V Praze: Jindř. Mercy, 1887. vii, 146 s. [online], [cit. 2024-06-25] Dostupné z: <https://ndk.cz/view/uuid:a5af46d0-bd16-11dc-ae7b-000d606f5dc6?page=uuid:7b02eea0-a0b3-11e8-83a5-5ef3fc9ae867>.

Řád odpůrčí, č. 337/1914/III. ř. z. III., §§ 1, 2, [online], [cit. 2024-06-25], Dostupné z: <https://www.epravo.cz/vyhledavani-aspi/?Id=754&Section=1&IdPara=1&ParaC=2>.

Stanovisko generálního advokáta Dámasa Ruiz-Jaraba Colomera přednesené dne 16. října 2008, Bod 24-25, ECLI:EU:C:2008:575, In: EUR-lex [právní informační systém]. Úřad pro publikace Evropské unie [cit. 2024-02-20]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=CELEX:62007CC0339>.

3. Seznam použitých právních předpisů

Konkursní řád, č. 337/1914/I Ř.z. I.

Odpůrčí řád, č. 337/1914/III Ř.z. III.

Řád konkursní ze dne 25. prosince 1868

Usnesení č. 2/1993 Sb., předsednictva České národní rady o vyhlášení LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako součástí ústavního pořádku České republiky

Všeobecný občanský zákoník 1811 (obecný zákoník občanský)

Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb

Zákon ze dne 16. března 1884, č. 36 ř. z., o odporu proti právním činům

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník

Zákon č. 238/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání

Zákon č. 94/1996 Sb., kterým se mění a doplňují zákon č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání (živnostenský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon)

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

Zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních korporacích

Zákon č. 294/2013 Sb., kterým se mění zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 312/2006 Sb., o insolvenčních správcích, ve znění pozdějších předpisů

4. Seznam použité judikatury

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. 1. 2002, sp. zn. 21 Cdo 313/2001

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14. 11. 2002, sp. zn. 30 Cdo 1262/2002

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15. 11. 2006, sp. zn. 30 Cdo 1294/2005

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 11. 2006, sp. zn. 29 Odo 1099/2015

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 3. 10. 2007, sp. zn. 30 Cdo 2684/2007

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 2. 2014, sp. zn. 29 Cdo 677/2011

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 3. 2014, sp. zn. 29 ICdo 6/2012

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 9. 2015, sp. zn. 29 ICdo 17/2013

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. 12. 2015, sp. zn.: 29 ICdo 48/2013

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 2. 2016, sp. zn. 29 Cdo 307/2014

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 10. 2016, sp. zn. 29 ICdo 72/2014

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 10. 2016, sp. zn. 29 Cdo 3815/2014

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 8. 2017, sp. zn. 29 ICdo 82/2015

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 10. 2017, sp. zn. 26 ICdo 76/2015

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 5. 2018, sp. zn. 21 Cdo 3297/2017

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 2. 2018, sp. zn. 29 ICdo 19/2016

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 3. 2020, sp. zn. 29 ICdo 98/2018

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21. 10. 2021, sp. zn. 29 ICdo 117/2020

Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 18. 2. 2016, sp. zn. 101 VSPH 910/2015

Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 25. 10. 2017, č.j. 103 VSPH 843/2016-205

Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 26. 11. 2018, č.j. 104 VSPH 643/2018-111

Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 28. 2. 2022, č.j. 104 VSPH 71/2022-121

Rozsudek Vrchního soudu v Olomouci ze dne 16. 6. 2020, č.j. 13 VSOL 1021/2019-303 (31 ICm 4843/2015; KSBR 31 INS 32741/2014)

Rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 2. 9. 2021, č.j. 35 ICm 3236/2020-97 (KSHK 35 INS 20958/2019)

Stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 17. 6. 1998, sp. zn. Cpjn 19/98

Usnesení Ústavního soudu ze dne 10. 2. 2011, sp. zn.: III. ÚS 188/11

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. 10. 2018, sp. zn.: 29 ICdo 35/2017

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. 11. 2018, sp. zn.: 21 Cdo 2934/2018

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. 6. 2021, sp. zn.: 24 Cdo 1413/2020

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 3. 2023, sp. zn.: 29 ICdo 100/2022

Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 21. 1. 2020, č.j.: 102 VSPH 18/2020-25

Usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 12. 6. 2023, č.j.: 72 ICm 746/2022-119 (KSBR 33 INS 1735/2021)

Seznam zkratk

ABGB	Všeobecný občanský zákoník
AT, advokátní tarif	Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb
IZ, insolvenční zákon	Zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení
LZPS	Usnesení č. 2/1993 Sb., předsednictva České národní rady o vyhlášení LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako součástí ústavního pořádku České republiky
o.s.ř.	Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád
OZ, občanský zákoník	Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
SOZ, starý občanský zákoník	Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník
ZKV, zákon o konkursu a vyrovnání	Zákon č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání

Abstrakt

Tato práce se zaměřuje na institut odporovatelnosti (neboli namítání neúčinnosti právních úkonů dlužníka) jak v rámci práva občanského, tak především práva insolvenčního. Je členěna do pěti hlavních kapitol a řady dílčích podkapitol, přičemž jejím cílem je jednak ve svém úvodu ilustrovat historii odpůřícího práva a jednak důvěrně popsat z ní vyvinutou úpravu moderní, která je obsahem kapitol následujících. Meritem diplomové práce je popis hmotněprávní úpravy skutkových podstat ve smyslu insolvenčního zákona a procesního prostředku, jímž je neúčinnost namítána – odpůřčí žaloby.

Práce, především prostřednictvím syntetické a analytické metody, rozebírá jednotlivé podmínky, stěžejní pro posouzení neúčinnosti právních úkonů, které dlužník učinil v období před rozhodnutím o jeho úpadku, a to dle skutkových podstat obsažených v insolvenčním zákoně. Snahou autora je co nejvěrněji vyložit jejich vzájemného fungování, a to i s ohledem na obsáhlou judikaturu, která byla v této souvislosti vydána.

Druhá část práce je více praktického charakteru, konkrétně pátá kapitola je celá věnována vybraným specifickým prvkům při prokazování neúčinnosti právních úkonů, které autor zvolil s ohledem na svoji dlouholetou praxi v kanceláři insolvenčního správce. Jelikož byl účasten řady incidenčních sporů o odpůřících žalobách, v práci dochází ke konkrétní ilustraci, jak insolvenční soudy posuzují statut osoby blízké a titul napadaného právního úkonu, v obou případech podpořené modelovými příklady, se kterými autor přišel v praxi do styku.

Vyjma neúčinnosti právních úkonů, které dlužník učinil před rozhodnutím insolvenčního soudu o jeho úpadku, jsou v insolvenčním zákoně obsaženy i ustanovení upravující neúčinnost právních úkonů, které dlužník učinil po tomto rozhodnutí. Tomu je pak věnována poslední kapitola diplomové práce, ve které dojde taktéž k rozebrání obou typů této neúčinnosti.

Abstract

This thesis focuses on the institute of repugnancy (or arguing the ineffectiveness of legal acts of the debtor) in the framework of both civil law and insolvency law. It is divided into five main chapters and a number of sub-chapters, the aim of which is both to illustrate the history of the law of rescission in its introduction and to describe in confidence the modern regulation developed from it, which is the content of the following chapters. The merit of the thesis is a description of the substantive law of the facts in the meaning of the Insolvency Act and the procedural means by which ineffectiveness is argued - the fraudulent conveyance action.

The thesis, mainly through a synthetic and analytical method, analyses the individual conditions, which are crucial for the assessment of the ineffectiveness of legal acts made by the debtor in the period before the decision on his bankruptcy, according to the facts contained in the Insolvency Act. The author attempts to explain as faithfully as possible their mutual functioning, also in the light of the extensive case law that has been issued in this context.

The second part of the thesis is more practical in nature, specifically the fifth chapter is devoted to selected specific elements in proving the ineffectiveness of legal acts, which the author chose in view of his long experience in the office of an insolvency administrator. Having been involved in a number of adversary proceedings, a concrete illustration of how insolvency courts assess the status of a close person, and the title of the contested legal act will be provided, in both cases supported by model examples with which the author has come into contact in practice.

Apart from the ineffectiveness of legal acts performed by the debtor before the insolvency court's decision on his bankruptcy, the Insolvency Act also contains provisions governing the ineffectiveness of legal acts performed by the debtor after that decision. This is the subject of the last chapter of the thesis, which also discusses both types of such ineffectiveness.

Název práce v českém jazyce:

Neúčinnost právních úkonů a odpůrčí žaloby dle insolvenčního zákona

Klíčová slova:

Neúčinnost, odporovatelnost, insolvenční právo, odpůrčí žaloba, dlužník, věřitel

Název práce v anglickém jazyce:

Ineffectiveness of legal acts and fraudulent conveyance actions under the Insolvency Act

Key words:

Ineffectiveness, contestability, Insolvency law, fraudulent conveyance action, debtor, creditor